

Mirjana Savanov
Suzana Kujundžić Ostojić

BUNJEVAČKA ČITANKA

BUNJEVAČKI JEZIK
SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

za 5. i 6. razred osnovne škule

ЗАВОД ЗА УЏБЕНИКЕ • БЕОГРАД

Recenzenti

Dr Tatjana Bogojević, doktor književnih nauka
Nevenka Bašić Palković, prof. jugoslovenskih i opšte književnosti
Damir Išpanović, master profesor jezika i književnosti

Urednik

Marijana Vasić Stjepanović

Odgovorni urednici

Dr Romanca Jovanović
Slobodanka Ružičić

Glavni urednik

Dr Milorad Marjanović

Za izdavača

Dr Milorad Marjanović, v. d. direktora

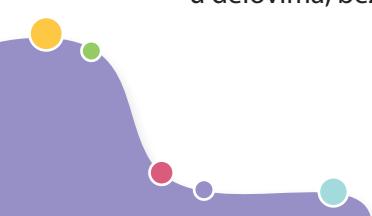
ISBN

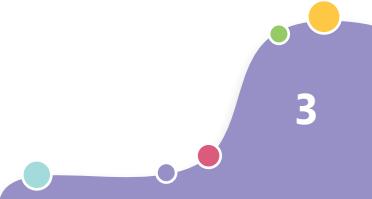
© ЗАВОД ЗА УЏБЕНИКЕ, Београд 2020.

Ово дело се не сме умножавати, фотокопирати и на било који други начин
репродуктовати, ни у целини ни у деловима, без писменог одобрења издавача.

© ZAVOD ZA UDŽBENIKE, Beograd 2020.

Ovo delo se ne sme umnožavati, fotokopirati i na bilo koji drugi način reprodukovati, ni u celini ni
u delovima, bez pismenog odobrenja izdavača.

PETI RAZRED

PORIKLO I ISTORIJA BUNJEVACA

Ključne riči

Bunjevci, seoba, poriklo, salaš

Bunjevci su južnoslovenski narod. Postoje razne teorije i mišljenja o poriklu Bunjevaca.

Seobe Bunjevaca bile su u više talasa i nisu sve zabilužene. U XVII viku počela je velika seoba Bunjevaca sa područja zapadne Hercegovine, Dalmacije, Like na prostor severne Bačke. O poriklu i nazivu Bunjevac postoje razna tumačenja, al nijedno nije sa sigurnošću potvrđeno.

Vuk Karadžić je izno pritpostavku da se Bunjevci zovu po hercegovačkoj riki Buni. Bunjevci su došli u Bačku u pratnji 18 franjevaca. U Suboticu su stigli u jesen, 1687. godine.

Kadgod su Bunjevci u Subotici bili najbrojniji. Potom je nasto dugačak period asimilacije, posli Drugog svetskog rata, kad je bilo zabranjeno izjašnjavat se ko Bunjevac.

Tek 1991. godine Bunjevci ponovo dobijaju pravo da se na popisu stanovništva izjasne ko Bunjevci. Danas, Bunjevci u najvećem broju naseljavaju prostore severne Srbije – Vojvodine i južne Mađarske, tačnije, prostor izmed Baje u Mađarskoj, Sombora i Subotice u Srbiji.

Manje poznate riči

asimilacija, ž. rod – gubljenje svoje osobnosti u kontaktima sa drugima

Migracije Bunjevaca 13–17. vik

- – matično područje Bunjevaca
- – dalmatinski Bunjevci naseljeni u 13.–16. viku
- – primorsko-lički Bunjevci naseljeni u 17. viku
- – podunavski Bunjevci naseljeni u 17. viku

Izvor rike Bune, Blagaj, Bosna i Hercegovina

U svojem jeziku Bunjevci koriste mlađe štokavsko-ikavsko naričje i pišu latiničnim pismom.

Bunjevci su oduvik živili u većim porodičnim zajednicama, na većim porodičnim imanjima salašima i zbog toga je kod Bunjevaca priovladavalo patrijarhalno vaspitanje. Kad god su se pritežno bavili poljoprivredom i stočarstvom. Danas se Bunjevci bave i ostalim dilatnostima ko i građani sa kojima žive i rade.

Život na salašu bio je i težak. Mukotrpan zemljoradnički posao nije doprino da Bunjevci klonu duhom, nego su naprotiv, zbog velike ljubavi prema zemlji i zbog roda koji daje, Bunjevci plodove zemlje razvili u pravu umitnost. Za Bunjevce je slama postala neiscrpan izvor stvaralačke inspiracije, tako su tom zlatnom biljkom, od Boga datom, oslikani salaši, svaki dašnji život, nošnja, predmeti.

Bunjevci su po viroispovisti katolici.

Salaš

Tekst je priuzet sa sajta www.bunjevci.net iz knjige „Bunjevački običaji kroz literaturu i sićanja, kraj 19. i 20. vik – SEVER BAČKE“, grupa autora

Bunjevci u narodnoj nošnji

Bunjevci u nošnji dok su bili u planinskom pridilu (fotografije iz pridstave „Zemlja naši pradidova“)

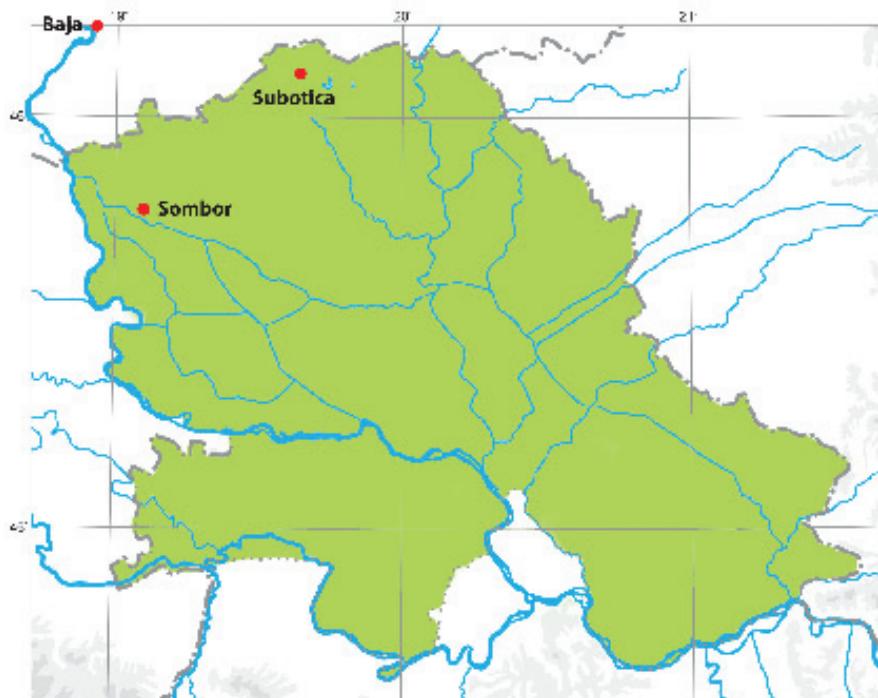
Zadaci

1. Na nimoj karti označi modrom bojom riku Bunu.

Nima karta pridila oko rike Bune

2. Na nimoj karti označi Bajski trougao (Subotica, Sombor i Baja).

3. Pažljivo čitaj tekst i odredi tačnost dati tvrdnji.

Bunjevci su južnoslovenski narod.	DA	NE
U XVIII viku je počela velika seoba Bunjevaca.	DA	NE
Postoji više teorija o poriklu Bunjevaca.	DA	NE
Bunjevci su u Suboticu došli u proljeće 1678. godine.	DA	NE
Bunjevci ponovo dobijaju pravo na izjašnjavanje tek 1991. godine	DA	NE
Danas Bunjevci naseljavaju južnu Srbiju.	DA	NE
Bunjevci u jeziku koriste štokavsko-ikavsko naričje.	DA	NE
Bunjevci pišu latinicom.	DA	NE
Bunjevci su katolici.	DA	NE
Bunjevci nikad nisu živili na salašu.	DA	NE
Bavili su se samo zanatom.	DA	NE
Za Bunjevce je slama neiscrpan izvor stvaralačke inspiracije.	DA	NE

BUNJEVAČKE INSTITUCIJE

Ključne riječi

Bunjevci, institucije, zajednica

Najviša institucija bunjevačke zajednice je Nacionalni savit bunjevačke nacionalne manjine. Nacionalni savit radi i diluje po principu rada odbora: za obavištanje, obrazovanje, kulturu i službenu upotribu jezika.

Osnovni zadatak svi bunjevački institucija je: očuvanje jezika, kulture, tradicije i ostvarivanje svi prava koja, po međunarodnim konvencijama, Bunjevcima ko nacionalnoj manjini pripadaje.

Centar za kulturu Bunjevaca je institucija kulture.

Fondacija „Mijo Mandić“ je institucija za obrazovanje.

Bunjevačka matica je bunjevačko udruženje kulture, sa središtem u Subotici.

Novinsko-izdavačka ustanova „Bunjevački informativni centar“ u Subotici izdaje „Bunjevačke novine“, dičiji list „Tandrčak“ i list za omladinu „Bocko“. Takođe, proizvodi radio i tv program na bunjevačkom, uređiva i ažurira sajt www.bunjevci.com.

Pitanja:

1. Kako se naziva najviša institucija bunjevačke zajednice?
2. Navedi nazive odbora.
3. Koji je osnovni zadatak svi bunjevački institucija?
4. Kako se naziva institucija kulture?
5. Kako se naziva institucija za obrazovanje?
6. Kako se naziva bunjevačko udruženje kulture?
7. Kako se naziva centar koji vodi računa o obavištanju na bunjevačkom jeziku?

Bunjevačke novine

Manje poznate riječi

institucija, ž. rod – ustanova, uređena za naročiti cilj;
odbor, m. rod – grupa ljudi koje upravljaju el pomažu u razvoju određene oblasti npr. obrazovanje, kultura...

Zadatak

1. Poveži odgovarajuće nazine i slike.

Nacionalni savit bunjevačke nacionalne manjine

Bunjevačka matica

Centar za kulturu Bunjevaca

Fondacija Mijo Mandić

Bunjevački informativni centar

KUD Bunjevka

BKC Subotica

BKC Tavankut

BKC Bajmok

BKC Novi Sad

UG „Bunjevačko kolo“ Sombor

UG Lemeški Bunjevci

UG Bunjevci Novi Sad

BEIC „Ambrozije Šarčević“

UG „Bunjevačka vila“ Mala Bosna

STARI ĐERAM

(odlomak)

Ključne riči
đeram, drač, salaš

Šta sad klapi
đeram stari
Što je kad god drač bio
Sa korenjom
I sa listom,
Šta je klapio?
Jel salaše
Ko đerdane
U ravnici nanizane,
El risare
Zdravo žedne
Dok čekaje vode ledne.
Možda blago
Kad se zbroji
Kraj pojila
Mirno stoji.
Sad salaša
Više nema.
Sa zvizdama
Sad druguje.
Sad se sića
i tuguje...

Geza Babijanović

Manje poznate riči

risar, m. rod – kosac, žeteoc, onaj koji kosi žito
blago, s. rod – bogatstvo, imovina
pojilo, s. rod – mesto di se stoka pojí
poljub, m. rod – skraćeno od poljubac

Divanimo o pismi

Šta klapi stari đeram? Šta je bio prija neg što je posto đeram?
S kime đeram druguje? Zašto sad plače i tuguje? Koje stilske figure postoje u pismi? Napiši.

Podvući stihove u kojima su prikazana osičanja đerma.

Divanimo

Čemu služi đeram? Od čeg je napravljen? Imal još digod danas đermova? Di ji možmo vidit? Objasni.

Istraživamo

Pitaj čeljad iz tvojeg šora di možmo vidit pravi đeram. Saznaj od čeg je napravljen. Slikaj, pa nam pokaži sliku đerma na času. Opiši đeram iz svoje okoline.

PODILA REČENICA PREMA KOMUNIKATIVNOJ FUNKCIJI

Prema komunikativnoj funkciji rečenice dilimo na:
obavištajne, upitne, uzvične, zapovidne i željne

VRSTE REČENICA PREMA KOMUNIKATIVNOJ FUNKCIJI	ČEMU SLUŽE	PRIMER
OBAVIŠTAJNE	Pružaju informacije	Stiže ampa. Deran trči. Dida pripovida. Vrime je vruće.
UPITNE	Ovim rečenicama tražimo informacije od sagovornika	Otkad stiže ampa? Kako deran trči? Kome dida pripovida? Kako je vrime?
UZVIČNE	Izražavaju iznenađenje, čuđenje ili oduševljenje	Biće ampa! Al, ovaj deran brzo trči! Avjak, što dida lipo pripovida! Ah, što je vruće!
ZAPOVIDNE	Izriču zapovist	Stani ampo! Trči derane! Dida, pripovedaj! Vrućino, pristani!
ŽELJNE	Ovim rečenicama se izriče želja	Da uvik brzo trčiš derane! Živio dida! Nek se ampa završi što prija!

Zadatak

Date rečenice odredi prema komunikativnoj funkciji.

Stiže ampa s gornjaka. _____

Di deran trči? _____

Dida, pripovidaj unuku! _____

Je, što je lipa grana! _____

Živi i zdravi bili _____

Marko lipo deklamuje. _____

Dodaj mi penzicu! _____

Kako si klapio? _____

Srićan put! _____

BUNJEVAČKE NASTAMBE

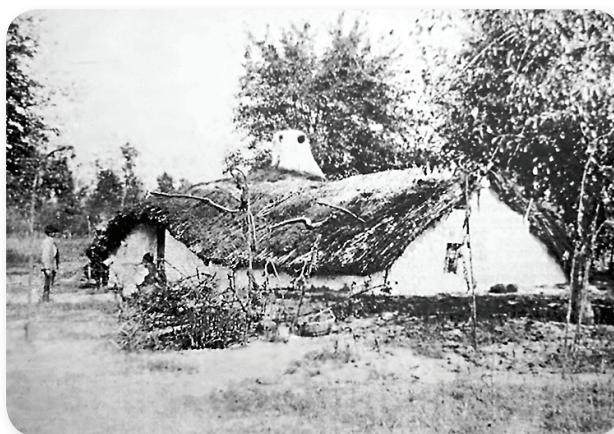
Ključne riči

nastamba, bunja, zemunica, salaš

Kadgod davno, dok se još nisu doselili na prostore severne Bačke, Bunjevci su živili u brdsko-planinskom pridilu. Jedini materijal kojim su bili okruženi bio je kamen. Pravili su manje građevine od kamena, kružnog oblika – BUNJE. Ulaz u bunju je bio od dolnjaka (sa južne strane). Na sridi bunje el nuz zid bilo je ognjište. Ložili su vatru na kojoj su kuvali užnu, grijali se i koja je pravila svitlost. U bunjama je živila velikobrojna familija – porodična zadruga. Posli su služile čobanima za sklonište od ampe.

Bunja

Zemunica

ZEMUNICA je trajna u zemlju ukopana čeljadska nastamba. Imala je samo jednu prostoriju umazanu krečom. U nju se ulazilo od dolnjaka. Krov je bio pokriven travom. Vremenom se krov izdizo i postajao sve višlji. Kod vrata je bilo ognjište, a iznad njeg je bio odžak. Unutri je bio mali astal, a oko njeg šamedle. Na zidu su bile police, a krevet jedan nad drugim. Nuskraj je bila preslica.

Kod Bunjevaca rič salaš znači, u širem smislu, imanje el gazdakluk, na kojem, osim kuće u kojoj živi čeljad, postoje: krušna peć, komara, košara, svinjak, čardak, kokošinjac – sve ono što postoji u avliji. U užem smislu, salaš je stambena zgrada u kojoj žive čeljad. Salaš je pravljen od nabijene zemlje i zato se zove nabijanica.

Ivan Bešlić, Salaš

Pitanja:

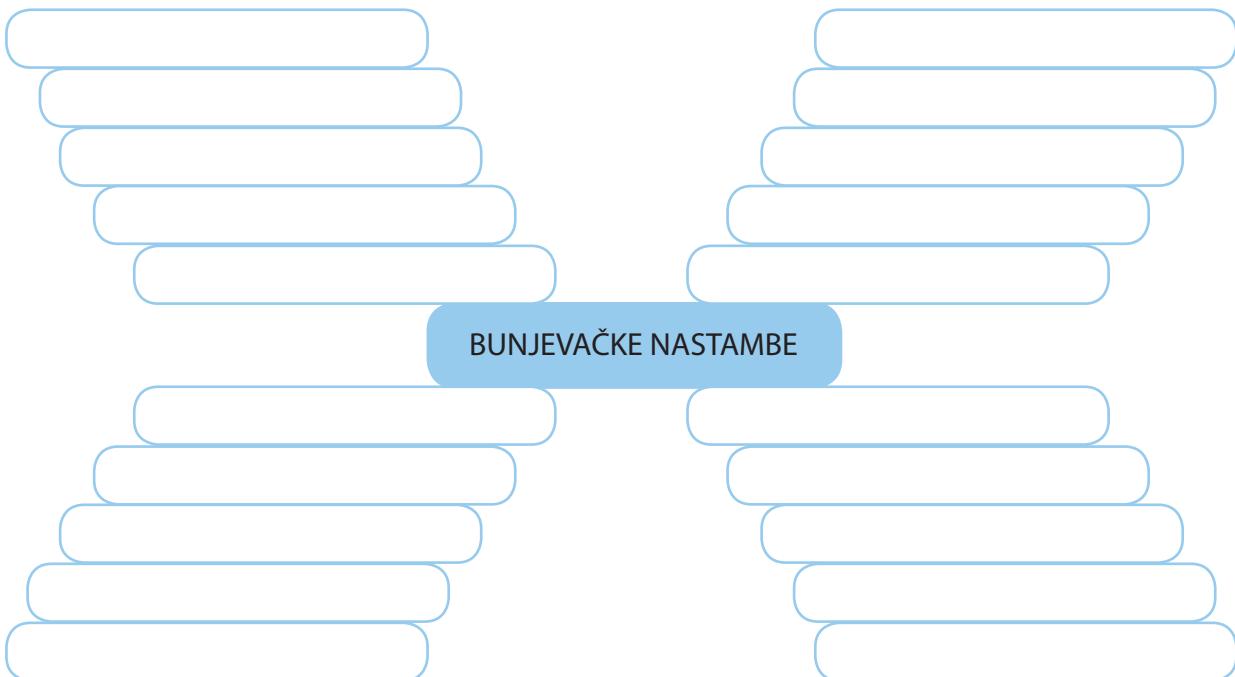
1. Od čega su napravljene bunje?
2. S koje strane je bio ulaz u bunju i u zemunicu?
Zašto baš sote strane?
3. Opiši zemunicu.
4. Šta znači rič nabijanica?
5. Objasni značenje riči kuća?
6. Navedi prostorije u salašu.
7. Uporedi salaš i današnju kuću za stanovanje. Navedi sličnosti i razlike.

Manje poznate riči

šamedla, ž. rod – drvena stoličica, niska u obliku klupice bez naslona, na sridini ima preoz za držanje rukom pri nošenju

Zadatak

Data su polja za asocijacije, upiši riči koje opisivaju nastambe i riši asocijaciju.

SUBJEKATSKI SKUP RIČI

Subjekatski skup riči je skup svih riči koje po službi pripadaju subjektu i bliže ga određuju (atribut i apozicija ako se odnose na subjekat).

ATRIBUT je rič koja stoji uz imenicu i bliže je određuje. ATRIBUT je imenički dodatak koji bliže objašnjava predmete i bića po osobini, pripadnosti, količini el broju. Atributsku službu vrši jedna el više riči, pridevi, brojovi, imenice i zamenice.

Lipo, veselo proliće stiglo je u šumu.

U ovoj rečenici pridevi lipo i veselo stoe nuz imenicu i bliže objašnjavaje kako je štogod.

Ovaj stari or koji raste u našem kraju ima tušta roda.

Atributi koji su podvučeni u ovoj rečenici objašnjavaje predmete el bića po osobini (stari), pripadnosti (našem) i broju (tušta).

APOZICIJA je imenički dodatak koji kazuje isto što i imenica uz koju stoji, ali drugim ričima.

Marija, moja sestra, idе u škulu.

Ove godine idemo u Kaćmar, rodno misto Mije Mandića.

Mara Đorđević Malagurski, bunjevačka književnica, živila je u Beogradu.

VIZBA

U sljedećim rečenicama odredi koja vrsta riči je u službi atributa i zapiši u pisanku:

Moja majka je ode bila.

Tri derana se sigraje klisa.

Kerovi latalice su opasni.

Divojka garave kose i vidni očivi je protrčala.

Zadaci

1. Sastavi nikoliko rečenica tako da upotribiš što više atributa.

2. U sljedećim primerima attribute poveži sa vrstama riči:

Vridan deran

Njegova pisanka

Tri tanjira (pladnja)

zaminice

Šolja mlika

imenice

Rozlinkavi cveter

brojovi

Ćoša kuće

pridevi

Dvi maramice

Njev rad

3. U datim rečenicama metni zarez di triba:

Nikola urednik „Bunjevačkih novina“ živi u Subotici.

Katarina Josipova sestra trenira atletiku.

Ana Lukina mama radi u pošti.

Ambrozije Šarčević bunjevački prosvetitelj studiro je u Budimpešti.

4. Opiši sebe upotribom atributa: TAKI/A SAM JA

BUNJEVAČKE NARODNE UMOTVORINE

Narodne umotvorine su oblik narodne književnosti koja se u narodu najduže zadržala, pa se i danas koristi. Smisljene su davno, dok još pismenost nije postojala.

Zovu se narodne jel ji je stvorio narod, tj. talentovani pojedinci, čije ime obično ne znamo.

Kratke narodne umotvorine, prvi je počeo skupljati **Ambrozije Boza Šarčević**.

Objavio je pod nazivom: „**Zbirka mudrih i poučnih izrekah**”, davne 1869. godine u Subotici.

Marko Peić i Grgo Bačlija objavili su narodne umotvorine u knjigi pod nazivom „**Narodne umotvorine bačkih Bunjevaca**”, objavljenoj 1997. godine.

Zapisano je oko 2500 narodni izreka, poslovica, zagonetki, pošalica...

Poslovice su kratki književni oblici u kojima je sadržana mudrost jednog naroda. U njima se na sažet način iznose narodne mudrosti tj. važna životna iskustva stečena tokom vremena. Bunjevačke narodne poslovice sakupljo je i zapisivo **Blaško Rajić**.

Primeri:

Lako je žabu natirat u vodu

Svaki je posli vašara mudriji.

Teško pravom dok se kriv ne nađe.

Baba šumom, dida drumom.

Brez glupavi nema ni pametni.

Svaki je posli vašara pametniji.

Daj mi bože u nevolji druga, brez nevolje i sam ču ga nać.

Zadatak

Pronađi i zapiši poslovice koje Bunjevci u tvom kraju najčešće koriste.

Narodne izreke kod Bunjevaca su posebno zanimljive i specifične jer imaju prineseno značenje.

Primeri:

El, el! (Nek se odluči.)
 Biće svega ko na Božić rokve. (Neće bit ništa.)
 Gazda prazni jama. (Kad se kogod razmeće, a nema ništa.)
 Ima uši ko fratarske cokule. (Kaže se za onog ko ima velike uši.)
 Ko će čitavom svitu napeć kolača. (Ne mož se svima ugodi.)
 Deveti u plugu. (Niko i ništa.)
 Ne lipi se to na njeg. (Nezainteresovan.)
 Sve u šesnajst. (Radit štогод zdravo pridano.)

Zadatak

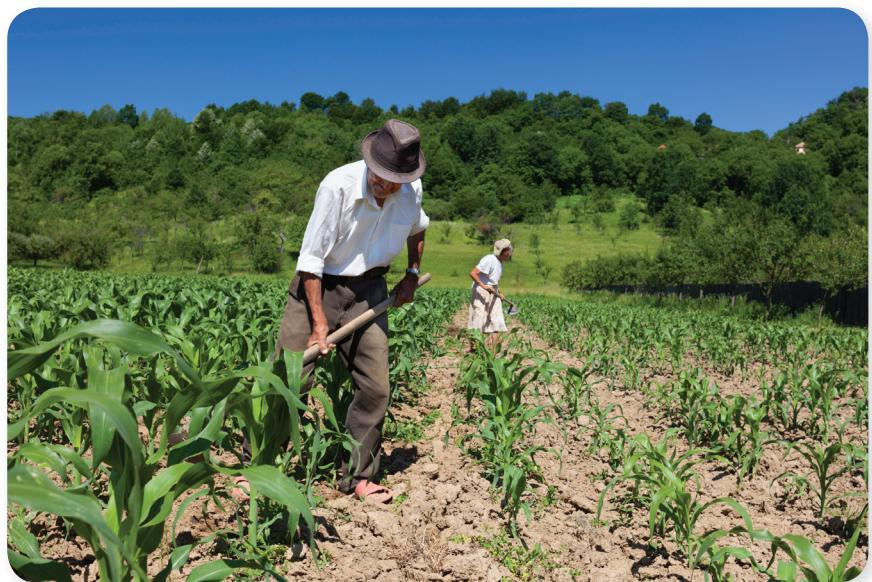
Pronađi i zapiši bunjevačke narodne izreke.

JEDAN DAN NA SALAŠU

Ključne riči
majka, dida, salaš

Dogovorile se moje sestre i ja da u petak, posli škule, iđemo upravo kod majke i dide na salaš da njim u subatu pomognemo kopat kuruze.

I stigle mi. Majka dotleg skuvala užnu, grava i lakumića. Kad smo užnali i malo prodivanili, pošla svaka za svojim poslom. Jedna sestra oprala sude, druga omela avliju, a ja sam skupila jaja. Onda je dida namirio josag. Kad, u jedno šest sati dida već pere noge, pa tira i nas, dicu, na spavanje. Mi ne bi, rano nam. Al kad smo ujtru ustale, vidile smo zašto smo tako rano išle spavat. Oko polak pet budi nas dida ričima: „Ajmo dico, dana ništa, noć ko godina.“ Mi bi još malo drimuckale, al on

uporno iđe po avlji i rondza da je već i Vranka upregnuta u špediter. Hajd sad na njivu. Dida isprego Vranku, svezo je, a mi motike, pa u red. Kopamo malo travu, malo kuruze, al napridujemo. Oko deset sati posidali pod špediter da ručamo što nam je majka spremila. Nailili se kruva, šunke, paradičke i paprike pa natrag u red. Okrenili dvared pa ćemo malo na kraju sist i odmorit se jel je bila zdravo velika vrućina. Taman da se napijemo vode kad ona sva vruća. Ja, ko najmlađa, pođem rad vode kod bać Pere na obližnji salaš. Al kapija zatvorena. Vičem: „Imal koga?“ Bać Pere se ne javlja, a vaške laju. Izađe snaš Đula, da mi vode i ja ajd natrag na njivu. Svi se napijemo ladne, friške vode, pa opet u red. Oko polak četri vidi dida da nam je dosta, upregne Vranku i put našeg salaša.

Kad smo se vratili, sve je bilo isto ko i kad smo juče stigle. Jedino nas dida nije moro tirat na spavanje.

Učenički rad

Manje poznate rici

- josag, sr. rod** – krupna stoka
- rondzat** – gunđat, prigovarat
- špediter, m. rod** – zaprežna kola
- upregnit** – vezat konja nuz rudu
- friška** – sveža

Divanimo o priповитки

Di su se krenile tri sestre i zašto?
Koje poslove su sve tri sestre radile na salašu?
Šta njim je od poslova bilo najteže?
Kako se su osićeale na kraju dana i zašto?
Uoči podilu poslova med sestrama. Objasni.
Podvući u tekstu tradicionalno bunjevačko ilo.
Podvući rečenicu u kojoj je navedeno šta su dida i unuke ručali na pauzi.
Podvući rečenice u tekstu iz koje saznajemo kako je bilo vrime tog dana.

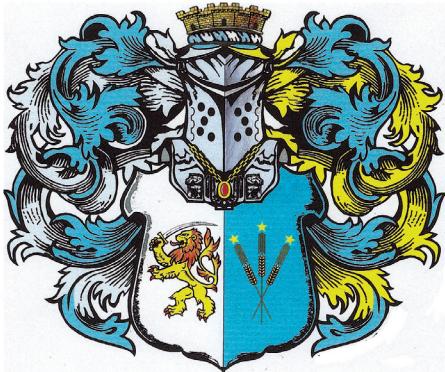
Zadatak

Ako si bio/la na salašu opiši jedan svoj dan. Ako nisi, opiši dan proveden na izletu na Đorđević salašu.

PODVIKUJE BUNJEVAČKA VILA

BUNJEVAČKA OBILUŽJA

Bunjevačka obilužja su: zastav, grb i svečana pisma.

Svečana pisma Bunjevaca naziva se „Podvikuje bunjevačka vila”.

Zadaci

1. Opiši grb.
2. Opiši barjak.
3. Nauči tekst bunjevačke svečane pisme i nauči je pivot.
4. Saznaj kako se triba ponašat za vrime izvođenja svečane pisme.

VAŽNO JE ZNAT

Svečana pisma se izvodi u svečanim prilikama ko što je obilužavanje bunjevački nacionalni praznika.

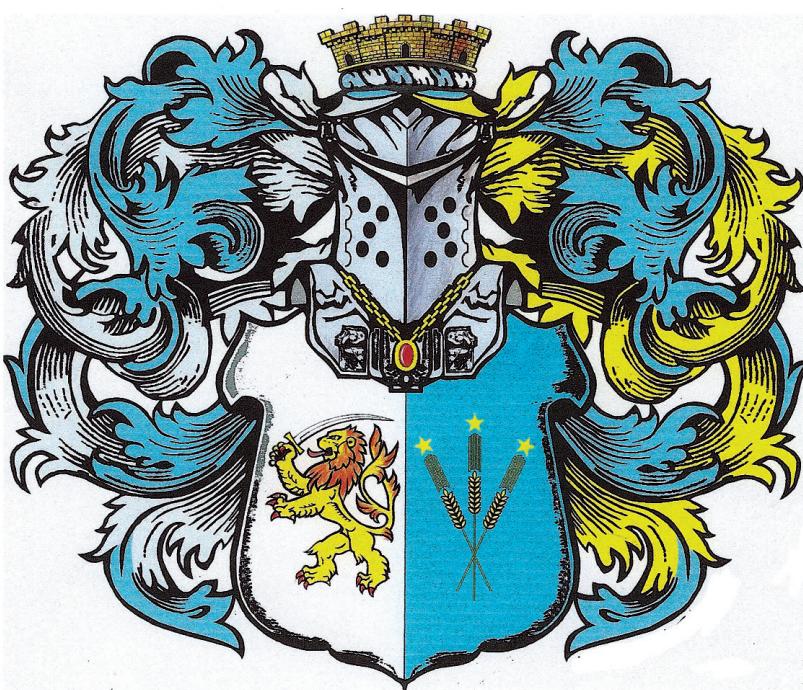
Podvikuje bunjevačka vila

Podvikuje bunjevačka vila
Iz oblaka raširila krila,
Oj, Bunjevče, probudi se sada
Starešino Subotice grada.

Mene mati učila pivati
Pivaj sine da Bunjevci žive,
Nek nam živi naša mila Bačka,
Tamburica, pisma bunjevačka.

Ne zovemo samo bogataše
Već i druge stanovnike naše,
Ja sam sinak Subotice grada
Ne dam više da moj narod strada.

Nepoznati autor

Slušanje bunjevačke svečane pisme „Podvikuje bunjevačka vila“.

IVAN SARIĆ

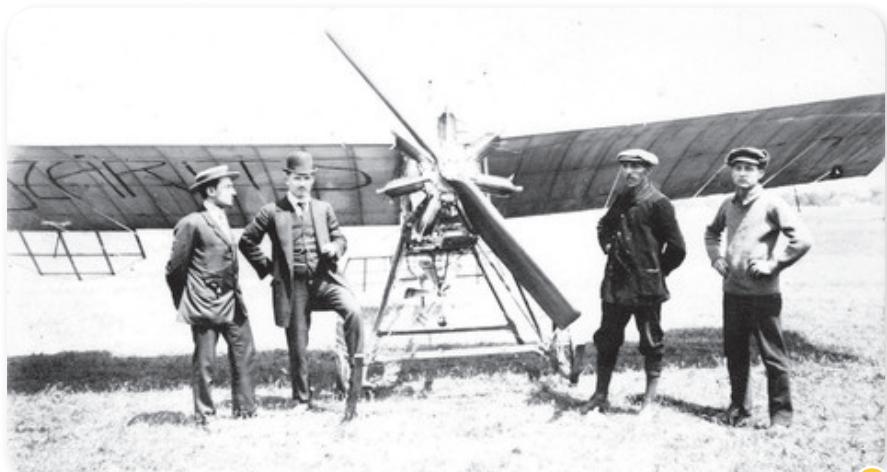
Ključne rči

pilot, sportista, avion, vazduhoplovstvo

Ivan Sarić je rođen 27. juna 1876. godine u Subotici, a umro 23. avgusta 1966. Bio je prvi pilot i vazduhoplovni konstruktor u Srbiji, bunjevački svestrani sportista, atletičar, rvač i jedan od osnivača fudbalskog kluba u Subotici. Završio je trgovačku akademiju. Živio je i radio kao knjigovođa u svojoj rodnoj varoši.

Sve što je Sarić naumio, to je i ostvario, pa je tako konstruisao i prvi domaći avion, koji je nosio oznaku Sarić No1. Avion, koji je po svemu bio jedinstven, napravljen je od drveta, sa lanenim platnom, sa točkovima od bicigle, žicama iz klavira, pletenim stocom, koji je služio ko sic za pilota, kanom za mliko, koja je služila ko rezervoar za gorivo. U jesen 1910. godine, tačnije 16. oktobra 1910. godine, digod oko 15 sati nuz jak vitar, prid oko 7000 Subotičana, Sarić poleće sa gradskog hipodroma i sigurno ulazi u istoriju. Ne samo da poleće, već uspišno i leti, pravi dva kruga i uspišno se prizemljiva. Sarić se ovim uspihom nije zadovoljio, već je nastavio da konstruiše i projektuje nove avione. Ono što je zdravo važno, jeste što je Sarić sam ovlađo tehnikom pilotiranja i to vrlo uspišno. Zafaljujući Sarićevom izumu, Srbija je postala dio istorije svetskog vazduhoplovstva.

Ivan Sarić

Preuzeto sa interneta, Wikipedia

VAŽNO JE ZNAT

Sarićov treći konstruisan avion pod nazivom No3 nalazi se u Muzeju vazduhoplovstva u Beogradu.

Sridnja tehnička škola u Subotici nosi ime ovog svestranog čovika – STŠ „Ivan Sarić”.

Bunjevački kulturni centar „Bajmok” snimio je dokumentarni film o Ivanu Sariću.

Zadatak

1. Zaokruži slovo isprid tačnog odgovora.

1. Tekst divani o:

- a) Blašku Rajiću
- b) Ivanu Sariću
- c) Ani Bešlić

2. Iz teksta saznaćeš o:

- a) životu i dilu Ivana Sarića
- b) životu i dilu Jovana Sarića
- c) životu i dilu Ivana Šarića

3. Ivan je bio:

- a) sportista
- b) kuvar
- c) pilot

4. Ivan Sarić je prvi put poletio:

- a) 16. oktobra 1910.
- b) 15. oktobra 1910.
- c) 16. oktobra 1911.

2. Pogledajte na času film o Ivanu Sariću. Zapiši kratka zapažanja.

RAZLIKE U DEKLINACIJI SRPSKOG JEZIKA I BUNJEVAČKOG JEZIKA

Promina riči kroz padeže je ista ko i u srpskom jeziku, s tom razlikom što u bunjevačkom jeziku nema glasovni promina koji se javljaju u dativu i lokativu.

Primeri

Ka mojoj ruci ide pčela.

SRPSKI JEZIK

Crtaju po svesci.

BUNJEVAČKI JEZIK

Ka mojoj ruki ide pčela. (dativ)

Crtaje po pisanki. (lokativ)

Zadaci

1. Dopuni rečenice odgovarajućim oblicima padeža.

_____ iđe u varoš _____.
(Mama) (autobus)

Marko i Pere kupuju _____.
(pisanka)

Šolja _____ je na _____.
(mliko) (astal)

U _____ su stojala dica i čeljad.
(avlja)

2. Izminjaj kroz padeže riči: majka, pisaljka, kolač, mliko.

3. Date slideće imenice napiši u obliku dativa jednine i množine.

slika _____

4. Napiši u pisanku traženi oblik instrumentalna.

knjiga _____

S kim i čim radimo slideće radnje:

ruka _____

Grabimo pisak.

pisanka _____

Pišemo zadatak.

Iđemo u škulu.

Pivamo pismu.

Dolazimo u vićnicu.

NEDILJOM

Ključne riči

sigranje, kupanje, nedilja, postelja

Subata je, tijo veče.
I sigranju ima kraja.
Iz avlije naše više
ne čuje se dičja graja.

Korto nasrid ambetuša.
Ko će prvi, mater pita.
Pa nas kupa, dotirava.
Nedilja je sutra svitla.

A uzgljance uštirkane
na prolićno cviče mriše.
I drukčije sad se spava,
drukče sniva, drukče diše.

Da je vrime ustajanju,
zračak sunca meni kaže.
Dok se linim po postelji,
obuku mi mama slaže.

Pa me posli češlja dugo,
pantlike u kike meće.
Ko kliderska beba ja sam-
di lipote ima veće!

Proskakućem po sokaku
tako lipo dotirana.
I ostala dica danas
lipša su neg drugi dana.

Sigramo se sve do užne
ispod stari kestenova
samo one fine sigre -
peglanja i leptirova.

A nediljna užna što je...
Kad iz lerne sve vas mami...
Sad divanit o tom neću.
Sitite se, bolje, sami !

Svečano mi ruvo daje
do kolina i od svile,
pregačicu s fodorom,
čorapice – ko snig bile.

Ana Popov

Manje poznate riči

- korto, sr. rod – korito za kupanje
uzgljanca, ž. rod – jastuk
uštirkane – ukrućena tkanina
fodor, m. rod – ukras, nabor na donjem delu haljine
obuka, s. rod – odića koja se oblači
pantlike, ž. rod – mašne
Kiderska beba, ž. rod – kadgo-dašnja velika lutka, držala se u čistoj sobi na krevetu
sokak, m. rod – ulica
sigranje – igra
ambetuš, m. rod – predsoblje al nezaziđano, brez pendžera i brez vrata

Divanimo o pismi

Podvući u pismi stihove iz koji saznajemo u čem su se dica kadgod kupala.

Pronađi i podvući stihove u kojima je opisano ruvo.

S kim se upoređiva pisnikinja?

Kako ruvo se oblačilo curicama nediljom?

Kako su češljali curice?

Uporedi način života kadgod i sad, za vrime vikenda.

U čemu je značaj nedilje?

Zadaci

- Napiši u pisanku šta vi radite kod kuće nediljom.
- Slideće riči napiši na bunjevačkom jeziku:
subota, dvorište, doterivati, nedelja, mirisati, vreme, koleno, izležavati se, čarapice, ručak.
- Nauči deklamovat pismu.
- Napiši sastav el pismu, na temu: *Nediljna užna u našoj familiji.*

ČOBAN I LOPOV

Ključne riči

čoban, lopov, ovce

Tako bili jedared jedan čovik i jedna žena. Bili su čobani i imali su tušta ovaca. Jedared tako čuvo čovik ovce, kad naiđe jedan lopov pa ga pita: „Oćeš mi prodat jedno šilježe?” A čoban kaže: „Neću ti prodat ništa, jel ja oću da imam najviše ovaca od svi čobana.” Lopov se misli u sebi: „Kad nećeš prodat, a ja ću tebi ukrast jedno šilježe, pa nećeš ni primetit.” Dotiro čoban ovce kući, pa ji spratio u korlat, pa ušo večerat. Lopov došo pa se popo na jedno drvo kod korlata, pa čeka da čoban legne, pa će onda izabrat koje će ukrast. Čoban je bio niki šaljivdžija pa je dva kera koja je imo nazvo jednog Lopov a drugog Vidimte. Kad su čoban i žena večerali, on izno vaškama košćure pa ji viče: „Lopove, Vidimte! Lopove, Vidimte!” A lopov pomisli da njega vidi pa skoči s drveta, pa u vodu do kolina. Čoban opet zove vaške: „Lopove, Vidimte!” Lopov uđe u vodu do pojasa, a ovaj i dalje zove: „Lopove, Vidimte!” Lopov misli: „Kako me vidiš kad sam do polak u vodi?” Pa ode u vodu do vrata. A čoban opet zove: „Lopove, Vidimte!”

Lopov kaže: „E, sad me cigurno nećeš više vidit”, pa ode još dublje u vodu i potone.

Divanim o pri povitki

Zašto čovik nije tio prodat svoje ovce?
Kako se čoban odbranio od lopova?
Koje osobine je pokazo čoban u ovoj priči?
Po čemu to zaključivaš?

Zadatak

Raspitaj se di još ima čobana i šta oni rade.

Bunjevačka narodna pri povitka
Ispripovidala: Ana Vojnić Kortmiš
(iz knjige „Tandrčak i njegovo blago”)

Manje poznate riči

šilježe, sr. rod – jagnje od šest miseci
spratit – utirat digod

korlat, m. rod – drvena ograda za krupnu stoku od horizontalno postavljeni gredica

vaške, sr. rod – psi, kerovi

BUNJEVAČKI BOŽIĆNI OBICAJI

Ključne rči

Badnji dan, post, božićnjak

Badnji dan je velik radni svetac, koji se svaka godine obilužava 24. decembra. Na ovaj dan se strogo posti (suši). Badnji dan je za žene, kad god počinje rano u zoru, oma poslrorate. Reduše su pripravljale puno ila, završavale spremanje, pekli božićnjak i pletene kolače umesto kruva. Pripravljale su bogatu posnu večeru, ukrašavale kuću po bunjevačkom adetu.

Muški svit u kući na Badnji dan samo namiriva josag i pripravlja ogriva. Najstariji muški član familije ima za obavezu zamedljat rakiju.

Simboli Badnjeg dana i cilog Božića su: slama, božićnjak, božićna grana, zeleno žito, žito, med, zamedljana rakija, bili luk, jabuka, vino i Betlem.

Božićnjak

Božićni simboli

Kad god se ovako držo Božić...

Za Badnje veče astal se pripravljo bogato i svečano. Na srid sobe, obično ispod sli-mena prid pendžerima postavlja se dugačak astal da mogu sist sva čeljad. Pod njega se prostirala slama, mećale su se i kose, motike, grablje, amovi, zobi, kuruza, sina i žita. Na astal, prije neg se prikrije svečanim bilim čaršapom raspe se šaka slame el sina. Na čelu astala stoji „božićna grana“ ukrašena vatom, krep papirom i salonskim šećerom. Ispod gra-ne stoji velik plitki svečani tanjur u kojem je „božićnjak“, oko njega dvi-tri lipe jabuke, orovi. Pored se meće mlado zeleno žito. U boci zamedljana rakija, zdilica sa medom i očišćenim orovima, bilim lukom i jabukom i sičenom na onoliko skala koliko čeljadi ima u kući. Obi-čaj je da se ne smi niko udarat na Badni dan jel će se na tom mistu javit čir, onom ko udara. Ništa se iz kuće ne daje da se srića ne bi iznela.

U kuću prija same večere dolazio je „položaj“ koji prvi čestita: „Faljen Isus, čestitam vam Badnje veče!“ Položaj se čeka „na nogama“, odpozdravlja svi: „Navike faljen bio! Ti živ i zdrav bio!“ Položaj uzima badnjaču sa ognjišta i s njom udara u prag el dovratak, i blagosiva ričima: „Koliko varnica, toliko pilića, pućića, prasica, ovčica, ždribadi teladi.... nek da dragi Bog.“ Vrati badnjaču na ognjište pa čuće iza vrata pa ponovo poželi domaćici: „Ajd nek vam ove godine kvočke side, nek vam da dragi Bog.“ Ukućani na sve uvik odgovaraju: „Nek da dragi Bog! Živ ti i zdrav bio!“

Sida se za astal, položaj uzima svicu iz žita i nosi je na ognjište da je užeže, vraća se u sobu i pozdravlja ponovo: „Faljen Isus, čestitam vam Badnje veče!“ i sida za astal, di ima posebno misto pored najstrijeg – strešine kuće. Na pozdrav mu svi u kući odgovaraju: „Uvik Isus faljen bio, i ti živ i zdrav bio!“ Domaćin ga za to vrime blagosivlja zrnevljom žita. Na redu je zajednička molitva naglas. Posli molenja domaćica unosi posnu gravom čorbu nuz isti pozdrav: „Faljen Isus čestitam, vam Badnje veče!“, domaćin je blagosiva zrnevljom žita. Prvo starešina kuće ustaje i nazdravlja sa podignutom bocom zamedljane rakije, nuz zdravicu: „Čestitam vam Badnje veče, nek nam dragi Bog dade i na godinu vako svi zajedno nek se skupimo u zdravlju i veselju i još boljem blagostanju!“. Svi redom popiju gutljaj, posli svi uzimaju prvo luk, orove i jabuku s medom.

Postoji običaj da se sa astala izvlače orovi zatvoreni očivi nuz imenovanje svakog od njih: „srića“, „zdravlje“, „mir“ i „blagoslov“. Svaki or se otvara i kako je jezgro tako će bit zdravlje, srića, mir i blagoslov.

Posli čorbe na astal se dodaje papula (nagusto gra), nasuvo s makom i orima, riba i pleten kolač. Na kraju se pije vino iz iste čaše po starosti, s vinom se na kraju gasi svića. Stari su obično kazali na koga dim ode taj će prvi umrit. Ilo ostaje na astalu ciliu noć, jel to veče niko ne smi bit gladan ni slučajni prolaznik, ni josag, ni ker, ni mačka pa ni „tice nebeske“.

Posli večere obično se zabavilo s dicom: izvlačila se slamka ispod čaršapa, čija je bila najduža taj će najduže život. Dica su se valjala u slami i bacalo njim se ora koje su lupači i ila, ko simbol zdravlja i čvrstine, ljuskure od ora su se bacale pod astal da bude više

Kadgodašnja božićna grana

pilića. Pivale su se božićne pastirske pisme: „Ajde braćo, da iđemo“ i „Marija Divica sinka rodila“. Dica su ostajali spavati na slami dok čeljad iđu na ponoćnicu.

Mlađi posli večere iđu čestitat Badnje veče. Kad god davno išli su Betlemari, a kasnije su se održavale Vašange.

Običaj je da za velike svece, sva čeljad budu uvik u svojoj kući, baš zbog simbola zajedništva.

Posli mise ponoćnice kad čeljad dođe kući, obično su ili pača.

Salonski šećer

Tekst je priuzet sa sajta www.bunjevci.net
iz knjige „Bunjevački običaji kroz literaturu i sićanja,
kraj 19. i 20. vik – SEVER BAČKE“, prema Kati Kuntić

Manje poznate riči

rorata, ž. rod – svakodnevna jutarnja misa za vreme adventa (došašća) prid katolički Božić.

am, m. rod – deo konjske opreme koji služi za vuču

čaršap, m. rod – stolnjak

salonski šećer, m. rod – dio božićne tradicije, služili su za ukrašavanje božićne grane

položaj, m. rod – gost za Božić

badnjača, ž. rod – drvo koje se uoči Božića meće na vatru (njime se pale svijeće, a u sobu ga unosi položaj)

vašanga, ž. rod – maskirano lice, čestitar (kod običaja za Poklade i Božić)

adet, m. rod – običaj

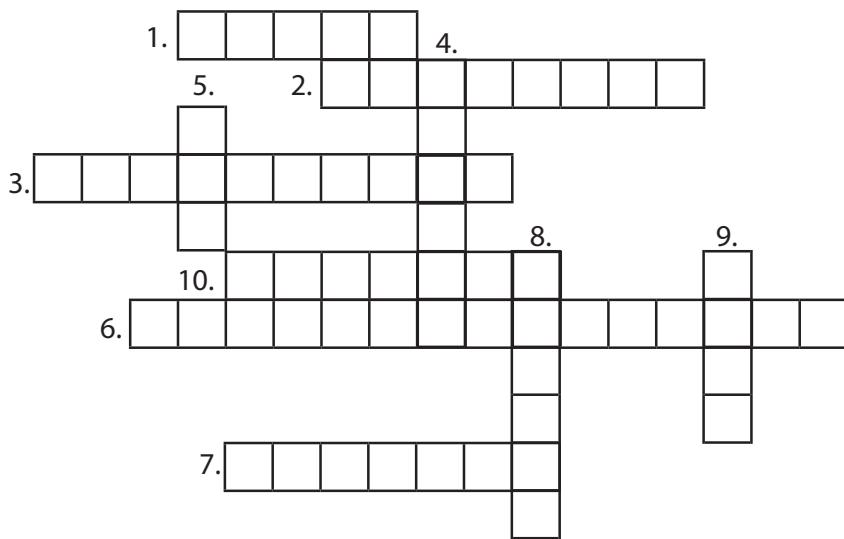
Zadatak

Ako je tvrdnja tačna, zaokruži DA, a ako nije, zaokruži NE.

Na Badnji dan se ništa ne radi.	DA	NE
U kuću prija same večere dolazio je položaj.	DA	NE
Na Badnji dan se ništa iz kuće ne daje da se srića ne bi iznela.	DA	NE
Simboli Badnjeg dana i cilog Božića su: slama, božićnjak, božićna grana, zeleno žito, žito, med, zamedljana rakija, bili luk, jabuka, vino i Betlehem.	DA	NE
Na Badnje veče idemo grava i kruva.	DA	NE
Postoji običaj da se sa astala izvlače orovi zatvoreni očivi „zdravlje”, „srića”, „mir” i „blagoslov”. Svaki or se otvara i kako je jezgro tako će bit zdravlje, srića, mir i blagoslov.	DA	NE

Istraživački zadatak

Saznaj i zapiši zašto Bunjevci božićnu jelku zovu grana.

Riši ukrštenicu:

1. Stabljika svi vrsta strnih žita koje ostaju posle vršidbe.
2. Pleten kolač s figuricama.
3. Biljka koja se meče ispod grane.
4. Pšenica.
5. Sladak gust sok koji stvaraju čele.
6. Vrsta pića koja se piće na Badnji dan i Božić.
7. Zeljasta biljka sa lukovicom jakog mirisa i ljutog ukusa.
8. Voće koje se dariva za praznike.
9. Piće dobijeno od grožđa.
10. Rodno mesto Isusa Krista.

Zadatak

Opiši kako danas proslavljamo Badnji dan i Božić. Napiši sličnosti i razlike sa kadgodašnjim adetom.

PREDIKATSKI SKUP RIČI

Ako je uz predikat naveden objekat ili priloška odredba, dobijamo predikatski skup riči.

Objekat označava ko trpi radnju, tj. na kome se radnja vrši.

Marko ide **kolač**.

Tome ziđa **kuću**.

Stana rani **piliće**.

Objekat s predikatom čini predikatski skup.

Priloške odredbe kazivaju kako je štogod urađeno, kad i di se štogod trevilo. Postoje priloške odredbe za vreme, mesto i način, uzrok i količinu.

Priloške odredbe s predikatom čine predikatski skup.

Priloške odredbe za mesto odgovaraju na pitanje **DI?**

Ker se sigra **u avliji**.

Zdila je **na astalu**.

Priloške odredbe za vreme odgovaraju na pitanje **KAD?**

Ujtru iđemo na pecu.

Dica **poslipodne** iđu u škulu.

Priloške odredbe za način odgovaraju na pitanje **KAKO?**

On **frišo** trči.

Luka **lipo** klapi.

Priloške odredbe za uzrok odgovaraju na pitanje **ZAŠTO?**

Ide u škulu zbog **znanja**.

Oduzeo se od **straha**.

Priloške odredbe za količinu odgovaraju na pitanje **KOLIKO?**

Ide u škulu zbog **znanja**.

Oduzeo se od **straha**.

Zadaci

1. Proširi rečenice predikatskim skupom riči:

Dite piva.

Majstor popravlja.

Nana peče.

Slušaje.

Deklamuju.

Sunce sija.

Siva.

2. Napiši kako se ove radnje mogu vršit:

Perem pendžer.

Stiže na cilj.

Prilaze ulicu.

Pripravljava užnu.

3. Čime obavljamo sljedeće radnje? Sastavi rečenice i zapisi na linije.

Sićemo kruv.

Slikamo cviće.

Peremo ruvo.

Kosimo ditelnu.

4. Napiši u pisanku kad i di voliš najvećma provodit slobodno vreme: **Najvećma volim.**

BOŽIĆ U JEDNOM DANU

Čini mi se cilu vičnost
Da voz mili i klopara,
A Božić je na izmaku,
snig navio i još pada

Iza mene ostala je
Podstanarska soba mala,
U nju Božić nije svraćo
Nema traga od blagdana.

Vidim salaš, roditelje,
Vruću sobu, slamu, granu
I s božićne sviće vosak
Kako kapa po astalu.

Znam da će me prvo pitat
Jel ti zima, jes i gladna,
A pitaće i kako sam
Provodila Božić sama.

Šal privijam oko glave
sav načičkan iglicama,
prtiti nema a daleko
od stanice do salaša.

Kad nazovem „Faljen Isus“
čestitam po običaju,
svi Božići mog ditinjstva
Prid očima zasijaju.

Sve je isto ko i kadgod
I anđeli od artije,
al ko da je soba veća
I peć ko da većma grijе.

Moram natrag, voz klopara
znam čeka me soba mala,
peć u kojoj nema žara
Okna ledom zakovana.

Kazivat njim bolje neću
Da ji ne bi rastužila
Al se bojim istinu će
Opazit u očima.

Gabrijela Diklić

Ključne riči
Božić, snig, blagdani

Manje poznate riči

kloparati – ritmičan zvuk gvozdeni točkova voza koji se kreće po šinama

blagdan, m. rod – svetac

načičkan – gusto nanizan, namećan

kadgod – nekad

natrag – nazad

Divanimo o pismi

Kako je pisnikinja putovala kući za Božić?
Šta nije tila kazat roditeljima? Kako je išla od stanice do salaša?

Uoči zašto joj je povratak u podstanarsku sobicu bio težak.
Podvući stihove koji pokazivaju tiskobu.

Po čemu se razlikuje Božić kadgod i danas?

Iz koje strofe saznajemo mesto stanovanja pisnikinje?

Podvući strofe koje dočaravaju božićno raspoloženje u rođnoj kući?

Kako izgleda Božić u vašoj familiji? Ispripovidaj!

Zadatak

Napiši pismeni sastav na temu **Božić u mojoj familiji**.

PROMINLJIVE VRSTE RIČI

Prominljive riči mijenjaju svoj oblik.

- **Imenice** su prominjive vrste reči kojima se imenuje neko biće, predmet el pojava. Gramatičke kategorije su im rod, broj i padež. Mogu vršiti službu subjekta, imenskog dila predikata, objekta, apozicije, atributa i priloške odredbe. Imenice imaju muški, ženski i srednji rod. Mogu biti u jednini el množini. Po značenju se dile na: vlastite, zajedničke, zbirne, gradivne, misaone, glagolske i brojne. Promina se naziva deklinacija.
- **Zaminice** su prominljive vrste riči kojima se zaminjuju imena bića i predmeta. Mogu biti imenske i pridevske.
- **Pridevi** su imenske riči koje stoje uz imenicu i bliže je određuju. Pridevi mogu biti opisni, prisvojni, gradivni, vrimenski, mesni.
- **Brojovi** su prominljive vrste riči kojima se izražava koliko ima čega na broju el koje je štogod po redu. Brojovi mogu biti osnovni redni el zbirni.
- **Glagoli** su riči koje označavaju radnju, stanje el zbivanje.

Glagolski oblici se dile na **lične** i **nelične** glagolske oblike. **Nelični glagolski oblici** su: infinitiv, radni glagolski pridev, trpni glagolski pridev, glagolski prilog prošli i glagolski prilog sadašnji. **Lični glagolski oblici** su: prezent, perfekat, futur I, futur II, imperfekat, pluskvanperfekat, aorist, imperativ, potencijal.

Zadaci

1. Kojim se pridevima mož opisati:

lice _____

nos _____

uši _____

zubi _____

usta _____

kosa _____

osobine ličnosti _____

2. Podvuči zaminice.

Pogledajte dico, ovu našu prilipu i breskrajnu ravnicu. Sve se ustalasalo od ovakog mladog žita u proliće. Njive se pružaje sve dok se u daljini ne spoje s našim plavim nebom. Sitne kapi rose sjaje se na zelenim listovima žita. A viter ji lagano njija, ko da ji oče otaleg otrest.

3. Napiši slovima slideće brojove: 4, 11, 14, 500, 60, 123, 72, 965.

4. Napiši u pisanku pored glagola dal označavaje radnju, stanje el zbivanje.
rast, brisat, plakat, grmit, sivat, gurat, smijat, razdanjivat, kupit, drćat.

5. U pisanku napiši imena bića, predmeta, lično ime i ime grada s početnim slovima: N, B, M, P.

NEPROMINLJIVE VRSTE RIČI

Neprominljive riči uvik imaju isti oblik. Taj oblik se u rečenici nikad ne minja.

Ode pripadaju: prilozi, pridlozi, uzvici, veznici i ričce.

Prilozi

Prilozi su riči koje stoje nuz glagole i kazivajuje **KAD, DI, KAKO, ZAŠTO, KOLIKO** se vrši radnja.

Prikosutra ču doć.

Na podne zvoni u crkvi.

Lane je počo divanit.

Noćos je počelo mrznit.

Riči: prikosutra, na podne, lane, noćos kazivajuje **KAD** se štogod radi. To su **prilozi za vreme**.

Daleko je očo odaleg.

Ode nema nikog.

Tamo triba stignit.

Riči: daleko, ode, tamo kazivajuje **DI** se štogod radi. To su **prilozi za mesto**.

Lipo deklamuje pismu.

Dica su brzo došla.

Mama vridno radi.

Riči: lipo, brzo, vridno kazivajuje **KAKO** se štogod radi. To su **prilozi za način**.

Uzeo sam **puno** hleba.

Popio sam **malo** mlika.

Riči: puno i malo kiazivaje **KOLIKO** je nešto uzeto. To su **prilozi za količinu**.

Došao sam **zato** što želim.

Rič zato predstavlja **prilog za uzrok**.

Pridlozi

Riči: na, kod, prid u, nuz, prema, od, pri, iznad, više, pokazivaje odnos med bićima, stvarima el izmed bića i stvari. To su pridlozi.

Zardelija je **NA DRVETU**

Marko je **KOD** Stipana.

PRID crkvom je puno svita.

Cviće je **U** vazi.

NUZ put raste titrica.

Uzvici

Riči: je, juj, al, avjak, joj, ej, hi iskazivaje razna osićanja (sriću, tugu, začuđenost, stra, bol) i zovu se uzvici.

JE, što je dobro!

JUJ, mogla si past!

AL si to lipo napiso!

AVJAK što si pametna!

Veznici

Riči koje povezivaju riči el rečenice zovu se veznici. To su: i, pa, ni, a, al, el, već, dok.

mama **I** tata

zadelije **I** trišnje

dobro **EL** rđavo

Nana kuva **I** spremi.

Obukla sam se **PA** smo krenili.

Nema **NI** kruva **NI** mlika.

Ričce

Ričci: ne, da, baš, moždar, li, zovu se ričce. Njima se kaziva lični stav onog ko divani prema onom o čem divani.

Jeste **li** čuli novost?

Da, jesmo.

Ne, nismo.

Moždar još nije kasno.

Baš bi volio ići u rod.

Zadaci

1. Zapiši u pisanku šta označavaje dati prilozi:

brzo, zato, malo, oma, di, lako, sporo, kadgod, tamo, već, lipo, još, zbog tog, ovoliko, blizu, puno, tušta, danas.

2. Obiluži pridloge u rečenicama:

Knjiga je bila na astalu. Uvik stoji ispred vrata, a mačka leži pod stocom. Iđi polagacko pored kuće i ne slušaj pismu koja se piva u sobi.

3. Napiši koje uzvike upotribljavaš u sldećim radnjama:

Boli te Zub _____

Raduješ se petici _____

Tužan si zbog odlaska druga _____

Promašio si gol _____

4. Pripoznaj veznike i zaokruži ji:

I, jao, lipo, al, nego, ode, nuz, pa, već.

ŽEDAN KURJAK

Ključne riči

šuma, kurjak, izvor, glad

Jedared zdravo davno živio u jednoj velikoj šumi kurjak. Trevilo se jedared pa se kurjak razbolio i nije mogo ići. Lego je tako u lad ispod jednog velikog drveta. Već je zdravo ogladnio, počela su mu krčit criva, pa stane mislit kako bi došo do kakog zalogaja. Malo dalje bio jedan izvor, u šumi tišina, nigdi žive duše. Kad, jedared vidi jednu ovcu da pije vode na izvoru, pa stane mislit kako bi je volio poist makar na privaru. Pa je stane molit:

„Draga ovco, molim te donesi mi malo vode, zdravo sam žedan. A ja ti dajem časnu rič da ćemo odsele bit prijatelji, nijedan kurjak neće više nikad dirat ovce, živićemo u miru i slogi, bićemo pravi prijatlji do kraja života.“

Ovca ga sasluša pa mu kaže:

Dragi kurjače, ja ti sve virujem i rado bi ti dala vode samo se bojim da si ti većma gladan nek žedan.

Bunjevačka basna
Ispripovidala Ana Vojnić Kortmiš
(iz knjige „Tandrčak i njegovo blago 5“)

Divanimo o basni

Ko su likovi u ovoj basni?

Koje osobine ima vuk, a koje ovca?

Zbog čega vuk ne lovi ovcu nego se služi lukavstvom?

Objasni kako je ovca mogla znati da vuk neće ispunit obećanje.

Kaki su ljudi pridstavljeni u ovoj basni?

Šta saznaješ na osnovu poslidnje rečenice u tekstu?

Šta sve možmo naučiti iz ove basne?

Manje poznate riči
kurjak, m. rod – vuk
trevit – kad se štograd desi
zdravo – vrlo, jako

Sigrajmo se

Basnu prvo naučite izražajno čitat, a onda podilite uloge: narator, vuk i ovca.

Sa tako podiljenim ulogama odglumite ovu basnu.

PRELJSKA PISMA

Kolo igra, tamburica svira

Kolo igra, tamburica svira,
Pisma ječi, neda noćci mira;
Svud se čuje, svud se šorom znade
Da Bunjevac dušu ne izdade;
Veseli se – svaki mu se divi;
Nek se znade da Bunjevac živi!

Nije majka rodila sinaka
Ko što j sinak divnih Bunjevaka;
Nit će majka roditi junaka;
Ko Bunjevca takva veseljaka;
Kolo vodi – svaki mu se divi;
Nek se znade da Bunjevac živi!

Ni divojke ne biše u nane,
Ko što j čerka bunjevačke grane;
Svilu nosi, a zlatom se krasí,
Crne oči, crne su joj vlasti;
Kolo igra – svaki joj se divi;
Nek se znade da Bunjevka živi!

Ori pismo, tambur tamburice,
Nek se čuju daleko ti žice;
Nek se gori, a i doli znade;
Da Bunjevac dušu ne izdade;
Prelo kupi, nek se svaki divi
Nek se znade da Bunjevac živi!

Nikola Kujundžić

Zadaci

1. Saznaj kad je nastala prva preljska pisma.
2. Na osnovu druge strofe u pismi:
 - a) Opiši Bunjevku.
 - b) Nacrtaj portret Bunjevke.

PRELO

Ključne riči

prest, prelo, prelja, pisma

Bunjevci su uvik bili zdravo vezani za pismu i igru. Prelo je bilo zimsko okupljanje čeljadi nuz pismu, igru i veselje. Održava se za vrime poklada, a to je vrime svake godine od Tri kralja (6. januar) do Čiste sride, a završavaje se Debelim četvrtkom.

Rič prelo je postala od glagola prest. U starije vrime prelom se zvao i ženski radni sastanak na kojem se radilo na preslici. Žena koja prede na preslici zove se prelja. Nuz poso se pored divana znalo i zapivat.

Prelom se nazivo običaj, koji se održavo jedared jel dvared godišnje. Divojake su pozivale svoje drugarice i prijateljice da se nuz divan i pismu pomogne mami el nani, prest vuna el tkat platno od kudelje el lana.

Obično su dolazili i momci, tu bi se zadržali i na večeri, kartali su se, pa se druženje nastavljalo nuz gajdaša, harmonikaša, a pokadkad i tamburaše.

Redovno prelo se u svakoj bunjevačkoj kući održavalo prve nedilje posli disnotora. Glava kuće, baćo, za ovo prelo je pozivo sve članove familije, kako mlađe tako i starije rođake. Pripravljana je svečana užna, a svi pozvani na disnotorsko prelo su dobijali darove. Vridnost dara je uvik zavisila od veličine gazdašaga domaćina prela, pa i broja pozvani gostivi. Darovima se nije „gledalo u zube“. Darivale su se: maramice, marame na glavu, muškarcima poše el košulje.

Kuvana je svečana užna, a od kolača su se služili fanki i šeširići sa salom.

Tekst je priuzet sa sajta www.bunjevci.net iz knjige „Bunjevački običaji kroz literaturu i sićanja, kraj 19. i 20. vik – SEVER BAČKE“, prema Đurđici Skenderović

VAŽNO JE ZNAT

Prvo javno Veliko bunjevačko prelo u Subotici održano je 2. februara na Marin dan 1879. Okupilo se više od 1.000 ljudi obućeni u bunjevačke svečane nošnje. Na ovom prelu je za najlipšu preljsku pismu izabrana pisma Nikole Kujundžića „Kolo igra, tamburica svira”, koja se i danas piva.

Zadatak

Objasni šta znači izreka: *Darovima se nije „gledalo u zube”*

Pitanja:

1. Šta je prelo?
2. Kad se prelo održava?
3. Od koje riči je nastala rič prelo?
4. Opiši žensko prelo.
5. Kad se održavalo redovno prelo?
6. Šta je pripravljano za ilo za užnu na prelo?
7. Uporedi današnju i kadgodašnju proslavu prela, pa napiši sličnosti i razlike.
8. Šta misliš, šta bi se danas moglo darivat na redovnom prelu?

BUNJEVAČKA NOŠNJA

Ključne riječi
bunjevačka nošnja,
identitet, narod

Nošnja je jedan od osnovni pokazatelja narodnog identiteta.

Ženska bunjevačka nošnja

Bunjevke su strogo poštivale razlike u nošnji, ako se ona nosila za radne el svečane blag-danske, radosne i žalosne prigode u familiji. Izgled narodne bunjevačke nošnje zavisio je od godišnjeg doba, starosne dobi Bunjevke i od radni, svečarski i društveni obaveza.

Cic

Sefir

Ženska bunjevačka nošnja mož bit:

- radna, svakidašnja,
- svečano ruvo za crkvu i za svece,
- svadbena nošnja – ruvo za vinčanje,
- ruvo za žalost – uvik crno,
- svečana narodna nošnja.

Cicana nošnja

Skute se ubrajaje u donje žensko rublje. Uvik su bile tkane od lana i pamuka. Nadovezivaje se na košulju koja se uvik upaše u skute. Šivene su od biljeg platna, u tri pole, ne tusta široke. Oko pojasa su nabrane, a vezale su se „uskutnjakom”. **Turnir** se isto ubraja u donji veš, to je nika vrsta platnenog valjka, koje su žene vezivale oko struka. Namina njim je bila da sukne lipče stoje i da se lakše nose. Turnir se potpasivo, kaiš se opasivo, a pregača se pripasivala.

Gornje sukne su bile radne el svečane, prilagođene klimatskim uslovima: zimske, litnje, prolićne sukne.

Te gornje sukne su s početka bile vunene, tkane od fine vune u svakakim bojama pa i sa šarama. Bile sukne su široke, od 5 do 6 pola, dužina uvik ispod članjaka na nogama.

Sukne su se smotavale i nikad nisu ostavljane da vise u šafneru.

Radna nošnja je bila jednostavnija, lakša i praktičnija. Zavisila je od godišnjeg doba. Liti su koristili lakše materijale, cic, sefir, delin.

Ćurdija

Zimi su se koristili kaki deblji materijali: flanel, diftin, tenis, parket. Od ovi materijala su se šile podsuknje i komot-bluze, ali uvik na kopčanje po dužini, na pucad el kopče.

Pregače su liti bile od lakši materijala, obično ko i komot-bluzza. Zimi je pregača bila tkana od vune u jednu polu, razni boja, čak i crna sa malo diskretnim šarama. Zimi je tako pregača imala posebnu naminu, štitila je tilo od zime. Vezivale su se upletenom vunicom, obično obmotanom oko struka i vezivana naprid. Take pregače nisu imale džep, dok su šivene pregače uvik na strani imale džep.

Najstariji odivni predmet, a naminjen zimskom periodu je **ćurdija**.

Marame su neizostavni i veoma značajan dio bunjevačke narodne nošnje.

Postoje marame za glavu i marame za vrat.

Svakidašnje marame su uslovljene potribama pa i godišnjim dobom. Cicove marame su se nosile liti, obično su svitlige boje, štitile su od jakog sunca. Bunjevke su vrlo često išle bose. Najčešće su nosile papuče el cipele.

VAŽNO JE ZNAT

Bunjevka kad se uda meće maramu na glavu i skida je samo kad iđe spavat. Mlađe žene nosile su džegu, malu kapicu od takog materijala ko što joj je bilo ruvo. Posli udaje Bunjevka više nikad ne obuće ništa bilo, kako ne bi „uzimala“ srću od svoje dice, pogotovo ženske. Što iđe starija, tako su i boje ruva koje oblači tamnije.

Džega

Muška bunjevačka nošnja

Košulja i gaće su napravljene od grubog platna. Košulje su dugački rukava, malo nabrane na leđima i komotne.

Gaće su bile komotne i vezivale su se u struku svitnjakom. Liti su gaće slobodne, a zimi su se obmotavale oko nogu i na nji su se navlačile čakčire.

Prusluk se nosio priko košulje, bio je najčešće od crnog materijala. **Čakčire** su bile uske i priljubljene nuz noge.

Opaklijia i popršnjak činili su zimsku mušku odiću. I jedno i drugo se izrađivalo od ovčjeg krvna. Opaklijia je veliki krvneni ogrtač, rađen od 11 do 13 pola, obično dosiže do zemlje.

Muška nošnja

Dida u opaklijama i drvenim klompama

Opaklja je služila i ko prostirka za odmor. **Popršnjak** je zimski odivni predmet, izrađen od krvna i pokrivo je, kako i sam naziv kaže, prsa. Štitio je od zime i vitra, zakopčavo se na ramenu i sa strane.

Bunjevci su nosili opanke, papuče, čizme i klopmpe. Opanke su kožna obuća zanatske izrade. Đon je načinjen od jake goveđe kože, a gornji dio od malo mekše kože, uvik sa jezikom naprid. Opanke nisu bili ugodna obuća dok se ne razgaze. U nji je lako dospivala prašina pa i blato, ali su se lako čistili jednim trešenjom. Opanki su se mogli nositi na bosu nogu, ali i sa čorapama, obično debljim valjanim.

Bunjevac nije išao gologlav, na glavi je imao šešir el šubar. Gologlav je bio samo za astalom, pri molitvi el u crkvi.

Tekst je priuzet sa Interneta www.bunjevci.net
Tekst je prirađen i prilagođen uzrastu učenika.

ZANIMLJIVOST

Bunjevački muški prusluk imo je srebrnu pucad. Šiven je isto od lionske svile, ko i ženska svečana ruva, samo se vodila bri-ga o dezenu.

Zadaci

1. Šta saznajemo iz ovog teksta? Ako je tvrdnja tačna, zaokruži DA, a ako nije, zaokruži NE.

Nošnja je jedan od osnovni pokazatelja narodnog identiteta.	DA	NE
Razlikujemo radnu, svečanu, svadbenu nošnju i ruvo za žalost.	DA	NE
Na izgled narodne bunjevačke nošnje uticala je: klima, starosno dobo Bunjevke i radne, svečarske i društvene obaveze.	DA	NE
Skute i turnir se ubrajaju u donji veš.	DA	NE
Od radne nošnje liti su koristili lakše materijale – cic, sefir, delin.	DA	NE
Najstariji odivni predmet poznat etnologima, a naminjen zimskom periodu je čurdija.	DA	NE
Postoje marame za glavu i marame za vrat.	DA	NE
Bunjevke su obuvale samo štikle.	DA	NE
Čakšire su široke pantalone.	DA	NE
Opaklija i popršnjak činili su proličnu mušku odiću.	DA	NE
Bunjevci su nosili opanke, papuče, kломpe i patike.	DA	NE
Bunjevac nikad nije skido s glave šešir i šubaru.	DA	NE

2. Saznaj kako se zove zanatlja koji pravi šešire. Raspitaj se da li postoji ova zanatska radnja.

3. Saznaj ko su etnolozi i čime se oni bave.

4. Razvrstaj u tabelu odivne predmete iz teksta.

odića	obuća	odivni dodaci

MOJA NANA

Ključne riči

tunja, jesen, orman, nana

Širi se miris zlatni tunja,
Mirisni tunja sa ormana.
Kako bi časkom pojila jednu,
Ali mi ne da moja nana.

Te žute tunje, mirisno voće!
Kako baš srce nji da oče!
Kradom ji tako ja gledam dugo...
Ta daće nana. Šta će drugo.

Ni jesen nije ko što je bila
Brez žuti tunja i moje nane.
Uz nji sam najlipše snove snila
U one srićne ditinje dane.

Da mi je opet da kadgod ostim
Opojni miris sa ormana.
Da mi je opet da kadgod čujem
Kako me ruži moja nana.

Alisa Prćić

Divanimo o pismi

Čiji miris se širi sa ormana?
Zašto su dici tunje bile zabranjene?
Kad je dite dobilo ist tunju?
Di su stojale tunje?
Podvući stihove koji oslikavaje želju pisnikinje.

Manje poznate riči:
tunja, ž. rod – žuti plod jakog mirisa
ružit – grdit
ostit – ositit

Zadaci

1. Nauči lipo deklamovat, jel čitat pismu.
2. Napiši sastav el pismu na temu **Moja nana**.

SVADBENI OBICAJI KOD BUNJEVACA

Ključne riječi
momak, divojka, rozolija

Kad god su se momci i divočke upoznavali na divanu, u kolu i na prelima. Momak je bio divočku „spram sebe”, po ugledu i po imanju. Kad bi starešine odlučile da ožene momka, u divočaku kuću bi dvi cure sa momkove strane odnеле rakiju, koja se stajala od velike svilene marame, vezene i ukrašene rojtama, maramice, jabuke nazadivane zlatnim, srebrnim i bakarnim novcom, naspram njevog imovnog stanja.

Pored svega ovog nosile su se i dvi bočice slatke rakije u maloj kotarici iskićenoj perlicama i pantljikama. Ovako iskićena rakija zvala se rozolija. Bogatije familije su nosile i jedan el dva niza dukata oko rozolije. Kad se donese rakija mladinoj kući, ako roditelji prime rakiju to znači da pristaju udat svoju čer. Ako ne prime rakiju, onda rozoliju i kotaricu vraćaju proscu, najkasnije već sutra.

Rukovanje je bilo uvik u nedilju. Taj dan divojka nakiti perlicama svoje drugarice i čeka goste u svekrvinom ruvu. Rukovanje se obavljalo u krugu najuže rodbine i najbolji drugarica. Momkova sestra divojki meće perlicu u kosu. Uveče, posli večere, dolazi đuvegija sa svojim drugovima i svircima. Posli večere odigra se nikoliko igara, pa đuvegija u pratnji svojih drugova i sviraca idje kući. Od rukovanja do vinčanja svake nedilje kogod sa momčke strane je vodio divočku u crkvu. Prija sami svatova divočko ruvo je bilo posebno lipo poslagano.

Mastalundžije su bili momci sa mladoženjine strane. Mastalundžije su bile zakićene perlicama na šeširu, a prsa pantljikama i perlicama.

U nedilju priđ svatove išlo se rad divočkinog ruva. U ponедeljak su se počeli kupit gosti noseći dar i kravalj (slatki kolači, el torta, el boca vina).

„Bunjevački običaji kroz literaturu i sićanja, kraj 19. i 20. vik – SEVER BAČKE”, prema Miji Mandiću

Manje poznate riči

starešina, m. rod – prvi u nekoj grupi, zajednici

pantljičica, ž. rod – uska traka od tkanine za ukras

perlica, ž. rod – cvit od veštačkog materijala jel živog cviča (njom se kiti svatovi)

dar, m. rod – poklon

rozolija, ž. rod – okičena boca u kojoj je rakija, nosi se u prošnju

mastalundžije, sr. rod – momci sa mladoženjine strane. U stara vrimena oni su čuvali snašu da je ne otmu Turci. Išli su na konjima i bili naoružani.

rakija, ž. rod – jako alkoholno piće koje se dobiva destilacijom od prevrele komine voća

ZANIMLJIVOSTI

Dobit košar – Izreka je kod Bunjevaca koja je nastala tokom praktikovanja ovog običaja i znači da je prosac odbijen, jel da je kogod ostavljen (momak el cura).

Pitanja:

1. Opiši kako je izgledala prosidba divojke.
2. Opiši rozoliju.
3. Navedi šta se dešavalo od prosidbe do svatova.
4. Kojeg dana u nedelji su bili svatovi?
5. Navedi koji su se običaji u svatovima obavljali?
6. Ko su bile mastalundžije?
7. Istraži koji običaji prija svatova su se i danas zadržali, a koji više nema.

Zadaci

Zaokruži slovo ispred tačnog odgovora.

1. Kad bi starešine odlučile oženit momka, u divočaku kuću bi se nosila:

- a) marama
- b) višnjevača
- c) rakija

2. Iskićena rakija se zvala:

- a) razolija
- b) rezolija
- c) rozolija

3. Rakiju su nosile:

- a) tri cure sa mladine strane
- b) jedna cura s momkove strane
- c) dvi cure s momkove strane

4. Ako divojkini roditelji prime rakiju, to znači:

- a) da ne pristaju udajt čerku
- b) da pristaju udat čerku

5. Rukovanje je uvik bilo:

- a) u subotu
- b) u nedelju
- c) u sridu

6. Na rukovanju, divojka čeka goste u:

- a) svekrovom ruvu
- b) svekrvinom ruvu
- c) kuminom ruvu

7. Od rukovanja do vinčanja, svake nedelje

- a) kogod s momkove strane vodi divojku u crkvu
- b) kogod s mladine strane vodi divojku u crkvu
- c) starosvatica vodi divojku u crkvu

8. Mastalundžije su:

- a) momci sa mladoženjine strane
- b) divojkina braća

9. Kravalj je:

- a) slatki kolač, torta, boca vina
- b) pečeno prase
- c) pleten kolač

Snaša i đuvegija s početka XX vika

OBIČAJ NA CVITNU NEDILJU

Ključne riči

Cvitna nedilja, mlado, zeleno žito, umivanje

Bunjevci su sačuvali lip običaj na Cvitnu nedilju – umivanje u mladom, zelenom žitu.

Bunjevački običaj je da se u subotu pridveče načupa mlado i zeleno žito. U nedilju, prija izlaska sunca žito se prilije vodom. Ujtru kad čeljad ustanu umivaje se u mladom zelenom žitu. Ne taremo lice, već triba da se samo osuši da vično budemo mladi i lipi.

Na Cvitnu nedilju, cicamacu nosimo u crkvu.

Umivanje u zelenom žitu

(„Bunjevačke novine”, godina VI, april 2010, broj 58)

Zadatak

Pročitaj date tvrdnje. Ako je rečenica tačna zaokruži DA, a ako je netačna zaokruži NE.

Na Cvitnu nedilju se umivamo u travi.	DA	NE
Žito se čupa u subatu ujutru.	DA	NE
U nedilju prija izlaska sunca, žito se prilije vodom.	DA	NE
Na Cvitnu nedilju se umivamo u mladom, zelenom žitu.	DA	NE
Obavezno triba otrt lice.	DA	NE
U zelenom žitu se umivamo da budemo vično mladi i lipi.	DA	NE
Na Cvitnu nedilju nosimo cicamacu u crkvu.	DA	NE

običaj na uskrs

Ključne riječi

Uskrs, posvetlište, pleten kolač, šareno jaje

Na Velik četvrtak moglo se radit do tri sata posli podne. Posli tog su se vezala zvona u crkvi. Narod je ulazio u kuću i išao u crkvu. Na Velik petak se nije ništa radilo. Postilo se, sušilo, što je značilo da se ništa ne ide. Moglo se pit malo vode.

U subatu, ujtru spremalo se ilo „posvetilište“. Rano ujutru žene su pekle pletene kolače. Kuvala se šunka, divenica, jaja. Pripravljeno se ren. Ovo ilo se meće u pletenu ko-tarcu ukrašenu šlingom el lipom salvetom el peškirom i nosimo u crkvu da posvetimo. Kad god su žene pekle lakumića i davale prosjakovima koji su bili isprid crkve. Na posvetlište se iđe u dva i u tri sata po-

Posvetlište

Uskršnji simboli

slipodne. Velika subata je vrime kad se zgotovlja poslidnje priprave za Uskrs. Sve u kući mora biti čisto.

U subatu poslipodne dica triba da načupaje mladog žita u košar i da naprave gnjizdo za zeca.

Uskršnje šareno jaje je simbol Uskrsa. Jaja su se oduvik šarala raznim tehnikama. Bunjevke su jaja ukrašavala slamom i farbale u luko-vini.

Zadaci

1. Napiši u pisanku kako se vi u vašoj kući spremate za Uskrs.
2. Riši osmosmerku.

J	T	O	D	Z	I	NJ	G	P
A	LJ	I	D	E	N	D	F	N
J	Š	U	N	K	A	F	B	E
A	C	I	N	E	V	I	D	R
J	A	C	A	M	A	C	I	C
E	A	U	S	K	R	S	C	E
K	O	L	A	Č	T	P	A	Z
P	O	M	O	R	A	N	Ž	A

cicamaca
Uskrs
nedilja
pomorandža
gnjizdo
trava
zec
dica
kolač
šunka
divenica
ren
jaja

VIROVANJE U BOLJA SUTRA

SRIĆA

Na tuđ salaš njeg su dali
Kad je bio fajin mali.
Deset lita, blid i suv,
Zarađivo je za kruv.

Bilo ji je tušta dice,
A baćo je zdravo pio.
Primanja su bila mala
Pa su dica gladovala.

Trpio je razne muke,
Propalo je mnoga jutra,
Al gajio uvik nadu,
Virovo u bolje sutra.

Iz škule ga ispisali,
Patio je zbog tog čina.
Nije mogo više učit,
Kod drugog moro služit.

Kod gazda je guske čuvo,
To mu bio prvi poso,
Oma zatim svinjar bio
I na kraju čoban posto.

Ranu, čizme, kabanicu
To su gazde njemu dale.
Plaćali ga kad su tili,
Često puta privarili.

Izdržo je sve belaje.
Kuću svoju je pomago.
Podizo je braću, sestre.
Virovo i ulago.

Posli vojske kad je došo
Na tuđ salaš di je bio
Sa gazdom se pogodio,
Svoje stado zapatio.

Čuvo ovce niko vrime,
Kad su prošle dvi-tri zime
Svoje stado odvojio,
Salašu se svom vratio.
Kazo braći i sestrama
– Odsele će živit s vama.

Vinko Janković

Ključne riječi
salaš, kruv, dica, nada

Manje poznate riječi
kruv, m. rod – hleb
belaj, m. rod – nevolja
tušta – puno

Zadaci

1. Napiši u pisanku ukratko o čem se divani u ovoj pismi.
2. Opiši kadgodašnje stanje u društvu na osnovu saržaja pisme.
3. Napiši u pisanku šta je za tebe srića?

Groktalice, lirsko-epske pisme

Ključne riči

groktalice, lirsko-epske pisme, zapisivač pisama

Groktalice su lirsko-epske deseteračke narodne pisme koje su se pivale uzimanjem dubokog glasa iz grla, bez pratnje instrumenta. Ovi pisama nema tušta, digod oko stotine. Ispivane su na ikavici, a prvi njev zapisivač bio je Blaško Rajić. Pisme koje je skupio objavio je u knjigi „Narodno blago,” 1910. godine. Ispivale su ji uglavnom starije žene, koje su ji i prinosile s kolina na kolino. U groktalicama se divani o životu, smrti, odnosima med ljudima, ljubavi i mržnji, odnosu mladi prema roditeljima, ko i teme o junaštvu i kukavičluku.

Vila bi mu odšalila šalu

Svilu prede Ružica divojka,
Svilu prede, a brišin pripreda.
Kad divojka Ruža ožednila,
Svilu baca na kamen studenac,
Brišim baca na zelenu travu.
Da potraži lađane vodice,
Ona nađe okno vode ladne,
Sagne s Ruža da vode zavati,
Al podvikne čoban od ovaca:
„Ne pi vode rumena Ružice,
Ne pi vode sa toga izvora.
Tu su vodu vile otrovale,
U vodi su čedo okupale.
Nit kršteno nit od zla miveno,
Nit se smije nit ručice daje.”
A podvikne vila zagorkinja:
„Mol se Bogu, čoban od ovaca,
Šta je tebe sačuvala majka.
Sačuvalamajka od uroka,
Ja bi tebi odšalila šalu.
Triput bi ti bile progonila ovce
Četvrti put tebe, lično pogodila”.

Bunjevačka groktalica
Ispivala Ana Vojnić Kortmiš

Manje poznate riči

brišim, m. rod – svilen konac
studenac, m. rod – izvor vode
zagorkinja, ž. rod – iz gore

Zadatak

Poslušajte groktalicu na času, pa napiši u pisanku svoje utiske.

DIDIN PIVAC

Ključne riči

dida, baba, pivac, kokoška

Živio tako jedared u jednom selu jedan dida, bio je udovac. Imo je samo jednu malu kuću i jednog pivca. U ko-mšiluku je živila jedna matora divojka koja se nikad nije udavala, a bila je već baba. Bila je zdravo sebična i ni se niskim komšijala, a imala je jednu kokošku. Didin pivac i babina kokoška su se zdravo lipo družili i komšijali. Zajedno su se šetali po obadvi avlige, zajedno čeprkali. Kad dida da pivcu kuruza, on oma zove i kokošku pa zajedno idu. Al kokoška svaki dan babi snese jaja, pa ona kuva jaja, peče kajgane, pa svake fele kolača, od jaja. Kad jedared dida ište od babe koje jaje.

„Tako sam se zaželio jaja. A vidiš, tvoja kokoška stalno kod nas ide.“ A baba se onda naprnila stra boga, pa kaže: „Ne bi moja kokoška tamo išla da je tvoj pivac ne zove. Ja ne dam jaja ni slučajno. Neću se ja sad razbacivat kad sam naučila šporovat. A kad bi ti ijo jaja nek tebi tvoj pivac snese.“ „Pa kad neće“, kaže dida. „A ti ga istuči,“ kaže baba.

Dida uzo metlu pa zamanio da ošine pivca, a pivac se usprnio, pa biž. Priletio kapiju, pa biž i biž priko njiva, priko dola i šuma, pa pravac u carov dvorac. Kad je stigo tamo, a car baš lego na podne da malo odspava. Pivac došo pod pendžer pa kukuriče. „Ustaj care, daj mi blago da me moj gazda više ne tuče!“ Car se rasrdio što mu pivac ne da spavat pa kaže slugama: „Uzmite tog pivca, pa ga bacite u tu baru iza kuće!“

Sluge poslušaje i bace pivca u vodu, a pivac se latio, popio svu vodu, pa izašo iz bare i opet očo caru pod pendžer pa piva: „Kukuriku! Ustaj care, daj mi blago da me moj gazda više ne tuče!“ Car opet kaže slugama: „Uzmite tog pivca pa ga bacite u vrilu peć“. A pivac oma povrati svu onu ladnu vodu što je popio, pa se peć oladila, a pivac izašo, pa opet ode caru pod pendžer i piva: „Kukuriku! Ustaj care, daj mi blago da me moj gazda više ne tuče!“ Car opet kaže slugama: „Al već uzmite tog dosadnog pivca pa ga zatvorite u riznicu. Ne dajte mu ni ist ni pit, pa nek tamo završi da me više ne uznemirava.“

Sluge zatvore pivca u riznicu, vrata zaključaje, al su zaboravili da je pendžer otvoren. Kad je pivac vidio toliko silno blago, bome je oma počo gutat i zlato i srebro, pa je još i nanizo oko vrata, oko noge, oko krila, lančića, karpelaca i prstenja, pa je još i svezo jedan bućur i metnjo ga na leđa, iskočio kroz pendžer pa uteko. Išo je priko njiva kako je došo, pa pravac svojem gazdi. Kad je došo blizo zakukuriko je: „Kukuriku gazda! Raširi ponjavu”.

Kad je dida čuvo svojeg pivca zdravo se obradovo, jel je mislio da se pivac više nikad neće ni vratit. Zdravo mu je bilo žavo što ga je tio udarit metlom. Dida raširi ponjavu prid kuću. Kad je pivac počo skidat nakit, pa iz volje istreso šta je proguto, bućur odrišio. To je bila jedna velika rpa blaga. A baba samo zinila, pa gleda priko ograda i čudi se tolikom blagu. Jedared, kaže didi: „Daj i meni malo blaga. Ti imaš tako tušta, a ja sam zdravo sirota.” Dida joj kaže: „Ne dam. Nek i tebi tvoja kokoška doneše.” Pa kad neće – kaže baba. A dida će na to: „A ti je istuči.” Kad je baba spopala metlu, dobro je raspalila kokošku, a kokoška se tako poplašila da je priletila kapiju, pa očla čak u drugo selo i nikad se više nije vratila babi.

*Bunjevačka narodna bajka:
Ispripovidala Ana Vojnić Kortmiš
(Iz knjige „Tandrčak i njegovo blago 4”)*

Manje poznate riči

šporovat – štediti

osinit – jako udariti

karpelac, m. rod – narukvica

bućur, m. rod – zavežljaj

Divanimo o tekstu

Ko su likovi u ovom tekstu?

Opiši likove iz ovog teksta.

Šta misliš, šta je nedostajalo da bi se lipo slagali ko komšije?

Šta misliš o liku pivca iz ove bajke?

Uoči i podvuči bajkovit elemenat u tekstu.

Da si ti narodni pripovidač kaki bi ti kraj bajke smislio?

Zadatak

Opiši pivca u svoju pisanku. Pri opisivanju koristi tušta prideva.

Pri opisivanja posluži se enciklopedijama i Wikipediom kako bi prikupio što više informacija o ovoj životinji, a što će ti pomoći pri opisivanju.

UPRAVNI I NEUPRAVNI GOVOR

Upravni govor je navođenje tuđi riči.

Modeli upravnog govora:

Papagaj je ponavljo: „Želim letit”.
„Želim letit”, ponavljo je papagaj.
„Želim”, ponavljo je papagaj, „letit”.

Neupravni govor je pričavanje tuđi riči.

– Papagaj je ponavljo da želi letit.

Zadaci

- 1.** Neupravni govor pritvori u upravni:
Joso je kazo Ciliki da uzme penzlu.
Baćo je kazo da sidnemo za astal.
Učiteljica nam je kazla da ćemo pisat kontrolni iz matematike.
- 2.** Slideće rečenice napiši u pisanku, pravilno u upravnom govoru.
PERE KAŽE DA IĐI NA KAFU.
KOLIKO JE SATI PITA DIDA.
MIRKO PITA KAD JE KONTROLNI IZ BUNJEVAČKOG.
- 3.** Rečenice iz prithodnog zadatka pribaci u neupravni govor.
- 4.** Napravi sa drugovima iz grupe strip na bunjevačkom jeziku.

OBIČAJ NA DOVE

Ključne riči

Dove, kraljice, pisma

Na Duhove – Dove se obilužava kraj uskršnji praznika. To je pomičan svetac, tako da nema svoj stalni datum održavanja.

Običaj je da se na Dove rano ujtru okite pendžeri i kapije na kući, a na salašima još i volarice, kokošinjci, obori i čardaci. To je bio poso mladog svita iz kuće. Proć ispod zove znači sriću i zdravlje.

Pendžer okićen zovom

Dan prije Dova, posli podne, cure bi se sastajale u kraljicinoj kući, di bi se dogovarile odkaleg će krenit obalazit selo el varoš, koje će se pisme pivotati i da podile koja će šta bit. Nisu se one na taj dan sastale prvi put, još od kraja Uskrsa nalazile su se i uvižbavale pivanje, kako ne bi grišile prid svitom. U učenju pisama pomagala njim je uvik jedna starija žena koja je i sama ko cura išla u kraljice.

U kraljice su išle mlade cure, najčešće od 10 do 15 godina. Išle su u grupi od osam cura. Na prvi dan Dova išle su obučene u svilu i bose, a na drugi dan bile su obučene u bilu šlingovanu bluzu i suknu. Išle su bose, a u novije vreme u bilim čorapama i crnim lakovanim cipelama. Na glavi su imale vince – krune od cvića ukrašene perlicama, pantljikama i ogledalcetom, priko kojeg je bio metnut đerdan. Kose su uplitale u pletenice, noć prije kraljica, a sutradan ujtro su ji rasplele i tako išle. Obalazile su gušće naseljena mista, sela, varoš el ušorene salaše.

Dok su išle, pivale su kraljičke pisme, a na pripev *ljeđo* bi zastale, odigle se petama od zemlje i naklonile se. Što izgleda ko da stalno pocupkivaje, dok su njim đerdani lupkali o ogledalca, od čega se čuo potmuo zvuk.

„Bunjevački običaji kroz literaturu i sićanja, kraj 19. i 20. vik – SEVER BAČKE“, prema Suzani Kujundžić Ostojić

Manje poznate riči

volarice, ž. rod – štale za rogatu stoku

Kraljice i čoban

Pitanja:

1. Kad se pendžeri kite zovom?
2. Ko su bile „kraljice“?
3. Kako su se oblačile na prvi dan Dova, a kako na drugi dan?
4. Opiši način izvođenja kraljičke pisme.
5. Opiši izgled kraljica.
6. Pogledajte zajedno u razredu snimak Kraljica u izvođenju BKC Tavankut. Napiši svoja zapanja.

VAŽNO JE ZNAT

Postoji virovanje o tom zašto se pendžeri kite zovom. Kad god davno, kad su progonili Isusa, vojska je utrčala za njim u jedno selo. Isusu se sakrio u jednu kuću. Vojnici da bi saznali u kojoj se kući Isus sakrio, kazli su kad padne mrak nek čaljad metnu zovu na onaj pendžer u čijoj kući je Isus sakriven. Kad se vojska vratila u selo, svi pendžeri su bili okićeni zovom. Tako je Isus bio spasen.

BUNJEVAČKA KUJNA

Ključne riči

Kujna, ilo, reduša

U bunjevačkoj kujni značajnu ulogu je imala reduša. Njezin zadatak bio je da za cilu familiju pripravi ilo najčešće od onog čega je bilo na salašu i u zavisnosti od godišnjeg doba. Kadgod je na salašu bio utvrđen rasporedila po danima u nedelji. Ponedeljkom se ilo ronđava čorba i uzlivanca. Utorkom nagusto tarana el gra sa lakumićima. Sridom je bila krumpir čorba i nasuvo. Četvrtkom, nagusto tarana sa mesom el divenicom. Petkom, gumboci na čorbu, poprženi i s pekmezom od crni šljiva. Subotom, na paprikaš krumpira i valjušaka. Nedelja se razlikovala od ostali dana u nedelji. Užna je morala bit svečana, tako da je na astalu morala bit zlatna lipa čorba, meso iz čorbe i sos od višanja el od paradičke, pečeno meso, nagusto krumpir, dunc i kiselo. Na kraju se zasladio pogačom el šeširićima el kakom drugom felom kolača.

Kod Bunjevaca, kadgod meso nije bilo često na astalu al se zato ilo dosta zeleniša i mlika i mlični domaći proizvoda. Reduša je sama pekla kruv, somun koji je znao bit i do pet kila.

Danas i Bunjevci idu isto što drugi narodi. Savrmeni život ne dozvoljava taku organizaciju rasporedila ko kadgod.

Kadgodašnja kujna

Kadgodašnji postavljen astal

Istraživački zadaci

1. Pronađi recept jednog tradicionalnog ila, zapiši ga i pridstavi odeljenju. Objasni za koje pri-like bi ponudio ilo koje pridstavljaš.
2. Zapiši recept jednog ila koje se najčešće pripravlja u vašoj kući i pridstavi ga odeljenju.
3. Napravi nediljni raspored ila.

Šeširići sa salom

Lakumići

Reduša

Listići

BUNJEVAČKI SLIKARI

Ključne riči

Bunjevci, slikari, pejzaž, portret

JELENA ČOVIĆ je rođena u julu 1879. godine u Subotici. Ona je prva akademska obrazovana likovna umitnica u Subotici.

Posli prve samostalne izložbe u dvorani Hotela „Pešta“ u Subotici 1901. godine, gradska uprava joj dodiljiva stipendiju za dalje škulovanje. Škulovala se u Pešti i Minhenu. Učesnica je poznate likovne kolonije u Nađabanji, di slika van ateljeja u prirodnom ambijentu. Bavila se i pedagoškim radom, te je na Paliću držala časove slikanja u prirodi, zatim je pridavala u Višoj divojačkoj škuli, u Muškoj građanskoj škuli, Ženskoj zanatskoj škuli i Zanatskoj-trgovačkoj škuli. U njezinom slikarstvu dominira pejzaž i portret. Poznata dila su joj: „Autoportret“ iz 1903., „Palić“, „Dva drveta“, „Pejzaž“, „Velika terasa na Paliću“. Slika „žena na obali“ izložena joj na izložbi srpski impresionista, 1994. godine. Slika i religiozne teme. Godine 1911. poklanja Franjevačkoj crkvi oltarnu palu „Srce Isusovo“ koje i dan danas stoji na prvobitnom mjestu. Učestvuje na izložbi bunjevačkih slikara 1927. godine sa Angelinom Mačković i Martinom Džavićem. Jelena Čović pristaje sa slikanjom kad joj se u šezdesetoj godini paralisala desna ruka.

Umrla je u oktobru 1951. godine. Slike joj se nalaze u Gradskom muzeju Subotica i Zavičajnoj galeriji „Dr Vinko Perčić“.

Jelena Čović, autoportret, 1903, ulje na platnu
Gradski muzej Subotica

*Angelina Mačković, portret žene, 1912, crtež ugljenom na papiru,
Gradski muzej Subotica*

ANGELINA MAČKOVIĆ je rođena 1883. u Subotici. Bila je učenica Jelene Čović. Škulovala se u Minhenu kod slikara Juliusa Extera. Pritežno je slikala portrete. Njezina grafika sa detaljom Palića dokaz je njezine grafičke vištine, koju kasnije potpuno zapostavlja. Sa Jelenom Čović je u januaru 1925. godine, otvara slikarsku škulu u Prokeškoj palati. Godine 1927. izlagala je na Izložbi bunjevački umitnika u vestibilu Gradske kuće, zatim 1932. na Izložbi bački umitnika u Subotici. Do kraja života po narudžbi izrađiva portrete. U umitničkoj zbirci Gradskog muzeja Subotica čuvaje se dva crteža „Portret žene“ i „Starac,“ koji zbog svoji posebni kvaliteta imaju posebno mesto.

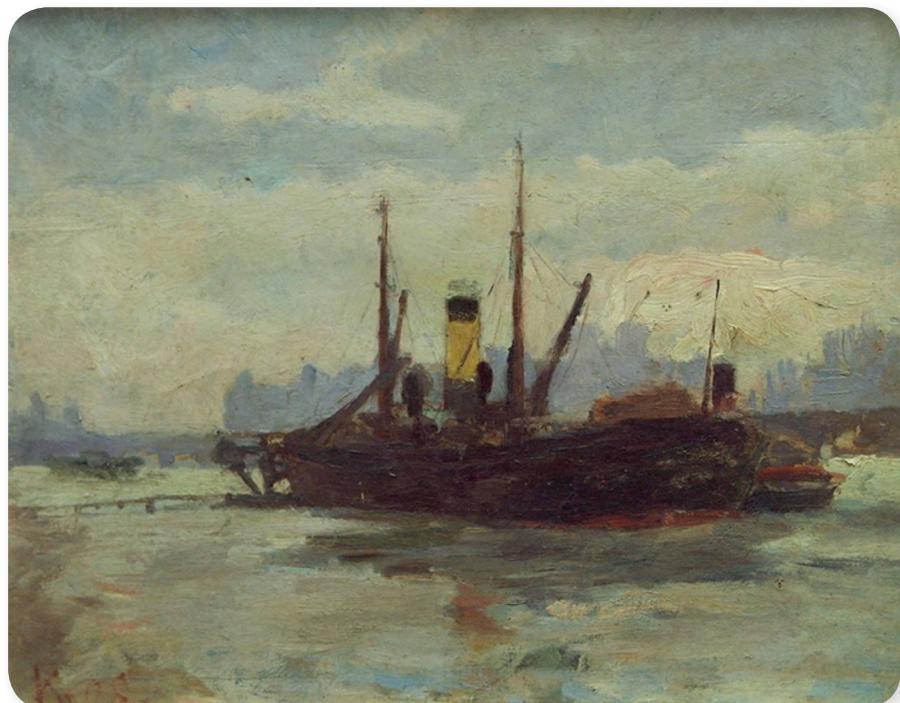
Saranjena je na palićkom groblju 1966. godine.

*Stipan Kopilović, Pejzaž, 1907,
ulje na platnu, Gradski muzej Subotica*

STIPAN KOPILOVIĆ je rođen u Bajmoku, 1877. godine. Studiro je umitničko rezbarstvo u Pešti, te grafiku u Minhenu. Odlazi u više navrata u Pariz, Firencu i Rim, 1908. godine. Pohađo je Državnu kraljevsku visoku umitničku škulu u Budimpešti. Nasliko je četiri slike na plafonu dograđenog dila rimokatoličke Crkve Svetog Petra i Pavla u Bajmoku. Na osnovu malog broja sačuvanih slika znamo da je od 1907. godine sliko pejzaže u prirodi u stilu impresionizma. Bio je jedan od osnivača umitničke kolonije u Bačkoj Topoli. U Subotici učestvuje u osnivanju Udruženja vojvođanski likovni umitnika. Izlago je povodom zemaljskog kongresa slikara 1923. godine. Istaknuto njegovo dilo „Portret starca“ jasno odražava uticaj impresionizma i slikarsko umijeće autora. Poznata dila su mu i pejzaži iz Zavičajne galerije „Dr Vinko Perčić“, te iz zbirke Gradskog muzeja Subotica.

Umro je 1924. godine u Bačkoj Topoli.

*Stipan Kopilović, Brod na Seni,
1908, ulje na platnu, Gradski
muzej Subotica*

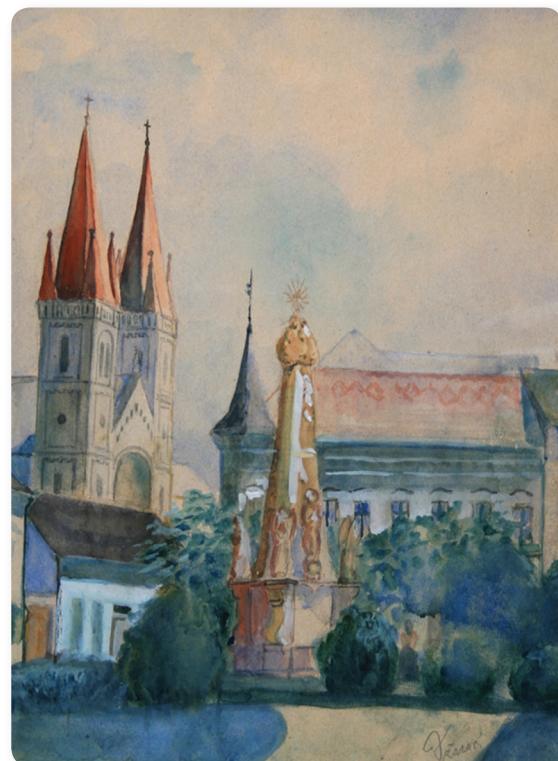
MARTIN ĐŽAVIĆ je rođen u Subotici, 1900. godine, a umro 1957. takođe u Subotici. Bio je jedan od prvi subotički akademski škulovani slikara. Gradski muzej Subotica posiduje više Đžavićevi slike. Takođe, njegova umitnička dila čuvaje se i u Zavičajnoj galeriji „Dr Vinko Perčić”, te u Crkvi Svetog Marka u Starom Žedniku. Godine 1922. postaje majstor – zanatlija, umitnički soboslikar. Dobija samostalne zadatke oslikavanja više kapela, a 1924. prihvata oslikavanje železničke stanice di skreće pažnju javnosti na svoj rad. Primetivši njegov vešt rad, bio je poslat u Umitničku škulu u Beogradu. Od Grada Subotice je dobio stipendiju, tako da je dvi godine učio slikarstvo u Beogradu, zatim dvi na bečkoj akademiji. U novembru 1927. godine, Martin Đžavić učestvuje na „Izložbi bunjevačkih slikara” priređenoj u vestibilu subotičke Gradske kuće, ko centralna ličnost. Nabrojano je dvadest i dva njegova dela nastala u Subotici prije škulovanja i dvadest osam nastali u Beogradu. U prvoj grupi su: autoportret, portret majke i oca, zimski pejzaž, mrtva priroda sa krizantimama, salaši sa Radanovca, Čikerije i Malog Bajmoka, ko i radovi sa slidećim nazivima: *Moj dom, Bunjevački kraj, Jeden Bunjevac, Kraj iz Gata, Vitrinjača Mali Bajmok, Kuća kraj Senčanskog groblja, Kula s Palića, Svečara na salašu i Sveti trostvo* – stara crkva. Ova dela potvrđuju da je način Đžavićevog slikanja etnološki orijentisan. Osvrnemo li se i na ostala dela rađena po slobodnom izboru u Subotici i okolini, uočićemo ljubav prema ovdašnjem kraju i narodu iz kojeg je slikar i poteško. Bunjevački motivi iz vremena grada kad su ga nazivali bunjevačkom Atinom, kao i oslikani zidovi Crkve Svetog Marka u Žedniku, autentično govore o vrimenu i ljudima u njemu: od slikara do naručioca i gledaoca.

Zadaci

1. Podilite se u grupe. Nek svaka grupa pridstavi po jednog bunjevačkog slikara iz lekcije i njegova najpoznatija dela.
2. Napravite kviz o bunjevačkom slikaru kojeg pridstavljate, pa provirite šta su vaši vršnjaci ubardali od onog što ste divanili o bunjevačkom slikaru.

Žena sa maramom, oko 1930, crtež ugljenom na papiru, Gradski muzej Subotica

Franjevačka crkva i Sveti Trostvo, oko 1931, akvarel, Gradski muzej Subotica

BUNJEVAČKO TRADICIONALNO ILO LISTIĆI

Za pripravljanje listića potrebno je:

četri cila jajeta,
malo soli,
brašna,
šećera u pravu.

Listići se pripravljaju tako što se četri cila jajeta dobro umute, doda se malo soli i brašna koliko zavati da se zakuva tvrdo tisto. Tisto se tanko razvije oklagijom, mamuzom se siče na uske panklike koje se namotavaje na ruku i polagano se spuštaje u vrilu mast i peku se dok ne porumene. Ispečeni listići posipaju se pra šećerom.

Zadaci

1. Napiši za koje sve prilike bi poslužio/la listiće.
2. Opiši činje na kojima bi poslužio/la listiće.
3. Koje piće bi ponudio/la nuz listiće?
4. Pokušajte da napravite listiće u svom odeljenju.

PRAVOPISNE VIŽBE

PRAVILA

Velikim slovom pišu se:

- a) imena naroda – Bunjevci, Srbi, Mađari, Rumuni, Hrvati, Nemci, Grci, Francuzi...
- b) nazivi ulica, trgova i bulevara. Ako je naziv ulice dvočlan jel višečlan, pored velikog slova prve riči, velikim početnim slovom pišu se i sve vlastite imenice koje su dio naziva npr. Ulica Mije Mandića, Ulica tavankutska, Tavankutska ulica, Bulevar oslobođenja, Studentski trg, Trg slobode...
- c) nazivi knjiga, listova i časopisa npr. „Lipota naši riči“, „Tandrčak“, „Bocko“, „Bunjevačke novine“, „Rič bunjevačke matice“, „Subotičke novine“.
- d) imena praznika npr. Božić, Uskrs, Materice, Oce, Nova godina, Mlado lito, Dove, Dan žena, Dan dužnjance...

Zadatak

U datom tekstu metni veliko slovo svugdi di je potrebno:

JA ŽIVIM U SUBOTICI. MOJA ULICA JE IVANA ANTUNOVIĆA. KADGOD SU JE ZVALI BUNJEVAČKA ULICA. VOLIM ČITAT TANDRČAK I BOCKA, A MOJA MAMA BUNJEVAČKE NOVINE, AL VOLI I KAD JOJ STIGNE RIČ BUNJEVAČKE MATICE.

MAMA I TATA IMAJE NAJVIŠE VRIMENA KADA ZA NAS DICU KAD SU VELIKI SVECI: BOŽIĆ, MATERICE, OCE, USKRS. VOLIM KAD SE SVI LIPO OBUCEMO PA IDEMO ZAJEDNO NA DAN DUŽIJANCE U CENTAR.

DUŽIJANCA

Ključne riči
salaš, ravnica, klasje

Jel još kogod više voli
njive, salaš i ravnicu,
avgustovske vruće kiše,
noge bose, kabanicu?

Kad iz vedrog neba lije
duga stvara pregršt boja,
žedna zemlja vodu pije,
raskošna ravnica moja.

Pa sve buja cvata, raste,
kuruz, žito, meden dud.
Nebom lete mlade laste.
Lipota se širi svud.

Poligalo klasje tvoje,
došlo vrime da se kosi,
zrno zrilo zlatne boje
u mlin triba da se nosi.

Risarima srce puno,
s pismom, s vinom nazdravljaće.
Rod dono zdravo zrno,
lip običaj poštivaje.

Stigla nam je Dužijanca.
Bunjevačka šušti svila.
Di još ima lipšeg lanca
o, ravnico moja mila?

Risarski ručak

Kad Bunjevke mlade krenu,
tad zadrću tamburice,
njevu kosu upletenu
žitom krase pletenice.

Bandaš svoju bandašicu
pod ruku je uvatio,
fijakerom kroz ravnicu
vranac kasom pojuro.

Široka im polja bila,
u nedogled sve se pruža.
Bunjevačka šušti svila,
a šlingeraj sav od ruža.

Raskošna ravnica moja,
uvik ćeš u meni bit,
sva ču svitla jutra tvoja
ja u pismu zadinit.

Alisa Prćić

Manje poznate riči

pregršt, m. rod – količina koja stane u dva spojena dlana

svud – svugdi

risari, m. rod – kosti, žeteoci

bandaš, m. rod – pridvodnik u žetvi, najbolji kosac

bandašica, ž. rod – partnerka pridvodnika u žetvi, najboljeg kosca

vranac, m. rod – konj crne dlake

nedogled – široka i velika površina koja se pruža u nedogled

šlingeraj, sr. rod – rupičasti vezeni detalji na tkanini

Zadaci

1. Crvenom bojom podvući kako izgleda klasje u lito.
2. Plavom bojom podvući stih koji kazuje kako se risari osićaju.
3. Podvući epitete u pismi.
4. Pronađi i podvući stihove u kojima je opisana njiva.
5. Uoči kako se ponašaju risari posli risa.
6. Podvući stihove u kojima se pisnik obraća ravnici.
7. Zaključi šta ravnica znači pisnikinji.

Risari

Bandaš i bandašica

DUŽIJANCA

Ključne riči

Dužijanca, ris, kruv

Dužijanca je završni bunjevački žetveni običaj na poljima. Ovaj običaj se pritvorio u opštu zemljoradničku slavu i svečanost. Na svakom salašu se slavio završetak teškog žetelačkog rada što znači da dužijanca vodi poriklo iz porodične, zemljoradničke zajednice.

Ris je počimo na Petrovdan, makar i simbolično, ako žito nije dozrilo. Domaćin bi tom prilikom poslipodne izlazio na njivu i dva-tri puta zamanio kosom i tako simbolično označio početak risa. Sam ris bi se radio koliko je bilo imanje i koliko je risara bilo angažovano. Želo se ručno, kosom.

Risarski dan je počimo ranom zorom, dok je još rosa. Prvo bi svi risari, a najpre žene, izlazili na njivu di su pleli užad od žita istrgnutog iz korena. Risari su ranije prikidal poso oko užadi od risaruša kako bi otkovali kose. U svakoj risarskoj bandi bio je jedan glavni – bandaš, koji je „divanio“ umisto gazde.

Nakon ručka počo je rad, a risar i risaruš su činili jedan par. Di je veće imanje znalo je biti više pari risara. Svaki je risar imo kosu za košenje žita.

Risaruša koja je sakupljala pokošeno klasje imala je „kuku“ s kojom je skupljala i slagala pokošeno žito na prostrto uže. Išla je za risarom „pootkosu“, a užad je vezivala o pojasu.

Kako su njive bile zdravo velike, risari su kosili „na dva krsta“ i ta dužina se nazivala „pripelicom“. Nakon „istirane pripelice“ vezivalo se snoplje, a pridveče, svezano snoplje se nosilo i sadivalo u krstine. Svaki „krst“ je imo po 18 snopova složeni u obliku krsta, svaki krak je imo po četri snopa. Najdonji zvao se kurjak a gornji, završni, „popo“.

Snoplje se slagalo u krstine tako da je vlače bilo okrenuto u sridinu. Kad bi krstine bile sadivene, grabilo se priostalo rasuto klasje, skupljalo se i vezivalo u snopove koji su se zvali „mršavina“. Cili poso se završavo digod u noć, redovno uz pismu risara i risaruša.

Kad je ris bio završen, risari, na čelu sa bandašom i bandašicom bi se uputili kod gaziđe, na salaš da podnesu izveštaj o risu. Domaćin i domaćica čekaju risare prid kućom. Domaćica ji posipa mekinjama, bandaš pridaje vinac, koji se meće na klin u ambetušu iznad ulazni vrata.

Ris

Prema Miroslavu Vojnić Hajduku Marači
Tekst je prirađen i prilagođen uzrastu učenika.

Zadatak

Pažljivo čitaj tekst. Paštri se da što više ubardaš. Pročitaj date tvrdnje i zaokruži DA, ako je tvrdnja tačna i NE ako je tvrdnja netačna.

Na Markovo se kosilo žito.	DA	NE
Risaruše su plele uža.	DA	NE
Risaruša je kosom skupljala pokošeno žito.	DA	NE
Risari su kosili na dva krsta.	DA	NE
Svaki krst je imo 19 snopova.	DA	NE
Najdonji krst se zvao kurjak, a donji popo.	DA	NE
Pridvodnik risarske bande je bio bandaš.	DA	NE
Ris je završen kad je istirana poslidnja pripelica.	DA	NE
Vinac od novog žita se pridavo domaćinu.	DA	NE
Domaćica je škropila risare vodom i žitom.	DA	NE
Pleten vinac se čuvo obišen u ambetušu do novog risa.	DA	NE

Risarski ručak

Bandaš i bandašica

Bandašicino kolo

SLAMARSTVO KOD BUNJEVACA

Ključne riječi

slama, slamarka, umitnost,
bunjevački folklor

Slamarstvo je likovna umitnost di se umitnički predmeti prave od slame. Ova lipa umitnost, zasnovana na bunjevačkom folkloru, pletenja slame, vezana je za proslavu završetka žetve. Kad god su divojke posli risa plele vinac od žitnog klasja i okitile šešir bandaša. I one i risari bi se zakitili žitnim perlicama. Prisudan momenat u nastanku ove umitnosti bio je davne 1911. godine, kad je tadašnji župnik Blaško Rajić, sa članovima Katoličkog društva, u subotičkoj Crkvi Sv. Roka priredio prvu javnu Dužnjaku ko narodnu i crkvenu liturgijsku svečanu proslavu. Za tu veliku svečanost ispletten je vinac od žita, okičen ružicama. To je vremenom postajalo tradicija, a onda je umisto vinca od žita ispletena kruna.

Slamarka sakuplja slamu prija žetve i to pšenice bankut (stare vrste žita), suši, tanji, ispravlja, pegla, slaže po nijansama, a zatim uvija, tka, zašiva, provlači, lipi...

U tehnici izrade predmeta od slame, izrađivaje se i perlice, prstenje, ukrašavaje se uskršnja jaja, izrađivaje čestitke za božićne, novogodišnje i uskršnje praznike.

Jedna od najpoznatiji slamarki je Ivana Dulić.

Kruna od slame

Didin salas, Stipan Budimcevic, Mirk

Nanine guske, Stipan Budimcevic, Mirk

Pitanja:

1. Šta je slamarstvo?
2. Na čemu se zasniva umitnost od slame?
3. Šta su kad god divojke radile posli risa?
4. Šta je ispleteno za svečanost 1911. godine?
5. Opiši kako slamarica obrađiva i pripravlja slamu.
6. Šta se sve mož napraviti od slame?
7. Saznaj ko su još poznate slamarke pored Ivane Dulić.
8. Napravi božićnu el uskršnju čestitku od slame.

ZALAZAK SUNCA

Ključne riči

Sunce, dida, zmaj, tajna

Kad sam bila mala, uvik me zanimalo di je Sunce noćom kad ga ne vidimo. Dida mi je pripovido da ga velik zmaj uveče proguta, a jutrom izbac i oduva na istočnu stranu svita.

Kako sam odrastala, nisam više u to virovala. Rišila sam da sama saznam tu, za mene, veliku tajnu. Sa salaša mojeg dide godinu dana gledala sam najlipše sunčeve zalaske. Prid veče ono bi postajalo narandžasto, posli jarko crveno i ko da je drčalo kad bi ositilo da je njegovom putu kraj. A ja sidim na staroj drvenoj klupi i kroz komšijsku ogradu sve to posmatram. Odjedared se velika crvena lopta utopila u beskrajnu ravnicu. Sve mi je ličilo na najlipšu bajku koju niko ne zna ispripovidat. Triba je vidit i doživit.

Posli sam u škuli sve naučila. Tajne više nije bilo. A bila je zdravo lipa, prilipa.

Učenički rad

Divanimo o pripovitki

Šta je curica mislila o Suncu kad je bila mala?
Objasni kako je curici izgledalo Sunce na zalasku.
Kad je saznala da odlazi Sunce?
Sa čim je curica uporedila zalazak Sunca?

Zadatak

Opiši tvoj doživljaj zalaska sunca.

Manje poznate riči
odjedared – odjednom

NAUČILI SMO

Pažljivo pročitaj tekst i odredi tačnost tvrdnji.

Bunjevci su južnoslovenski narod.	DA	NE
Bunjevci u jeziku koriste štokavsko-ikavsko narečje.	DA	NE
Pismu „Stari đeram“ napisala je Ana Popov.	DA	NE
Bunje je građevina od kamena.	DA	NE
Salaš je stambena zgrada u kojoj žive čeljad.	DA	NE
Atribut pripada subjekatskom skupu riči.	DA	NE
Bunjevačke narodne izreke imaju prineseno značenje.	DA	NE
Bunjevačka obilužja su samo grb i barjak.	DA	NE
Ivan Sarić je bio kuvar.	DA	NE
Rič uzgljanca znači jorgan.	DA	NE
Predikatski skup riči čine objekat i priloške odredbe.	DA	NE
Simboli Badnjeg dana i cilog Božića su: slama, božićnjak, božićna grana, zeleno žito, žito, med, zadljana rakija, bili luk, jabuk, vino i Betlem.	DA	NE
Rič kadgod znači nikad.	DA	NE
Trevit znači kad se štogod desi.	DA	NE
Prelo je zimsko okupljanje čeljadi nuz pismu i igru.	DA	NE
Mastalundžije su divojkina braća.	DA	NE
Kravalj čine sitni kolači, torta, boca vina.	DA	NE
Na Cvitnu nedilju se umivamo u mladom žitu.	DA	NE
Obavezno triba otrt lice kad se umivamo u mladom žitu.	DA	NE
Bunjevke su jaja ukrašavale slamom i farbale u lukovini.	DA	NE
Groktalice su epske pisme.	DA	NE
Na Dove se obilužava kraj uskršnji praznika.	DA	NE
Kraljice su pivale na Dove.	DA	NE
U kraljicama je pivalo deset cura.	DA	NE
Reduša je imala značajnu ulogu u bunjevačkoj kujni.	DA	NE
Kod Bunjevaca je meso često bilo za ilo.	DA	NE
Jelena Čović je prva akademska obrazovana likovna umetnica u Subotici.	DA	NE
Risaruše su plele uža.	DA	NE
Ris je završen kad je istirana poslidnja pripelica.	DA	NE
Slamarstvo je likovna umetnost di se umetnički predmeti prave od slame.	DA	NE
Za Bunjevce je slama neiscrpan izvor stvaralačke inspiracije.	DA	NE

ŠESTI RAZRED

BUNJEVAČKOM RODU

BUNJEVAČKOM RODU

(odlomak)

Ključne riči

bunjevački rod, staze pradidova, običaji, prela, čuvanje imena

Bunjevački rode, šta se s tobom zbi?
Šta si tako tužan i sumoran ti?
Zašto mrštiš čelo i plačeš sad,
Izdivani mi, kaki te muči jad?

Znam zašto čutiš, dragi rode moj.
Znam šta je uzrok i zloj sudbi toj.
Gaziš rode staze pradidova,
Misliš, srića novim putom sjaji.

Poslušaj rode šta mi je sad želja;
Čuvaj i slavi, običaje, prela;
Odbaci tuđe i mrske ti dari,
Te razmotri riči praotaca stari.

Ne uzimaj tuđe, niti svoje daj,
Bunjevačko ime nikad ne izdaj!
Pamti, za života tvoga,
Ne odreci se imena svoga!

Marko Peić

Ivan Bešlić, Mrvljenje kuruza

Divanimo o tekstu

Pronađi riči kojima pisnik opisiva stanje svojeg naroda?
Šta pisnik daje do znanja svojem narodu?
Objasni šta je pisnikova želja?
Kako pisnik svituje svoj narod?
Pronađi poruku pisme, podvući je crvenom bojom i objasni njezino značenje.

Divanimo

Kako možemo doprineti da u narodu vlada mir i sloga?
Šta bi ti poručio svojem narodu?
Napiši.

Zadatak

Napiši nekoliko rečenica kako na najbolji način da sačuvamo bunjevačke običaje. Možda baš ti imaš originalnu ideju koja će pomoći Bunjevcima da napridaju još više.

NACIONALNI SAVIT BUNJEVAČKE NACIONALNE MANJINE

Ključne riči
institucija, Bunjevci, udruženje

Najviša institucija bunjevačkog naroda je Nacionalni savit bunjevačke nacionalne manjine sa središtem u Subotici. Osnovan je 23. februara 2003. godine. Nacionalni savit radi i diluje po principu rada odbora: za obaviještanje, obrazovanje, kulturu i službenu upotribu jezika i pisma.

Zadatak

Organizujte intervju sa pridsidnicom/kom Nacionalnog savita bunjevačke nacionalne manjine.

BUNJEVAČKA MATICA

Bunjevačka matica je bunjevačko udruženje kulture. Osnovna dilatnost je izdavaštvo iz oblasti istorije i nauke. Izdaje dvomesečnik „Rič bunjevačke matice“ – časopis za kulturu. Bunjevačka matica svake godine organizuje konkurs „Bunjevačka lipa rič“, takmičenje u pisanju učeničkih radova, koji budu objavljeni u knjizi. Do sad je objavljeno 10 knjiga.

Zadatak

Organizujte intervju sa pridsidnikom/com Bunjevačke matice.

BUNJEVAČKA UDRUŽENJA

Bunjevačka udruženja se bave promovisanjem bunjevačkog folklora, kulture, tradicije i običaja.

Zadatak

Posetite jedno udruženje i organizujte intervju sa predstnikom udruženja.

BUNJEVAČKI EDUKATIVNI I ISTRAŽIVAČKI CENTAR „AMBROZIJE ŠARIĆEVIC“ SUBOTICA

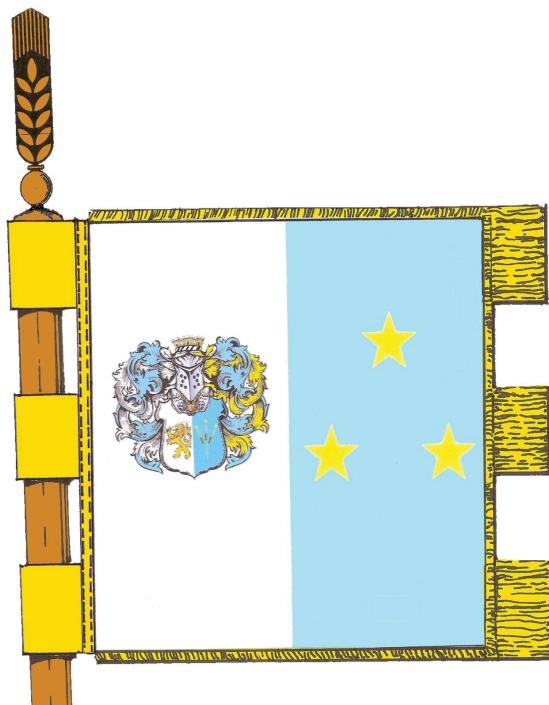
BUNJEVAČKA ZASTAVA, GRB I SVEČANA PISMA

Ključne riči

istorija, tradicija,
grb, barjak, svečana pisma

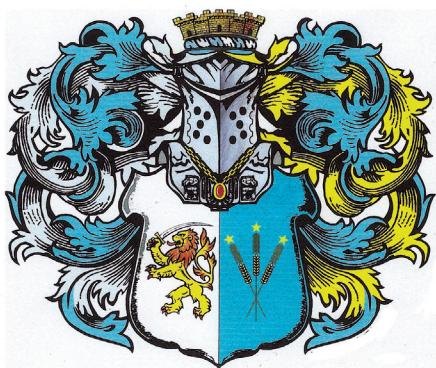
Istorija i tradicija Bunjevaca odredila je osnovne simbole koji predstavlja nacionalne karakteristike zajedno s jezikom. Ratnička prošlost u vrime borbe sa Turcima predstavljena je prikazom lava s isukanom sabljom, ratničkom kacigom i tvrđavskom krunom. Oprideljenje na ratarstvo predstavljeno je sa tri klase koji predstavljaju snop. Tri zvizdice predstavljaju tri bunjevačka grada: Subotica, Sombor i Baja. Kadgodašnji barjak Bunjevaca je po pridanju bio bili i svitlo plav, tako da su te boje metnute i na današnji barjak.

Barjak

Bunjevcima koriste barjak za svakodnevne prilike ko i svečan barjak. Svečan barjak je sa tri rese na kraju kvadratnog polja. Dimenzije barjaka su 150x150 cm. Gori i doli je opšiven zlatnim opšivom, a na kraju ima rese u zlatu, u tri polja. Uspravno je podiljen na polak, desno je bilo polje koje nosi pun grb sa kacigom i tvrđavskom krunom, a u livom polju su tri žute petokrake zvezde raspoređene ko timena ravnostranog trougla. Barjak svakodnevne upotrebe je u osnovnom obliku i po sadržini isti, al nema nikake zlatne elemente. Nalik snopu i žitu, sve zastave imaju umesto vrva kopinja, liveni klas.

Grb

Grb je u obliku štita podiljen uspravno u dva polja, na livoj strani svitlo plavo, na desnoj srebrna boja, pridstavljena ko bila el svetlo siva. U desnom polju je propet lav, sa isukanom sabljom u desnoj ruki. Pogled mu je uperen udesno, sa udvojenim repom bačenim na leđa. Livo polje nosi tri zlatna klasa vezana u snop sa tri zlatne petokrake zvizde na vrvu klasova. Iznad štita je kljunasta kaciga, sa lancem i oko baze vrata i rubinom. Lacinje su plave, sa obe strane, desna je u poleđini srebrna, liva žuta, odnosno zlatna.

Primena ovog grba je na zidu i na zastavama.

Zadaci

1. Pažljivo čitaj tekst i odredi tačnost dati tvrdnji.

Ratnička prošlost u vrime borbe sa Mađarima pridstavljena je prikazom lava sa isukanom sabljom, ratničkom kacigom i trvđavskom krunom.	DA	NE
Oprideljenje na tradicionalna ili u vremenima kad su ratnička obilužja i oružje ostavljana, dalo je drugi bitan simbol, lakumić.	DA	NE
Kadgodašnji barjak Bunjevac je po pridanju bio bili i svitlo plav.	DA	NE
Svečan barjak je sa četri rese na kraju pravougaonog polja.	DA	NE
Dimenzija barjaka je 190 x 190 cm.	DA	NE
Barjak svakodnevne upotribe ima zlatne elemente.	DA	NE
Ko odjek snopa i žita, sve zastave imaju umesto vrva kopinja, liveni klas.	DA	NE
Bunjevačka obilužja su barjak, grb i svečana pisma.	DA	NE

2. Zaokruži slovom isprid tačnog odgovora.

1. O čemu se divani u ovom tekstu?

- a) o lavu
- b) o vezenom stolnjaku
- c) o bunjevačkim obilužjima

2. Bunjevačka obilužja su:

- a) svečana pisma
- b) grb i barjak
- c) svečana pisma, grb i barjak

3. Kaki je ovo tekst?

- a) informativni
- b) pisnički
- c) odlomak iz romana

4. Ratnička prošlost Bunjevaca pridstavljen je :

- a) s pištoljom
- b) tenkom
- c) s lavom sa isukanom sabljom, ratničkom kacigom, tvrđavom i krunom

5. Oprideljenje na ratarstvo dalo je simbol:

- a) četiri klase koji pridstavlja snop
- b) deset klasova koji pridstavlja snop
- c) tri klase koji pridstavlja snop

6. Kadgodašnji i sadašnji barjak je:

- a) svitlo zelene boje
- b) svitlo plave boje
- c) Žuta
- d) _____

7. Svečan barjak je:

- a) sa tri rese na kraju kvadratnog polja
- b) sad dvi rese pravougaonog oblika
- c) sad dvi rese kvadratnog oblika

8. Na grbu, livo je:

- a) polje sa tri zlatna klasa
- b) polje sa dva zlatna klasa
- c) polje sa pet zlatni klasova

9. Na grbu u desnom polju je:

- a) propet konj
- b) propet lav
- c) propet tigar

10. Primena ovog grba je:

- a) na zidu i na zastavama
- b) na pendžeru
- c) na bilbordima

SVEČANA PISMA

Podvikuje bunjevačka vila

(odlomak)

Ključne riči

bunjevačka vila, starešina subatičkog grada, Kasina, sinak subatičkog grada

Podvikuje bunjevačka vila,
Iz oblaka razastrla krila:
Oj Bunjevče, probudi se sada,
Starešino subatičkog grada!

Mene mati učila pivati:
Pivaj sine da Bunjevci žive,
Nek nam živi naša mila Bačka,
Tamburica, pisma bunjevačka.

Ne zovemo samo bogataše,
Već i druge stanovnike naše,
Ja sam sinak subatičkog grada,
ne dam više da moj narod strada!"

Divanimo o tekstu

Koga budi bunjevačka vila?
Objasni stihove pisme
„Oj, Bunjevče probudi se sada,
Starešino subatičkog grada!”
Objasni poslidnja dva stiha u pismi.

Manje poznate riči

razastrla – raširila, raskrilila
starešina, m. rod – prvi unikoj grupi el za-jednici

cimer, m. rod – naziv, natpis

Kasina, ž. rod – Pučka kasina, najstarije bunjevačko udruženje osnovano 1878. godine koje je organizovalo prvo Veliko bunjevačko prelo.

pohiti – pozuri

Zadaci

- Napiši na koji način se mož izvodit bunjevačka svečana pisma.
- Poslušajte izvođenje bunjevačke svečane pisme i napiši koje instrumente čuješ.
- Nauči pivot bunjevačku svečanu pismu.

DAN VELIKOG BUNJEVAČKOG PRELA

Prvi u nizu bunjevački nacionalni praznika je Dan velikog prela, koji se obilžava svake godine, 2. februara, na Marin. Prelj se otvara preljskom pismom *Kolo igra tamburica svira i prigodnim kulturno-umjetničkim programom*. Bunjevci se okupljaju na velikoj proslavi, lipo i svečano obučeni. Na prelu sviraju tamburaši. U sklopu programa bira se najlipša prelja i dvi pratile, bira se i najlipša preljska pisma. U drugom delu večeri izvlači se tombola. Po bunjevačkom adetu za ovaj praznik za večeru se pripravlja krumpirača i fanki el pogača, a grickaje se i kokice.

Zadaci

1. Pogledaj snimak sa prela 2015. godine jel koju drugu godinu.
2. Opiši prelje: nošnja, držanje tila, frizura.
3. Napravite vaš žiri i vi odaberite najlipšu prelju i objasnite svoj izbor.

Prelje

DAN DUŽIJANCE

Dan dužijance se slavlja svake godine, 15. avgusta. Adet je da prijepodne idemo u crkvu sa bandašom i bandašicom posvetit kruv. Pridveče u šest sati, isprid Bunjevačke maticе, kreće defile čeljadi u narodnoj nošnji na čelu sa bandašom i bandašicom. Na trgu se igra veliko kolo. Posli tog se polaže vinac na bistu Blaška Rajića. Program se nastavlja dalje u Velikoj većnici Gradske kuće sa prigodnom akademijom. Proslava dužijance se nastavlja Bandašicim kolom.

Dan dužijance

Bandaš i bandašica

Zadaci

1. Pogledaj snimak sa dužijance 2017. godine – deo koji se odnosi na svečani defile do trga, veliko kolo, polaganje vinca na bistu i pridaja kruva domaćinu dužijance.
2. Opiši bandaša i bandašicu.

DAN VELIKE NARODNE SKUPŠTINE U NOVOM SADU 1918. GODINE

*Velika narodna skupština u Novom Sadu 1918.
(slika iz BNS-a, replika)*

Bunjevački nacionalni praznik Dan Velike narodne skupštine obilužava se svake godine, 25. novembra, na svetu Katu.

Praznik se obilužava svečanom akademijom u Velikoj vićnici Gradske kuće u Subotici.

Divojačko kolo

Zadaci

1. Pogledaj snimak obilužavanja nacionalnog praznika (dio koji se odnosi na govor o značaju Velike narodne skupštine).
2. Zapiši u čemu je značaj Velike narodne skupštine iz 1918. godine.
3. Navedi imena bunjevački delegata.
4. Istraži i saznaj ko su žene Bunjevke delegati na Velikoj narodnoj skupštini.

DAN OSNIVANJA NACIONALNOG SAVITA

Dan osnivanja Nacionalnog savita obilužava se svake godine, 23. februara, u Plavoj sali Gradske kuće u Subotici. Program sadrži svečano obraćanje pridsidnika/ce Nacionalnog savita bunjevačke nacionalne manjine i gostivi prisutnima. Zatim slidi svečana sidnica na kojoj pridsidnik/ca podnosi izvištaj o radu u protekli godinu dana i slidi dodiljivanje priznanja za dugogodišnji rad i doprinos bunjevačkoj zajednici.

Priznanje „Ivan Antunović“ se dodiljiva za naučni rad, priznanje „Mijo Mandić“ za doprinos na polju obrazovanja, priznanje „Kalor Milodanović“ na polju informisanja, a priznanje „Mara Đorđević Malagurski“ se dodiljiva za oblast kulture.

Bunjevačka priznanja

Dobitnici priznanja 2019. godine

Zadaci

1. Pogledaj snimak iz 2017. i 2018. godine sa obilžavanja nacionalnog praznika.
2. Navedi imena bunjevački znameniti ličnosti čije ime nosi određeno priznanje.
3. Odaberij jednu bunjevačku znamenitu ličnost i napiši njezinu kratku biografiju.

HOMONIMI, SINONIMI, ANTONIMI

Homonimi su riči koje se isto pišu, a različito znače.

kosa na glavi	kosa za košenje žita
majka, mamina mama, baka	majka, žena koja nas je rodila.
grad kao naselje	grad kiša praćena ledom
dunja, debo zimski jorgan	Dunja, vlastito žensko ime
luk – povrće	luk, deo kadgodašnjeg oružja
mirna – kad je neko miran	Mirna – vlastito ime
kadar – sposoban	kadar – jedao deo snimka
java – stvarnost	java – glavnina, veći deo nečega
gumica za kosu	gumica za brisanje
nana – mati	nana – likovita biljka

Primeri:

Mirna je mirna.
Dunja se pokrila dunjom.
Nana je skuvala čaj od nane.

Sinonimi su riči koje se različito pišu, a slično znače.

dom	kuća	zao	loš
pisanka	sveska	srićan	radostan
pisaljka	olovka	tama	mrak
đak	učenik	žalost	tuga
vreća	džak	adren	nestašan
debo	ugojen		

Antonimi su riči suprotnog značenja.

bilo	crno	srića	tuga
lip	ružan	visok	nizak
tišina	buka	slatko	slano
ljubav	mržnja	tamno	svitlo

homonimi

Tica proliće pored nas.
Stiže proliće.

sinonimi

On je učenik.
Ona je đak.

antonimi

Otvori pendžer.
Zatvori pendžer.

Zadaci

1. Napiši riči sa sličnim značenjem:

jak – pametan – srićan –
ići – vridan – vrt –

2. Napiši slideće riči u po dvi rečenice u kojima će imat različito značenje:

skup, kraj, duga, para
Cveter je skup.
Isprid škule je skup roditelja.

3. Napiši antonime ričima:

svitlost – prijatelj –
srića – visok –
do – prodat –

4. Upotribi zadatu rič ko pridev i ko prilog:

sporo – Sporo iđe spori puž.

dobro –

malo –

lipo –

NAŠA HIMNA

Ključne riči

himna Bunjevaca, poštovanje roditelja, pleme bunjevačko

Nek se ori himna Bunjevaca,
Divne riči naši praotaca.
Gord ostani i ponosan budi
I za svojim rodom silno žudi.

Tu di živiš, rodna ti je gruda.
Stvaraj život, ne očekuj čuda.
Voli, poštuj svojeg roditelja,
Sestru, brata, pravog prijatelja.

Mi imamo zakon Bunjevaca,
To je zakon stari praotaca.
Svakog cini, dobrima se divi,
Nek svako svoj život proživi.

Ne daj bože da nas kogod dira,
Tu di živim da ja nemam mira.
To nemož nama da se desi
Ćuj me, Bože, gori na nebesi.

Čuvaćemo pleme bunjevačko,
Zakucaće nam srce junačko,
Čuvat svoje, čuvat roditelje –
to je zakon, to su naše želje.

Tomislav Kopunović

Divanimo o pismi

Kome se pisnik obraća?
Uoči na kaki zakon misli pisnik kad kaže
„Mi imamo zakon praotaca“? Objasni.
Šta pisnik poručiva ovom pismom?

Zadatak

Riši osmosmerku.

B	T	A	R	B	O	A	U
E	U	O	D	U	Č	R	E
C	E	N	J	A	N	Z	T
R	O	Ž	E	L	E	S	I
S	M	I	R	V	O	E	D
A	D	U	R	G	C	S	O
O	A	N	M	I	H	I	R

Bunjevci,
himna,
gruda,
roditelj,
želje,
brat,
sestra,
znanje,
srce,
čudo,
mir

ŠKULA

(odlomak)

Ključne riči

dud, škula, škular, učiteljica, đaci

To nikad neću zaboraviti. Prošlo vrime one lipote kad smo nuz ogragu čipali čičoke, el ji onako prisne otrli o pantalone. A mojim sokakom išle ovce, tamo s jaraša, oko „Zorke“. Što se onda digo pra u Gajevoj ulici, to znadu ovi moji što su otaleg. Duda uveče nismo ili. Dočekali smo da se na dud popnemo ujtru. Bili nismo dirali, najlipče je bilo popet se na onaj crni. ...

Kad su nas već lipo pratili kako se ventramo po dudovima, dobijemo i poso. Komšija će prostrt ponjavu, a mi ćemo trest dud...

... E, onda se sve to pokvarilo, obuče me mater u mornarsko odilo, za ruku, pa u Bajsku škulu. Ima ji što se tog još i dandanas sićadu, a mornarskog odila sićam se i ja. Čerez čega? Pa, prvo sam u njim išo u škulu, ponda sam u njim išo na prvu pričest, ponda je u tom mornarskom odilu išlo sve što je tribal, i moj brat, ponda smo se u tom odilu slikovali...

... I dospijem tako lipo obučen u avliju Bajske škule, saće i prvi čas. ... Lipo me mater uvela kod učiteljice, zvonilo i to zvonce, nije ono na lektriku, kako ne bi, škular zvonio ručno i dobro se čulo. Sidimo, tako poplašeni, učiteljica dobra žena, nako kobojaže stroga, al sve se smijulji, to sad znam, onda nisam razumio. Ako ćete me pitat šta sam tog prvog časa naučio, neću vam kast. Znam samo da je zdravo lipo bilo kad je škular zvonio za prvi odmor, pa kad smo onda istrčali, ko špice iz lubenice, pa se rastrčali po prašnjavoj avliji, I kako je izgledalo moje mornarsko ruvo, to baš i nije važno. Važno je bilo, kad je došo velik odmor. E, onda smo dobijali malu užnu, onu što se umutila od „Trumanovi jaja“, mliko u pravu obavezno, kruv je bio naš ovdašnji, bilo je pokadgod i pekmeza i tog žutog šajta, al ako vam je to ispalo, uvik je palo na lice, al pak, malo oduvaš pa pojideš. Krckna pisak pod zubima, al pasiralo je. Bilo je i takog da se našla i po koja jabuka. Onda svako iz razreda zagrize po koji harapaš, a vaki kugod ja, sitniji rastom vičemo „bezec čutka“ nijedna se špica nije bacila u toj avliji moje Bajske škule, pa šta nam fali.

Bome, počelo se i učit. Nismo imali toliko tašketina ko današnja dica. Lipo se poneše table na plaše s jedne strane i na kocke s one druge. Na špargi visila grifla i lip žut sunđer sa Jadranskog mora, kojeg smo vidili samo na velikom atlasu što je visio na zidu. ...Nisi se mogo zjalit na časovima, a nisi moro ni obnavljat gradivo, a i kako si mogokad si domaći zadatak lipo otrvo sunđerom, ako štogod nisi ubardo, ko ti je kriv, nise smilo smušavat neg slušat učiteljicu. Ko nije slušo, taj je buktio, al to onda nije bilo tako važna falinga...

Ladislav Kovačić

Manje poznate riči

čičoka, ž. rod –vrsta krtolastog zeleniša

jaraša, m. rod – dugačak prokop, iskopan u zemlji, za odvod vode

ponjava, ž. rod – čaršap, pokrovac od grubog platna

Bajska škula – stara škula u Subotici, danas OŠ „Đuro Salaj“

zvonar, m. rod – čovik koji u škuli zvoni zvoncem za kraj i početak časa

„Trumanova jaja“ – Posli drugog svitskog rata Amerika je slala u naše krajove ranu za narod pošto je vladala glad. U paketima su bila i jaja u pravu. Pošto je tadašnji pridsidnik Amerike bio Truman, ta jaja su prozvali „Trumanova jaja“.

„bezec čutka“ – uzvik u sigri

čutka, ž. rod – dio koji ostane kad se okruni kuruzni klip

grifla, ž. rod – tvrda kamena pisaljka, pisalo se sa njom samo po kamenoj ploči

zjalit – blenit, zazjavat

smušavat – izvodiš vragolije

falinga, ž. rod – mana, nedostatak, pogriška

harapaš – zalogaj

Zadaci

- Napiši o čem se divani u ovom tekstu? Izdvoj najzanimljivija mista u ovom tekstu. Objasni svoj izbor
- Napiši nikoliko rečenica o tvom polasku u prvi razred. Napiši jel ima sličnosti el razlike sa ovim tekstom.
- Riši osmosmerku.

Š	S	A	L	T	A	C	I	D
O	K	F	I	A	R	C	I	S
D	T	U	T	A	B	L	A	L
M	A	O	L	I	D	O	B	L
O	Š	U	S	A	Č	K	A	Đ
R	K	R	E	C	N	O	V	Z
Š	A	U	Č	E	N	J	E	B
V	R	E	S	A	L	T	A	V
A	C	I	L	E	T	I	Č	U

škula,
dica,
tabla,
dilo,
čas,
đak,
zvonce,
učenje,
atlas,
učiteljica,
taška

PISMO

Ključne riči

Bunjevčica, osnovac, ljubav, tamburica, Sombor, Subotica

Mila moja Bunjevčice,
iz te lipe Subotice,
ja te pismom zovem sada,
do Sombora dođi grada!

Marković je Blaško ovde
napisao dične note,
da uz moju tamburicu
u srca ti diram žicu
i zapivam
„O tom Somboru”.

I Zvonko je sve do zore,
raspivavo grlo svoje,
mrkovima pisme pivo
o salaši kad je snivo...

U fijaker s tobom sišću
tvoj kavalir pravi biću,
voziću te do Gradine
sve do prve misečine...

Samo dođi Bunjevčice,
iz te lipe Subotice,
poznaću te po govoru,
pričaću ti o Somboru...

Grli tebe tvoj osnovac,
Tvoj Bunjevac,
Tvoj Somborac!

Učenički rad

Divanimo o pismi

Ko zove divojčicu u Sombor i zašto?
Šta joj sve želi pokazat u Somboru?
Kojoj vrsti pisama pripada ova pisma?
Pažljivo čitaj stihove pisme i pripoznaj dilove koji su napisani karakteristično za izgovor Bunjevaca iz Sombora.
Koga bi ti pozvo/la da dođe u Suboticu?
Šta bi pozvanom gostu/gošći pokazo/la u svom mistu?

PRVE BUNJEVAČKE ŠKULE

Ključne riječi
salaš, škula, prosvititelj

Život na salašu krajom XIX i početkom XX vika iziskivo je obrazovanje i vaspitanje mladi naraštaja koji su živili na salašima, te je bila potreba za izgradnju seoski salašarski škula. Rad narodni škula regulisan je zakonom, koji je donet 19. aprila 1904. godine.

Decembra, 1918. godine, bunjevački prosvititelj, Mijo Mandić imenovan je za školskog nadzornika u Subotici. Mijo Mandić se zajedno sa bunjevačkim velikanom Pajom Kujundžićem borio da se nastava u škuli izučava na bunjevačkom jeziku.

Na osnovu *Zakona o narodnim škulama*, koji je donet 5. decembra 1926. godine, od prvog do četvrtog razreda postojali su sljedeći predmeti: račun, čitanje, gramatika, vironauk, pisanje i čitanje ciriličicom, pisanje i čitanje bunjevački, ručna veština, zemljopis, gimnastika i igra. Dica su išla u škulu i subatom.

Kadgodašnji bunjevački udžbenici su: *Početnica*, *Bukvar*, *Bunjevačka čitanka*, *Prirodopis, prirodoslovje i slovnica za bunjevačku i šokačku dicu* autora Mije Mandića.

Ubrzo su ukinute bunjevačke škule, tako da su Bunjevci mogli da niguju bunjevački samo u familiji. U škulama su se Bunjevci služili samo tadašnjim službenim jezikom – mađarskim, a kasnije srpskohrvatskim jezikom. Bilo je zabranjeno divanit bunjevački sve do 2003. godine kad su sve nacionalne manjine u Srbiji dobile pravo da osnuju nacionalne savite, ko najviše tilo koje štiti interes svog naroda u oblasti obrazovanja, kulture, službenе upotrebe jezika i informisanje.

Izborni predmet „Bunjevački govor sa elementima nacionalne kulture“ uveden je u škole školske 2007/2008. godine. Izučava se u osnovnim škulama ko izborni predmet, jedared nediljno. Bunjevci su ponovo dobili mogućnost da svoj maternji jezik izvuku iz porodične intime i podignu ga na jedan viši nivo komunikacije. To znači da bunjevački, naš maternji jezik možemo izučavat u škuli ko i ostali narodi. Za Bunjevce je značajna 2018. godina jer je izborni predmet dobio novi naziv „Bunjevački jezik sa elementima nacionalne kulture“, što je i objavljeno u „Službenom glasniku“, 17. decembra 2018.

Deo teksta priuzet iz knjige „Ex panonia 8“ Salaške škule, str. 34, autora Segedinčev Tatjane, Subotica, 2004.

Kadgodašnja učionica sa skamijama

Savremena učionica

Zadaci

1. Šta saznajemo iz ovog teksta? Ako je tvrdnja tačna, zaokruži DA, a ako nije, zaokruži NE.

Život na salašu krajom XIX i početkom XX vika iziskivo je obrazovanje i vaspitanje mladi naraštaja koji su živili na salašima.	DA	NE
Seoske i salašarske škule izgrađene su krajom XIX vika.	DA	NE
Rad narodni škula je regulisan zakonom, koji je donet 19. aprila 1904. godine.	DA	NE
Decembra 1919. godine, bunjevački prosvititelj, Mijo Mandić je imenovan za škulskog nadzornika u Subotici.	DA	NE
Mijo Mandić se zajedno sa bunjevačkim velikanim Blaškom Rajićem borio da se bunjevački izučava u škulama.	DA	NE
Zakon o narodnim škulama donet je 5. decembra 1928. godine	DA	NE
Dica su išla u škulu i nediljom.	DA	NE
Kadgodašnji bunjevački udžbenici su: Početnica, Bukvar, Bunjevačka čitanka, Prirodopis, prirodoslovje i slovnica za bunjevačku i šokačku dicu	DA	NE
Kad su ukinute bunjevačke škule, Bunjevci su mogli nigovat bunjevački samo u porodici, na salašu.	DA	NE
Kad su ukinute bunjevačke škule bilo je zabranjeno divanit bunjevački u škulama.	DA	NE
Izborni predmet „Bunjevački govor sa elementima nacionalne kulture“ uveden je u škole školske 2007/2008.godine.	DA	NE
Za Bunjevce je značajna 2018. godina jer je izborni predmet dobio novi naziv „Bunjevački jezik sa elementima nacionalne kulture“, što je i objavljeno u „Službenom glasniku“ 17. decembra 2018.	DA	NE

2. Raspitaj se kod dide i majke kako se kadgod učilo u škuli, pa uporedi sa sadašnjim školstvom. Napiši nikoliko rečenica o škulovanju kadgod i sad. Uporedi pa napiši sličnosti i razlike.

NAJLIPŠA PISMA

igrokaz

Jednočinka povodom svršetka školske godine

Lica: nikoliko đaka, već naspram brojnosti grupe, dok su roditelji posmatrači

PRVA SCENA

(Dva razbarušena đaka utrčavaju u učionicu i nađu se u čudu jel vide kako side nika nasmijana lica, a njevi drugovi su se šćućurili u poslidnju klupu, pa ji nisu oma primetili.)

1. ĐAK

Ta šta je sad ovo?

Velik metež vlada u čitavoj škuli,
svaki kudgod trči, svaki kudgod žuri.
Kraj godine stigo, podila knjižica,
al nigdi drugova, nigdi drugarica.

2. ĐAK

Pogledajmo bolje štогод se tu krije...
Učionica naša ovo, bome, nije.

1. ĐAK

Kako, kako nije? Baš divaniš svašta
kandar ti je opet proradila mašta.
Jel ne vidiš tamo tablu, sunđer, kredu?...

2. ĐAK

Štогод оде, viruj, znam nije u redu!
Sve je tako tijo, svaki pogled blag,
a osmijak blistav i beskrajno drag.

1. ĐAK

Ta tako mi moje škulske taške ove,
eno, tamo vidim sve naše drugove!
(Pokaziva u čošu učionice di oni side
u poslidnjim klupama čerez čega zdravo pokunjeni.)

2. ĐAK

Vidi kaki su mirni, pokunjeni side,
kandar se čerez čega zdravo, zdravo stide.

1. ĐAK

Koji vam je antrag? Šta se ne sigrate?
(Tužni đaci očima štogod pokazivaje.)

1. i 2. ĐAK

To su naše mame! To su naše tate!

1. ĐAK

Naše mame... Naše tate... Baš mi nije jasno...

2. ĐAK

Ta da, ti sve uvik kapiraš prikasno.
Došle su nam mame, a s njima i tate,
obučeni lipo, pa mriše ko cvit,
baš ko da je njiov cio, cio svit
s nama se smijat, s nama se radovat
i priredbu našu s učiteljom gledat.
A knjizice naše kad kod kuće vide
neće imat čega ni da se postide.
Ne možedu uvik stat petice same,
znadu dobro tate, a još bolje mame.

3. ĐAK

Priredbu smo našu skroz zaboravili
jel odreda svi smo baš tušta učili.
Roditelji mili, ja vam neću krit,
al priredbe naše danas neće bit.

DRUGA SCENA

(Divanu se pridruživaju i ostali đaci, pa nabrajaju čerez čeg su zaboravili na malu školsku svečanost za svoje roditelje.)

3. ĐAK

Sad me već, bome, pitanja muče
ta šta smo radili kod kuće juče?
Šta smo to radili, šta smo to tili,
kad smo na priredbu zaboravili?

4. ĐAK

Ja ču ti kast, jel tajna nije
sve se to strefilo zbog televizije.
Zbog DVDa i razni programa
baš se rasrdila juče i mama.
A možda je to i bolest kaka
kad TV tako zarobi đaka!

5. ĐAK

Ta krevet, krevet meni dajte,
a posli o TV u razglabajte.
Jel sad vam moram iskreno reć
najvećma volim u krevet leć.
A kad na uzgljancu glavu stavim,
onda na sve, na sve zaboravim.

6. ĐAK

Ma kaki krevet, kako spavanje!
Od sveg je lipše trčanje, sigranje!
Proliće stiglo, sunce se smije,
sigrajmo s njm žmure i vije.
I kako posli sitit se škule
kad male noge cili dan jure?

TREĆA SCENA

(Đaci se pitaje kako se priredbe nisu sitili u škuli. Zaključivaje da je i ne vole, al i vole.)

1. ĐAK

Kod kuće smo, stvarno, zauzeti bili,
al kako se nismo u škuli sitili?

2. ĐAK

Kako se nismo? Od bisa ču pući,
al nemojte oma vi požurit kući.
Kako da se sitim, to već zna i tica,
da mi je u glavi samo računica.
Svi brojovi oni, sve krive i prave
za nas, male đake, bome, nisu zdrave.

3. ĐAK

Još je Nušić kazo, zato mu čast svaka,
da je računica bolest svakog đaka.

4. ĐAK

Moj druže po muki, naskroz si u pravu
s računice danima nisam dizo glavu.
Al svi ste svidoci rezultata nema.
Čim vidim zadatak uvati me trema.

5. ĐAK

I ja uvik tako, tako tušta učim,
al već sama vidim badavad se mučim.
Učim, eto tako, cili jedan sat
subjekat, pridikat, atribut, objekat.
I taman kad pomislim
sad već znadeš sve,
istrče mi nike apozicije!

6. ĐAK

Valjda niste, drugovi, sve zaboravili?
U škuli smo slova, brojke naučili.
S učiteljom našim pisat i računat
i pravo drugarstvo lipo odnigovat.

7. ĐAK

Meni moja škula baš pokadgod prija,
u njoj vridno radi Dramska sekcija.
Rič vam svoju dajem da je stvarno tako
milina je prava učit skeč polagano.

8. ĐAK

Ajte, drugarice, mi to dobro znamo
da sad štogod lipo, lipo otpivamo.
U našoj smo škuli mi pripoznat zbor
zato sad čujte mali đački hor.
(pisma po izboru)

9. ĐAK

Baš je bilo lipo, to je fina stvar,
al je stoput lipše biti ritmičar.
Ruke live, noge desno...
Tušta tog već znamo.
Ajd, metni kasetu, pa da zaigramo!
(ritmička tačka)

ČETVRTA SCENA

(Izdvaja se jedan učenik i započima svoju priповitku koja izrasta u najlipšu pismu za mamu i tatu.)

6. ĐAK

Kako je to lipo pisma i ritmika.
Pune su mi oči ti čarobni slika.
Al priznaću štogod još od obdaništa
ja od sveg tog ne znam radit ništa.
Al zadivim pokadgod sve drugove moje
kad njim počmem čitat ja stihove svoje.
I često, tako, maštam u tami
napisat pismu tati i mami.

Za mamine usne što mi se smiše
svakog dana od zore rane,
za blage riči koje me tiše
i smilo vode u nove dane.
Za tatine ruke, snažne i jake,
koje sve mogu, moradu moć,
koje čuvaje moje brezbrižne dane
i svaku moju spokojnu noć.

Jel sve roditelje dobrota kralji,
beskrajna ljubav, nižnost i briga.
Oni su najlipši stihovi pisme,
oni su najdraža dičija kniga.

KRAJ

Ana Popov

Zadatak

Podilite tekst po ulogama u svom razredu, naučite napamet i odglumite.
Osmislite plakat za ovu pridstavu.

OSNOVNA GLAGOLSKA VRIMENA

PREZENT (sadašnje vrime)

Kad divanimo o onom što se sad dešava koristi se prezent.

Ja sidim.	Mi sidimo.
Ti sidiš.	Vi sidite.
On, ona, ono sidi.	Oni side.

Zadatak

Glagole: klapit, deklamovat, trevljat, duncovat promini po licima u sadašnjem vrimenu.

PERFEKAT (prošlo vrime)

Kad se divani štogod što se trevilo u prošlosti, koristi se perfekat.

Perfekat se gradi od pomoćnog glagola JESAM i glagolskog prideva radnog.

Ja sam slušo.	Mi smo slušali.
Ti si slušo.	Vi ste slušali.
On, ona, ono je slušo.	Oni su slušali.

Zadatak

Glagole: klapit, deklamovat, trevljat, duncovat promini po licima u prošlom vrimenu.

FUTUR (buduće vrime)

Kad se divani o čemugod što će se tredit u budućnosti, koristi se futur.

Futur se gradi od pomoćnog glagola TITI i infinitiva. HTETI – HTITI - TITI

Ja ću pivat.	Mi ćemo pivat.
Ti ćeš pivat.	Vi ćete pivat.
On, ona, ono će pivat.	Oni će pivat.

Zadaci

1. Glagole: klapit, deklamovat, trevljat, duncovat promini po licima u budućem vrimenu.
2. Riši osmosmerku

K	L	A	P	I	T	Č	T	U	S
T	A	K	I	LJ	K	A	Č	G	H
A	V	A	N	Z	O	V	A	T	T
T	A	V	O	T	A	G	R	A	A
O	T	I	Š	A	V	R	A	M	M
D	O	P	E	R	J	A	Š	I	T
T	A	V	A	Đ	N	U	M	O	D
K	O	Č	O	P	E	R	I	T	O
Ć	E	L	O	P	T	A	J	I	N

KLAPIT
ČAKLJIKAT
AVANZOVAT
ARGATOVAT
MARVAŠIT
DOPERJAŠIT
DOMUNĐAVAT
KOČOPERIT
NIJAT
POLEĆ

3. Napiši rečenice od riči iz drugog zadatka u sva tri glagolska vrimena.

ZIMSKE VEČERI NA SALAŠU

(odlomak)

Ključne riječi

salaš, zimski radovi, poslovi u kući i oko kuće, zimske večeri, šlingovanje, kartanje

...Poljski poslovi su već poodavno završeni, a za namirivanje i pripravljanje rane za josag i za sitni majstorluk bili su dovoljni oni kraćušni dani. Istina, za ženskadiju je bilo kućni poslova koje su mogle raditi kraj vruće paorske peći i lampasha. Tribalo je oprest vune, naštrikat čorapa i rukavica, sašit novog ruva i navlaka i okrpit staro. A kad šlingeraj dođe na red do prolića nema manjivanja. Zato su na divan u komšiluk odlazili većinom ljudi. Kad se, po dogovoru, nji više nađe na okupu, ostajali bi do kasno u noć u divanu el kartajući se. Dolazili su i kod nas. Posidaju u pročelje oko velikog astala više kojeg je visio lampash, a mama i moje tri sestre, koje su bile divojke u to vrime, sidile su oko peći, na koju je metnut upaljen još jedan lampash, zabavljene već spomenutim poslovima.

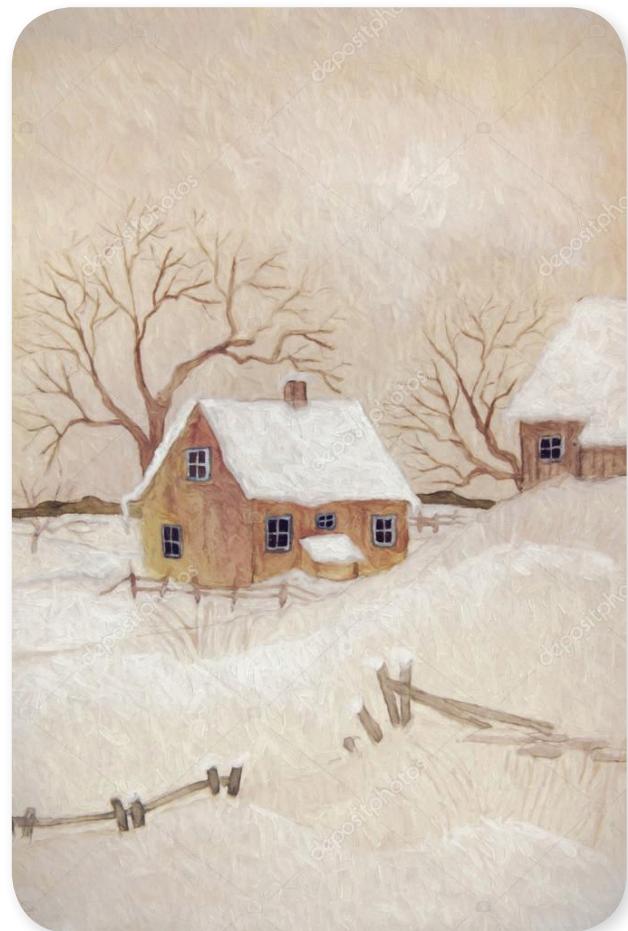
Ja sam se signalala s krpenom bebom, a namišćen krevet me je čeko da se zavučem čim mi se prispara. Ako su se ljudi za astalom kartali, velikog divana nije bilo, samo bi se oni što side našalili na račun oni što „služe“, al ako svečeri krenu u veliku pripovitku, karata se nisu ni lačali. Meni je bilo zanimljivo slušati njev divan, čak i onda kad ko mala nisam baš sve mogla razumit. Počinjo bi od oni dnevni događanja, o poslovima, o vrimenu i slično. Ako je koji od nji ti dana bio u varoši, pripovidio je o novostima što je čuo, cinama na peci i u radnjama.

Ostale su mi u sićanju i pripovitke koje su kazivali u sitnim satima. Činile su mi se neverovatne, ali ispravidane uvirljivo. Nisu ostavljale mista za sumnju i njevu istinitost...

Gabrijela Diklić

Manje poznate riječi

- šlingeraj, ž. rod – vez, rupičanje
- krpena beba – lutka od krpa
- peca, ž. rod – pijaca

Divanimo o tekstu

Kako je dolazak zime kad god uticao na muške, a kako na ženske poslove?

Šta su čeljad radila u večernjim satima?

Kako su osvitljivali sobu?

Kako su dica provodila vreme uveče?

Izdivani

Kako vi u vašoj kući provodite dugačke zimske večeri?

Zamisli da nema struje, šta bi radio/la?

Zadaci

1. Napiši pismeni sastav na temu: **Zimske večeri u mojoem domu**

2. Riši osmosmerku i napiši značenje riči koje pronađeš.

Č	E	LJ	A	D	Š	I
O	T	A	K	T	A	V
R	A	N	U	V	P	O
A	D	M	O	L	M	L
P	F	I	I	Č	A	S
E	U	U	O	Z	L	O
R	U	V	O	Ć	E	P

čeljad,

zima,

poslovi,

lampaš,

peć,

vuna,

čorape,

ruvo,

tkat

UPOTRIBA VELIKOG SLOVA

Velikim početnim slovima pišu se:

- Imena ljudi i životinja, nadimci: Tereza, Julijana, Teza, Đula
- Nazivi sela, gradova i država: Sombor, Bačko Petrovo Selo, Austrija
- Nazivi ustanova
- Naslovi novina i knjiga
- Imena ulica
- Geografski pojmovi
- Nazivi praznika
- Imena naroda

Malim početnim slovom pišemo: mesece u godini

rase životinja i vrste životinja
posebne grupe ljudi (virske)

Zadaci

1. Pripiši pravilno tekst pisanim slovima u pisanku:

ANTONIJA OČEKIVA FRANCUSKINU ANU I GRKA VASILISA.UPOZNALA JI JE LITOS NA MORU U ŠPANIJI.ONI DOLAZE U SUBOTICU DA ZAJEDNO DOČEKAJE BOŽIĆ I NOVO LITO.
ŽIVIĆE KOD ANTONIJE U ULICI BLAŠKA RAJIĆA. ŠETAĆE SE PAZINSKOM I PRVOMAJSKOM
ULICOM.

2. Napiši nikoliko rečenica o svojem rodnom kraju

Živim u _____

BEZLIČNI GLAGOLSKI OBLICI I NJEVA PRIMENA U BUNJEVAČKOM JEZIKU

Niki bezlični glagolski oblici u bunjevačkom jeziku imaju krnje oblike npr. infinitive i glagolski prilog sadašnji:

Umisto slušati – slušat

doći – doć

slušajući – slušajuć.

Radni glagolski i trpni glagolski pridevi imaju isti oblik kao i u srpskom jeziku:
radio, mislio, prodat, kupljen.

Zadaci

1. Slideće glagole razvrstaj prema vrsti bezlični glagolski oblika:
nasmijat se, smijući se, peko, igrajuć, nasmijan, nasmio, trčala, trčat, pritrčat trčeć,
popunjten, reć, pisat.

2. Napiši kako glasi trpni glagolski pridev za slideće glagole:

unetl _____

prinetl _____

odnetl _____

3. Sastavi rečenice u kojima ćeš upotribiti slideće glagolske oblike:

čitat, radio, zabrinut, slušajuć

ZIMSKA LJUBAV

Ključne riječi
ljubav, zima, odlazak

Plamene varnice veselo su poskakivale iz peći i pravile senke po zidovima mračne sobe. Udobno sam sanjario u fotelji te zimske večeri.

Viter je pokadkad huknio prikidajuć čarobnu tišinu.

Izašao sam iz sobe. Topli vuneni šal milovo mi je lice. Pahulje razni oblika nežno su mi slećale na ispružen dlan. Bile su prilipe, svaka jednistvena. Zadržavale su se pre par trenutaka, a zatim toplige na vrućim prstima. Dim iz odžaka podizao se iz svake kuće. Ledenice su visile s njevi krovova. Obližnja klupa se skoro nije ni primećivala, kao ni vijugava staza koja je prolazila kroz park. Fenjeri su se počeli palit, bacajući zlatne odsjaje na svitlucavi snig. U daljini sam ugledo niku siluetu. Polagano mi se približila. Razpoznao sam žensku figuru. Prišla je i pozdravila me. Tek onda sam pripoznao da je to divojka koja živi par ulica dalje od mene. Javio sam joj se. Nasmišili smo se jedno drugom. Počeli smo divanit. Smeđa kosa nežno joj se slivala nuz lice, koža joj je bila, dok su joj se obrazi rumenili od ladnoće. Tople oči su se smišile. Pahulje su joj nestošno padale na lice, zatim topile, a ponike zadržale na gustim trepavicama. Bila je prilipa. Lipotom je zasenila čak i ovo čarobno, bilo veče. Podsićala me je na Snižnu kraljicu. Divaneć, približavali smo se njezinoj kući. Ostio sam niku tugu u srcu. Želio sam samo da je gledam, samo to. Ali ona je uskoro odlazila živit u drugu varoš. Razminili smo brojove telefona. Potišteno sam se uputio svojoj kapiji. Ništa više nije izgledalo isto. Bilo zimsko veče je odjedared izgubilo svu svoju čar.

Posli smo se čuli još nikoliko puti. Nakon nikog vrimena, telefon je začutio. E, da sam imo malo više hrabrosti, možda bi sve bilo drugačije. Možda se danas ne bi moro sićat.

Učenički rad

Divanimo o prijevitki

Odredi temu ovog teksta.

Kako pisac ovog rada opisiva zimu?

Ko ga je pozvo napolje i zašto?

Kojim riječima pisac rada opisiva divojku sa kojom se sastio?

Kako je proteko taj sastanak?

Zbog čega se pisac danas kaje?

U kom licu je isprijevidan tekst?

Kako bi ti postupi/la da si na njegovom mistu?

BUNJEVAČKI NARODNI OBIČAJI

BUNJEVAČKI NARODNI OBIČAJI NA BOŽIĆ

Ključne riči

Božić, familija, užna, bukarica

Kadgodašnja grana

Bunjevci slave Božić svake godine, 25. decembra. Na Božić se slavi spomen na rođenje Isusa, sina božijega. Kad čeljad dođu kući posli mise ponoćnice ili su pača jel se više nije postilo. Posli tog se spavalo na zemlji na koju je bila prostrta slama. Ujtru rano, reduše su nastavile užnu, a onda se cila familija lipo opravila i išla na veliku misu u crkvu. Običaj je pričestit se na Božić. Posli svete mise išlo se kući, na užnu. Na ovaj veliki dan, obavezno se pozdravljalo sa svakim: „Faljen Isus, čestitam vam Isusovo porođenje!“

Red je da se do Božića izmire dugovi. Kod Bunjevaca se kaže: „Ko je dužan – na Božić je tužan!“, i još se oprosti svima za uvride. Na Božić se svečano svetkuje, nikakog posla se ne lača, samo se kuva i rani josag.

Važno je da cila familija zajedno za astalom bude na užni koja se pripravlja na poseban način. Astal je uvik bio svečano postavljen. Ilo se iz najlipši tanjira, najlipšim kašikama i viličcama. Čaršapi su bili lipi, bili vezeni i uštirkani.

Užna je počinjala palenjom iste one ukrasne sviće koja je na Badnje veče ugašena kad su svi za astalom pojili gra. Za astalom su svi stali i molili. Zatim je uslidilo nazdravljanje zamedljjanom rakijom i unošenjom ila u najlipšim zdilama. Kad su sva čeljad za astalom pojila „lipu čorbu“, baćo je gasio sviću vinom el čorbotom. Važno je ubardat da se ova ukrasna svića palila na Svr godine, na Mlado lito i na Sveta tri kralja. Baćo je uvik gasio sviću posli čorbe. U narodu je postojalo virovanje da se ova svića čuva priko godine i da se pali svaki put prid ampu.

Za božićnu užnu na astal se meće sve najlipše što se cile godine čuvalo i pripravljalo za Božić: dunc, pečenica, orovi, jabuke, žito, tisto, med...

Za užnu se spremalo tradicionalno ilo: zlatna friška čorba od pivca el morkače, kuvanino meso sa sosom od višanja, pečenica sa duncom od šljiva, višanja el brisaka, kiseliš od krastavaca i paprike i pleten kolač ko obredni kruv za ovu priliku. Posli užne se služe slatki, sitni kolači, razni fela.

Običaj je da Bunjevci na Božić ne iđu u goste, već je cila familija na okupu oko božićne grane. Uveče se išlo u goste čestitat Svetog Stipana. Čeljad su nosila bukaricu, bocu punu vina, začapljenu pečenim batakom. Kad se ode u goste vino se popilo, a domaćin je napunio bocu novim vinom, pa se išlo dalje u čestitanje.

Tekst je priuzet sa sajta www.bunjevci.net iz knjige „Bunjevački običaji kroz literaturu i sićanja, kraj 19. i 20. vik – SEVER BAČKE”, prema Kati Kuntić

Simboli Božića

Manje poznate riči

reduša, ž. rod – žena koja u kući vodi domaćinstvo

Zadatak

Pažljivo pročitaj ovaj tekst, pa ako je tvrdnja tačna, zaokruži **DA**, a ako nije, zaokruži **NE**.

Bunjevci slave Božić svake godine, 25. decembra.	DA	NE
Do Božića se ne moraju izmirt dugovi jel kod Bunjevaca se kaže: „Ko je dužan – posli Božića će imat još više!”	DA	NE
Na Božić se obavezno pozdravlja sa svakim: „Faljen Isus, čestitam vam Isusovo porođenje!”	DA	NE
Na Božić ni josag ne smimo naranit.	DA	NE
Važno je da cila familija zajedno za astalom bude na užni koja se pripravlja na poseban način.	DA	NE
Užna je počinjala palenjem nove ukrasne sviće.	DA	NE
Pokadgod je baćo gasio sviću posli čorbe.	DA	NE
Posli užne se služe slani kolači razni fela.	DA	NE
Za božićnu užnu na astal se meće sve najlipše što se cile godine čuvalo i pripravljalo za Božić: dunc, pečenica, orovi, jabuke, žito, tisto, med....	DA	NE
Običaj je da Bunjevci na Božić idu u goste.	DA	NE
Bukarica je boca puna rakije začapljena pečenim batakom.	DA	NE

Istraživački zadatak

Raspitaj se kod više bunjevački familija, pa opiši kako Bunjevci danas slave Božić. Navedi sličnosti i razlike u proslavi Božića kad god i sad. Navedi narodne običaje za Božić koji su u potpunosti nestali.

BUNJEVAČKI NARODNI OBIČAJI NA PRELO

Ključne riči

prelo, divojke, igranka

Marinsko prelo

Najlipša prelja sa pratiljama, današnje prelo

ić na igranku sa starijom osobom. Prelo je bila prilika da se mladi zabave i upoznaju. To je bila prilika za upoznavanje budući mladenaca. Kad god je bilo zdravo važno kakog su imovinskog stanja divojke i momci, lipota nije bila zdravo važna. Trevljalo se da stariji nisu dozvoljavali druženje i ljubav momka i divojke različitog imovnog stanja. Cilo veče se igralo.

Na Marin dan, 2. februara 1879. godine, održano je prvo javno prelo u organizaciji Pučke kasine. Prelo se otvaralo *preljskom pismom*, koju je svirala i pivala tamburaška banda. Na prelu se birala najlipša prelja obučena u bunjevačku narodnu nošnju. Za ilo se po bunjevačkom adetu služila krumpirača, tradicionalno bunjevačko ilo i fanki.

Marinsko prelo se svake godine, pa i dandanas održava 2. februara. Običaj je bio da se prija podne idu u crkvu na veliku misu da se posvete marinske sviće, a posli mise, cure i momci su išli na Korzo obučeni u najlipša svečana ruva.

Divojke su imale ruvo od finog žoržeta el sukna, kaput sa astragan krznom oko rukava i kragne i obavezno svilena vidna marama, povezana na dva kraja. Muškarci su nosili čakšire, kaput i šešir. Uveče se pravila igranka za mlade. Cilo veče se igralo i pivalo. Čeljad su bila obučena u najlipša bunjevačka ruva.

Sa divojkama na igranku su išle mame i tete i uvik su morale

Pučka kasina je bila bunjevačka institucija kulture i nacionalnog izražavanja. Osnovana je početkom 1878. godine. Prvi pridsidnik Pučke kasine bio je Đeno Dulić.

Najpoznatiju preljsku pismu napiso je Nikola Kujundžić, pod nazivom „Kolo igra, tamburica svira“. Pisma je kasnije muzički obrađena i danas se piva na prelima.

Tekst je priuzet sa sajta www.bunjevci.net iz knjige „Bunjevački običaji kroz literaturu i sićanja, kraj 19. i 20. vik – SEVER BAČKE“, prema Đurđici Skenderović

Manje poznate riči

- žoržet, m. rod – fina svilena el vunena tkanina
sukno, s. rod – vunena tkanina
astragan, m. rod – krvno od jagnjeta
adet, m. rod – običaj
čakšire, m. rod – muške pantalone sužene nuz list noge

Zadaci

1. Pogledaj jedan snimak sa savrimenog Velikog bunjevačkog prela, pa uporedi sadržaj ovog teksta sa današnjim organizovanjem prela.
(Snimak možeš pogledati na sajtu Bunjevačkog media centra, BMC.)
2. Zaokruži slovo isprid tačnog odgovora.
 1. Prelo je:
 - a) kosidba žita
 - b) igra i zabava
 2. Na prelu sviraju:
 - a) trubači
 - b) tamburaši
 3. Bunjevačko prelo se održava svake godine :
 - a) u aprilu
 - b) u februaru, na Marin
 4. Prvo Veliko bunjevačko prelo je organizovano:
 - a) 2. marta 1789.
 - b) 2. februara 1879.
 5. Za prelo se oblači:
 - a) radno odilo
 - b) najlipše ruvo
 6. Tradicionalno ilo na prelo je:
 - a) tarana
 - b) gumboci
 - c) krumpirača i fanki
 7. Prelja je žena el divojka koja:
 - a) kuva
 - b) radi na preslici
 8. Najstarija preljska pisma je:
 - a), „Podvikuje bunjevačka vila“
 - b), „Kolo igra, tamburica svira“

BUNJEVAČKI NARODNI OBIČAJI ZA USKRS

Ključne riči

Uskrs, zec, gnjizdo

U nedilju na Uskrs, kad god davo no, išlo se „pod križ“, odnosno išlo se do najbližeg križa koji je od sal aša znao bit udaljen par kilometri. „Pod križ“ se išlo u tišini, nise se smilo divanit. Prid križom su se čeljad pomolila i kad su krenili kući tek onda su divanili. Dica su jedva do čekala da vide šta njim je zec dono u gnjizdo. Zec je obično ostavio dici u gnjizdo šećera i štogod za obuć el sigračku. To je bila velika dičija radost. Dici je bilo zanimljivo kad su darovi bili razbacani po zelenom žitu, na njivi.

Kad su čeljad došla kući ručali (doručkovali) su, ili su „posvetliše“. Posvetliše je pleten kolač, kuvana šunka i divenica, ren, jaja, so. Mrve sa astala su se bacale piležu.

Jaja ukrašena slamom

Uskršnja jaja, dekupaž tehnika

Posli ručka reduše su pripravljale svečanu i bogatu užnu, a ostali ukućani išli su u crkvu. Za Uskrs se kuvala lipa, zlatna kokošja čorba el od morkače, pekla se pečenica, jagnje, prase el živinsko meso. Nuz pečenje se pripravilo pirinč sa sosom od višanja, a nuz pečenicu se služio kiseliš i dunc. Posli užne su se posluživali slatki kolači el torta. Kod Bunjevaca je običaj da se poslipodne idе na groblje, a u goste se nije išlo.

Tekst je priuzet sa sajta www.bunjevci.net iz knjige „Bunjevački običaji kroz literaturu i sićanja, kraj 19. i 20. vik – SEVER BAČKE“, prema Peri Beretiću

Istraživački zadaci

1. Raspitaj se kod stari čeljadi kako se kad god slavio Uskrs.
2. Napiši kako danas slavimo Uskrs.
3. Uporedi kadgodašnje i današnje običaje, pa napiši sličnosti i razlike.

POLIVAČI

(odlomak)

Na Vodeni ponediljak
divojke se udesile
pa čekaju polivače
obučene u sefire.

Kroz virange razmagnute
pogled leti do atara
kapija se na avlji
ne otvara zabadava.

Konji vranci kad ulete
sa karuca par momaka
dobro znadu al pitaju
„Imal ode divojaka?“

Odvedu ji do bunara
na sefire prska voda
a na onu iz bočica
mrišila je cila soba.

Na astalu iće, piće,
posidaju al nakratko,
zapivaće i zaigrat
bunjevačko i momačko.

Modri jacint i rozmarin
Što su bili ponos bašće
metnuti su na galire
da podiće polivače.

Na odlasku svaki primi
pomorandžu i po jaje,
konji ržu i galopom
polivače nose dalje.

U kojoj su kući bili,
to se, onda, po tom znalo,
divojačko mokro ruvo
na štrangu je posterano.

Gabrijela Diklić

Ključne riči

Voden ponediljak, Uskrs,
polivači, divojke

Polovači, fotografija Nikola Stantić

Manje poznate riči

Voden ponediljak – prvi dan Usksra kad momci iđu polivat cure vodom

virange, ž. rod – zavese

karuce, ž. rod – laka kola sa federima koja vuku konji
jacint, m. rod – zumbul

rozmarin, m. rod – ruzmarin

galiri, ž. rod mn – kragne

štranga, ž. rod – uže, debeli kanap

Divanimo o pismi

Odredi temu pisme.
Ko su polivači i kad dolaze?
Opiši Voden ponедiljak?
Kako su divojke bile obučene dok su čekale polivače?
Da li su se divojke radovale polivačima?
Čime su divojke darivale polivače na odlasku?
Šta su divojke radile kad polivači odu?
Po čemu se moglo vidjeti koliko je divojka imala polivača?
Napiši redosled pisničkih slika koje se javljaju u pismi.

Izdivani

Kako se danas obilužava ovaj običaj?

Zadatak

Pogledaj snimak na kojem su prikazani polivači. Napiši svoje utiske o ovom bunjevačkom običaju!

Polivanje cura na Voden ponедiljak

BUNJEVAČKI NARODNI OBIČAJI NA DOVE

Na Dove iđu kraljice od kuće do kuće i pivaje kraljičke pisme.

Kraljičke pisme pripadaju grupi lirski narodni pisama. Pripadaje grupi obredni pisama, što znači da se izvode kolektivno, tačno ponavlja određenu cilinu, nuz nju iđe i određena pisma. Ova obredna „obaveza“ zaslužna je što su se tekstovi pisama tako dugo i dobro sačuvali.

Kraljice

Zadaci

1. Pogledaj snimak „Kraljice na Dove”, Bunjevačkog kulturnog centra Tavankut, pa opiši običaj na Dove kod Bunjevaca.
2. Na osnovu snimka odredi tačnost datih tvrdnji. Ako je tvrdnja tačna zaokruži DA, a ako je netačna zaokruži NE.

Kraljičke pisame su pivale kraljice.	DA	NE
Kraljice su cure od 20 godina.	DA	NE
Ima digod oko stotine kraljički pisama i pripadaje grupi lirske narodne pisama.	DA	NE
Kraljice se izvode na Duhove – Dove.	DA	NE
Kraljičkim pismama se obilužava kraj uskršnjih praznika.	DA	NE
Običaj je da se na Dove rano ujtru okite pendžeri i kapije na kući.	DA	NE
Kraljičke pismene se ne pivaju isto, zato što se one dile na: koračnice, vesele i žalosne.	DA	NE
Kraljičke pisme pripadaju grupi obredni pisama.	DA	NE
Kraljice su obučene u bilu šlingovanu bluzu i suknu na prvi dan Dova.	DA	NE
Kraljice iđu bose.	DA	NE
Išle su u grupi od deset cura.	DA	NE
Na glavi su imale vince – krune od cviča ukrašene perlicama, pantljikama i ogledalcetom.	DA	NE
Kose su uplitale u pletenice, noć prije kraljica, a sutradan ujtru su ji rasplitale i tako išle.	DA	NE
Dok su išle i pivale su, a na pripev <i>Ljeljo</i> bi zastale, odigle se petama od zemlje i naklonile se.	DA	NE
Ljelja je boginja prolića.	DA	NE
Proć ispod zove znači sriću i zdravlje.	DA	NE
Cura koja je kraljica stoji na stocu.	DA	NE
Cure iđu u paru i drže se za ruke.	DA	NE
U današnje vrime na kraljičke kape se meće sveta slika.	DA	NE
Isprid kraljica iđu dva čobana.	DA	NE
U Tavankutu domaćin dariva kraljice novcima.	DA	NE
U varoši domaćin dariva kraljice guščijim jajima.	DA	NE
Prve dve cure se zove kralj i kraljica.	DA	NE
Na stocu, za kraljicu triba metnit šlingovanu uzgljancu.	DA	NE
Kraljice na prvi dan Dova nose svilu, a na drugi dan Dova šling.	DA	NE

BUNJEVAČKI NARODNI ŽETVENI OBIČAJI

Ključne riječi

žetva, proslava, dužijanca, bandaš, bandašica

Od ovog porodičnog žetvenog slavlja razvila se u Subotici javna, bunjevačka, proslava završetka žetve. Dužijanca se javno prvi put proslavila 1911. godine. U isto vreme župnik Blaško Rajić osnovio je „Katoličko divojačko društvo”, a kako su mnoge članice bile risaruše, pridložio je da zajednički proslave dužijancu. Tako je nuz misu zafalnicu u Kerskoj crkvi, iste godine, bila proslavljena žetvena svečanost i priređena zabava. Bila je to opšta bunjevačka proslava di se med momcima biro bandaš, a med divojkama bandašica. Oni su bili najlipči par koji je bio u obavezi da priredi „Kolo”.

Bandašicino kolo

Danas se Dužijanca obilužava ko javna svečanost koja počima simboličnim posvećenjem žita na Markovo kroz čitav niz manifestacija, a završava se svečanom manifestacijom na varoškom trgu i pridajom kruva domaćinu dužnjance.

Tekst je priuzet sa sajta www.bunjevci.net iz knjige „Bunjevački običaji kroz literaturu i sićanja, kraj 19. i 20. vik – SEVER BAČKE”, prema Miroslavu Vojnić Hajduku Marači

Zadatak

Posmatraj snimak Dužijance iz 2015. godine i zaokruži DA, ako je tvrdnja tačna i NE, ako je tvrdnja netačna.

Bandaš na glavi ima vinac od novog žita.	DA	NE
Bandašica nosi radno ruvo.	DA	NE
Na bandašovom galiru je perlica od slame.	DA	NE
Bandaš nosi kaput, čakšire i čizme.	DA	NE
Bandaš na glavi ima šepicu.	DA	NE
Bandaša i bandašicu prate tamburaši.	DA	NE
Ispred bandaša i bandašice se vijori samo bunjevački barjak.	DA	NE
Kraljice nose klas od novog žita.	DA	NE
Čeljad iđe u bunjevačkoj nošnji u povorki.	DA	NE
U povorki nema dice.	DA	NE
Na trgu se igra Veliko kolo.	DA	NE
Pridsidnica Savita polaže cviće prid bistu Blaška Rajića.	DA	NE
Bandaš i bandašica pridaju krv od novog žita gradonačelniku.	DA	NE
Svečana akademija se otvara srpskom himnom i bunjevačkom svečanom pismom.	DA	NE
Na početku programa risari su podneli izveštaj o risu pridsidnici Savitu.	DA	NE
Dužijancu slavimo svake godine 16. avgusta.	DA	NE

BUNJEVAČKI SVATOVSKI OBIČAJI

Ključne riječi

mastalundžije, enge, pođani, pogačari

...Oko jedanaest sati bi svatovi krenili od momačke kuće. Naprid su išle mastalundžije, za njima kum sa đuvegijom, pa svirci i kumovi, onda stari svat sa starosvaticom, a prid njima mlada rođaka sa vincom u škatulji. Kad su stigli kod divojke, u kuću bi ušla starosvatica i rođaka sa vincom, pa bi metili divojki vinac na glavu. Mastalundžije su divojku poveli u crkvu na vinčanje. Posli vinčanja divojku su vraćali kući i ostavljali dva gosta da je čuvaje. Oni su se zvali staćale. Pored divojke su bile i enge. Pripravljena je velika užna, posle koje bi mastalundžije obalazile divojku. Tako dva puta. Pri tom bi se igralo kolo i ispijala rakija. Posli podne su dolazili po divojku. Dok se divojka oprštala od svojih roditelja, braće i sestara pivo se žalovac i svatovac.

Kad divojku odnesu mladoženjinoj kući davali su joj malo muško dite. Na vratima kuće je čeko svekar koji je moro za divojku dat onoliko novaca koliko je stari svat tražio. Do večere je mlada prisvukla ruvo i obukla ono što joj je svekar kupio. U jednoj sobi su bili muškarci, a u drugoj žene. Tamo di su sidili muškarci, u pročelju su sidili snaša i đuvegija, kum i stari svat. Do večere su gosti igrali i pivali.

Posli deset sati uveče dolazili su gosti od divočake kuće za divojkom u pođane. Mlada i je sve izljubila, a oni su je darivali novcom. Posli ponoći divojki su skinili vinac s glave.

Kad god su svatkovanja trajala dva-tri dana. U subotu posli svatova snaša je išla sa mlađom rođakom kumu, starom svatu i bližim rođacima „prat noge“ i za to je opet darivana. U nedjelju poslipodne dolazila je snašina familija i nosila pogaču. Ponovo su mladu darivali. Pogača se slala svake nedilje, do Materica.

Tekst je priuzet sa sajta www.bunjevci.net iz knjige

„Bunjevački običaji kroz literaturu i sićanja, kraj 19. i 20. vik – SEVER BAČKE“, prema Miji Mandiću

Kadgodašnji mladenci

Manje poznate riči

škatulja, ž. rod – kartonska kutija

pođani, m. rod – gosti u svatovima kod divojački roditelja koji uveče prije ponoći idu u goste mladoženjinoj kući

svekar, m. rod – muževljev otac

enga, ž. rod – mladina pratileva u svatovima

staćale, ž. rod – jedan od dvojice čuvara, momaka, izvodi snašu iz njezine kuće u odlasku na vinčanje

žalovac, m. rod – žalosna pisma, piva se kad snaša izlazi iz roditeljskog doma

svatovac, m. rod – vesela svatovska pisma

Zadatak

Zaokruži slovo ispred tačnog odgovora.

1. Vinac na glavu su mećali:

- a) kumovi
- b) mlade rođake
- c) starosvatica i mlada rođaka

2. Divojku u crkvu, na vinčanje vode:

- a) starosvatica i rođake
- b) mastalundžije
- c) kumovi

3. Posli vinčanja mladu su čuvale:

- a) kume
- b) staćale
- c) sestre

4. Pođani su:

- a) mladina rodbina
- b) mladoženjina rodbina

5. U subotu, posli svatova, snaša je bližim rođacima:

- a) prala kosu
- b) prala košulje
- c) prala noge

6. U nedilju posli svatova, pogaču nose:

- a) đuvegijina rodbina
- b) enge
- c) snašina rodbina

7. Pogaču su slali svake nedelje:

- a) do Materica
- b) do Božića
- c) do Mladog lita

Istraživački zadatak

Opiši današnje svadbene običaje pa uporedi sa kadgodasnjim.
Napiši sličnosti i razlike.

BUNJEVAČKE EPSKO-LIRSKE PISME GROKTALICE

Ključne riči
groktalice, ikavica,
epsko-lirska pisma

Groktalice su epsko-lirske deseteračke narodne pisme koje su se pivale uzimanjom dubokog glasa iz grla, brez pravnje instrumenta. Groktalica nema tušta, digod oko stotine. Ispivane su ikavicom, mada se u njima mož nać i dosta ekavski ko i turski riči.

Iako su ove pisme poodavno zaboravljene i danas se zna u narodu kazat da kogod tako piva da „sve grokti“. Pivanje groktalica kad god je bilo zdravo popularno „pivača groktača slušali bi svi i gladni i žedni“, al one su polagano vrimenom potisnute i zaboravljene.

Najviše se groktilo na prelima, kod kuće dici, na babinama, divanu i u svatovima. Pivale su ji uglavnom starije žene, mada se smatra da su ji u početku kad su Bunjevci stigli u ove krajove pisme izvodili muškarci nuz pravnju gusala. Smatra se da je do ove promine došlo s početka XIX vika, kad su se muškarci počeli više baviti ratarskim poslovima, zbog čega su i više odvojeni od kuće. Žene priuzimaju brigu nad kućom i dicom, a samim tim i prinošnjom narodnog nasliđa na mlađe naraštaje.

Groktalice pivaju o svemu što obasiže jedan život: o rađanju i smrti, vaspitanju i odnosu prema roditeljima, ljubavi i mržnji, junaštvu i kukavičluku.

Blaško Rajić, njev prvi sakupljač kod nas kaže: „U njima se hvali dobro i nagrađuje, a zlo se kara i kažnjava“.

On je uočio vrednost i važnost groktalica za Bunjevce, za njegovu narodnu književnost i istoriju.

Zato ji je skupio i izdo pod nazivom „Narodno blago: narodne pjesme i poslovice,” 1910. godine. Rajić kaže: „Još i to me nukuje da sakupim ovo blago, što kod nas žalivože, već tako stoji, da će se ovo zrnje bisera osuti navjeke se izgubiti, jer mlade naraštaje nova tuđa neobična kulturu osvaja, a svoju zaboravljuju“.

Grokalice su stilski građene nuz pomoć ustaljeni metafora i epitetima, klasičnom obično trostrukom gradacijom el hiperbolom, često je upotribljavana i slovenska antiteza.

Tekst je priuzet sa interneta Bunjevci.net, prema mr Suzani Kujundžić Ostojić

Tekst je prirađen i prilagođen uzrastu.

Platno tkala divojka Mara

Platno tkala divojka Mara,
Platno tkala i nad njim plakala.
„Evo danas već devet godina,
Kako nisam majki gošća bila.
Ni ja majki, ni majka menika,
A na vrata dva junaka mlada:
„Ajde Mare, u svatove majki.
Sad ti majka tri čini veselja,
Ćer udaje i ženi dva sina.
Bratu Niki doveli divojku,
A Ivanu istom isprosili,
Sestra Manda pod prstenom mlada.
Al govori drinopoljka Mara:
„Pričekajte dva mlada junaka,
Da ja uzmem tanke burunžuke.
Da osičem tri aršina platna,
Ta čime će darivat kuma?”
Opel vele dva junaka mlada:
„Ti ne kvari tanke burundžuke,
I ne kroji tri aršina platna.

Već ti kupi tri voštane sviče,
Pri čemu će svati večerati.
Kad su bili blizo majke dvora,
Progovara drinopojska Mara:
„Kaki su mi u mame svatovi?
Ne čuje se enga ni svekrva,
Nit se vije kolo naokolo,
Nit se viju svilene barjaci.
A govore dva junaka mlada:
„Tvoje mame grlo zamuknilo,
A sunce je baš na podne Mare.
Sad su svati sili užinati,
Zastavili bubnje i svirala,
I savili svilene barjake.”
Kad su došli pod sjajne pendžer.
Progovara drinopojska Mara:
„Ode žali jedna žena stara,
Po glasu je kao moja mama.”

Opet vele dva junaka mlada:
„Ode ima paunica stara,
Izgubila troje paunčadi.
Pa ji ne mož nikad da nađe,
Kad su oni u dvor ušetali,
Brata Niku na groblje odneli,
A Ivana na nosili nose.
Sestra Manda pod pokrovom mlada.
Kroz plač veli drinopojka Mara:
„Bog ubijo dva junaka mlada,
Šta mi nisu pravo kazivali.
A da su mi istinu kazali,
Svu bi svoju kosu odrizala,
Pa bi svoju pozlatila.
I sterala po carski drumovi,
Kob naišo svaki bi se čudio.
U kakoj je nigi nigovana,
Još u većoj žalosti rizana.”

*Bunjevačka groktalica
Pismu ispivala:
Ana Vojnić Kortmiš*

Manje poznate riči
pod prstenom – verena
burunžuke, sr. rod – turcizam tanka svilena tkanina
drinopoljka, ž. rod – iz polja kod Drine
aršina, m. rod – stara mira za dužinu, 0,71 m
enga, ž. rod – pratilja snaše u svatovima, drugarica
pokrovom, ž. rod – poklopac na mrtvačkom sanduku

Divanimo o groktalici

Pronađi i podvuči stihove iz koji saznajemo koliko dugo čerka nije positila majku.
Ko je zvao Maru u goste? Zašto?
Objasni šta je Mara ponela u svatove?
Podvuči stihove koji kazuju šta se stvarno desilo Marinoj mami.
Šta bi Mara uradila s kosom da je znala za žalost i zašto?
Podili stihove na slogove. Koliko stihovi imaju slogova?
Podvuči epitete u pismi. Koje još stilске figure uočavamo u pismi?

Zadatak

Poslušajte jednu groktalicu na času.

BUNJEVAČKE LIRSKE PISME

Bunjevačke narodne lirske pisme su kratke narodne umotvorine u obliku stihova.

Talentovan pojedinac ispivo bi pismu o osičanjima, željama i nadanjima, koju su onda drugi prinosili i pivali. Tako su nastale ljubavne, šaljive pisme, ko što su: bećarci, šalajdani.

Bećarci su pisme za veselje, šaljive, a pokadkad i nepristojnog sadržaja. Uglavnom ji pivaje muškarci ali ima i ženski pisama.

Prema Marku Peiću

Bećarci

Ključne riči

Bunjevci, srebrnjaci, želja, salaš, žena

Oj Bunjevci, alaj ste na glasu,
Goveda vam po dolovi pasu,
Brondze zveče, a dolovi ječe,
Srebrnjaci po džepovi zveče.

Da je meni što mi srce želi:
Komad zemlje i malo salaša,
Dobri konji mudrog kočijaša,
Lipu marvu i ženu čuvarnu,
Čopor svinja i pun podrum vina.

Oj mladosti, alaj mi te žavo,
Sve šta imam za tebe bi davo.

Ivan Bešlić, Baćo obalazi polja na kolima

Manje poznare riči

brondze, sr. rod mn. – zvona na ovnovima pridvodnicima

srebrnjaci, sr. rod mn. – novac iskovan od srebra

marvu, sr. rod mn. – krupna stoka

čuvarna, ž. rod – štedljiva žena, čovik ...

Divanimo o pismi

Kako pisnik predstavlja Bunjevce?

Šta su pisnikove želje?

Za čim pisnik žali?

Ljubavne

Moja nane, ne kupuj mi svilu,
Vec mi kupy lipu suknu bilu,
A novce mi u bangu nosi,
Jel me dika samo tako prosi.

Divanimo o pismi

Kome se divojka obraća?
Zašto joj je potribna „lipa sukna bila“?

Ključne riječi
nana, svila, dika

Manje poznate riječi
banga, ž. rod – banka

Šalajdani su šaljive i vesele pisme, za veselja i šalu.
Sa pripivom šalaj, ko što skraćena riječ kaže – šala je.

Šalajdan

Ključne riječi
dika, srce, ženidba, gazdački momci

Cio svit mi divani
Da me dika ne voli.
A u dike srce vene,
Dok ne vidi mene, šalaj!

Zelen bagrem bio cvit,
Žen se diko dok si lip.
Žen se diko dok si mio,
Ma siroma bio, šalaj!

Ja sam jedan pa jedan,
Ne bojim se nji sedam.
Ne bojim se ni jednoga,
Momka gazdačkoga, šalaj!

Divanimo o pismi

Podvući šaljive stihove u pismi.
Zaokruži pripev koji se javlja na kraju strofa.

TAMO NIČEG VIŠE NEMA

Ključne riči

rodni salaš, ditinjstvo, tuga

Moj rodni salaš noćom sanjam
i vidim drage roditelje svoje.
O kaka milina ispuni dušu,
pripuno sriće srce je moje.

Svoje ditinjstvo na dlanu gledam,
i vidim jasno dugine boje.
O kaka milina ispuni dušu,
pripuno sriće srce je moje.

To nikad više neće biti,
uzalud snovi, sve prošlost to je.
O kaka gorčina ispuni dušu,
pripuno tuge srce je moje.

Jer ničeg više tamo nema,
ni jedna travka ostala nije.
A u snu stoji sve na svom mistu
ko što je bilo i kadgod prije.

Petar Kuntić

Divanimo o pismi

Šta pisnik traži i čega više nema?
Kako izgleda njegov salaš i ditinjstvo u njegovim snovima?
Kako izgleda sve u stvarnosti?
Koja osićanja pripoznaćeš u pismi? Podvući stihove u kojima su prikazana pisnikova osećanja.

Zadatak

Napiši sastav na temu **Klapio sam**

GRAĐENJE RIČI

Riči imaju jedan deo koji se nikad ne menja. Taj neprominjiv dio zove se **gramatička osnova riči**.

Dio riči koji se dodaje na gramatičku osnovu riči da bi se dobila nova rič naziva se **nastavak za građu riči**.

Sufiks je nastavak pomoću koga se pravi nova rič i iđe poslije riči.

PUT	ar		t
	ić		a
	nik		ac
	ovati		ost
	arina		ica
ZUB	ić		iti
	ar		a
	ni		itelj
	at		na
	ast		bina
	arka		ovi
	čanik		
ROD			

Prefiks je nastavak pomoću koga se pravi nova rič i iđe ispred riči.

o	STAR	iti	o	ROD	iti
			iz	ROD	iti
			u	ROD	iti

Postoje i riči koje imaju i prefiks i sufiks: ponedeljak i sunarodnik.

STARI PALIĆKI SALAŠ

Ključne riči

salaš, ribar, krov od trske, crna rupa, stari đeram, dva čamca

Nuz obalu, na domaku trske i ševara,
stoji jedna kuća, kuća zdravo stara.
Mali je to salaš sirotog ribara,
sad o njemu više niko se ne stara.

Krov od trske već se sasvim nakrivio,
još se samo stare, trule grane vide.
I odžak se crni u cripove sakrio,
dok zabati trošni na svojem mistu side.

Tavanice blatne skoro više nema,
samo čvrsto slime ode još postoji.
Nema ni pendžera, ni drvenog trema,
a umisto vrata crna rupa stoji.

Oko kuće samo visok raste korov,
povr njega onaj stari đeram viri,
osto je još rovaš i duboki rov,
a kroz srušen čardak tijo vitar piri.

Nuz obalu još su dva svezana čamca.
Pokatkad iz trske stidljivo provire,
pripuni su vode do samog pramca
i palićki talasi u njima se smire.

Kad se danjom gleda prema tom salašu,
Kad se baci pogled na taj stari kraj,
Tad lipota budi bujnu maštu našu-
Stari salaš opet ima lipotu i sjaj.

Marko Marijanušić

Ivan Bešlić, Stari salaš na Paliću

Divanimo o pismi

O čemu piva pisnik?
Opiši salaš pridstavljen u pismi.
Zbog čega je on tako lip i poseban?
Zbog čega pisnik traži od nas da maštamo?
Šta salašu daje lipotu i sjaj?
Pronađi i podvuči epitete u pismi.

Manje poznate riči

zabati, m. rod mn. – trouglasti dio zida
iznad bočne strane kuće
slime, sr. rod – uzdužna noseća greda kuće
rovaš, m. rod – drvena ograda na bunaru
čardak, m. rod – spremište za kuruz u klipu
pramca, m. rod – pridnji dio broda

ŽUTA DUNJA NA ORMANU

(odlomak)

Sviraj, sviraj, tamburice,
nek ti lipe bruje strune,
A one su priča pune.
Znadu one pismu staru –
Žutoj dunji na ormanu.

Geza Babijanović

Ključne riječi
tamburica, žute dunje

Stvaralački zadatak

Na osnovu datog početka, nastavi dalje pisat pismu.

SPECIFIČNE GLAGOLSKE PROMINE U BUNJEVAČKOM JEZIKU

1. Jednačenje suglasnika po zvučnosti

Glas D ne prilazi ispred suglasnika S i Š u njegov bezvučni par T:
priDškolski, potpriDsidnik, poDšišati, suDstvo

2. Jednačenje suglasnika po mistu tvorbe

Promina se ne vrši na spoju složenica:
iZljubiti umisto ižljubit
raŽnjihati umisto ražnjihat

3. Palatalizacija

Ne vrši se u prisvojnim pridevima izvedeni od imenica na -ka:
Majkin, Milkin, divojkin, vladikin.
U deminutivu: rukica, nogica, daskica, sveskica.

4. Sibilarizacija

Sibilarizacija se ne vrši u dativu jednine:
Unuki, kokoški, puški, trojki – k ne prilazi u c nije trojci, pušci....
Ne vrši se ni u dativu i lokativu imenica sa nastavkom KA:
Anki, Subotičanki, Luki

Zadaci**1.** Podvuči pravilno napisanu rič:

burekdžija	buregdžija
ropstvo	robstvo
sladka	slatka
iztirati	istirati
pritsidnik	pridsidnik
odštampat	otštampat

2. Napiši oblik dativa za sljedeće riči:

mačka – _____

daska – _____

unuka – _____

sluga – _____

Olga – _____

kolega – _____

3. Podvuči ispravno napisanu rič: Milicin, kuvaričin, Milkin, crvenperkin.**4.** Izvedi prisvojne prideve od sljedeći imenica: Milica, Marica, Anica, Ljubica, kuvarica.**5.** Koje su glasovne promine izvršene u ričima:

oči _____

prašina _____

iščupati _____

vožnja _____

6. Riši osmosmerku.

DUNC	KLAPITI
DRAČ	JAVA
ADREN	BEĆAR
ASNA	BEKEŠ
AMPA	ZDILA
DIVAN	BEKNIT
VIST	ILO

A	D	U	N	C	O	O	B
D	R	Š	E	K	E	B	E
R	A	S	N	A	T	E	Ć
E	Č	A	O	M	S	K	A
N	O	V	V	P	I	N	R
O	O	A	N	A	V	I	D
A	L	I	D	Z	J	T	O
O	I	T	I	P	A	L	K

7. Pronađi u ričniku i zapiši značenje riči iz osmosmerke.

SVAKI MORA RADIT

Ključne riči

sigra, mali Nikola, rad, škula

Prošo školski raspust, dica očla u škulu, a samo mali Nikola bi se još sigro. Sustrije jednog derana, pa mu kaže: „Ajde da se sigramo”.

Na to mu on kaže: „Ja sam škulu završio, pa moram s braćom radit na njivi.”

Malo dalje sustrije i jednog kera, pa mu kaže: „Ajde da se sigramo”, a ker mu kaže: „Nemam vrimena, danas ču ići s gazdom u lov”.

Malo dalje sustrije i ticu, pa joj kaže: „Ajde da se sigramo”, a tica mu kaže: „Nemam vrimena, moram čistiti voćke od štetni gusina a sotim ranim moju dicu”.

Posli naleti i jedna čelica, pa i njoj Nikola kaže: „Ajde da se sigramo”. Al čelica kaže: „Nemam vrimena, ja radim skupljajem med, dok još ima štogod procvatanog”.

Nikola se zamisli pa kaže: „Kad još i ovo malo stvorene mora radit, neću ni ja dangubit,” pa otrče u škulu.

Srića što je zakasnio samo na prvi čas.

Bunjevačka naroda pričovitka
Ispričivala: Ana Vojnić Kortmiš
(iz knjige „Tandrčak i njegovo blago 5”)

Divanimo o pričovitki

Navedi koga je sve sustrio mali Nikola na svojem putu.

Šta je tražio od prolaznika i zašto?

Šta su Nikoli kazali pri susritu deran, ker i čelica?

Pronađi i podvuči u tekstu rečenicu iz koje saznajemo šta je derančić na kraju svatio.

Zaključi šta je važno za svakog đaka i koji je njegov najvažniji posao i obaveza.

ŽABICA DIVOJKA

Ključne riči

žabica divojka, otac i mater, kraljević, udaja

Živili tako jedared zdravo davno jedan čovik i jedna žena. Bili su već malo u godinama a dice nisu imali. Odu oni tako jedared na jedno proštenje, pa se stanu Bogu molit da njim da dite, makar ko kako malo žapče. Posli devet miseci žena rodi al šta, jednu žabici. Oni su se zdravo obradovali i volili su je ko i svaki roditelji svoje dite. Čovik je svaki dan išo radit a žena mu nosila užnu, a žabica se svudan stvorila. Otac i mater su je zdravo pazili i mazili, tako je vrime prolazilo.

Kad je žabici bilo petnajst godina ona jedared kaže:

– Mama, Vi ste već stariji pa vidim da Vam je teško nosit ocu užnu, već spakujte pa će ja odnet.

Žena kaže:

- Draga moja čerkice, kako ćeš ti nosit užnu kad si tako mala i slaba pa nećeš moći?
- Samo Vi spakujte i ništa se ne starajte.
- Ja ne marim – kaže joj mater – ti probaj, pa ako mogla jel meni je već zdravo teško ić svaki dan.

Žena spakuje ilo u malu torbu, žabica je zakači s nogom i za čas odskakuće do oca. On sidne užnat a žabica se popne na jedno drvo pa stane pivat, al tako lipo da se sve ori. Tudan je prolazio kraljov sin, pa kad je čuo pismu srce mu zaigra od veselja i dođe pitat ovog čovika ko to tako lipo piva. Ocu bila sramota kazat da je to njegova čer, pa kaže da ne zna i da on ništa ne čuje.

Tako to bilo i drugi dan, a treći dan kraljov sin stane ispitivat čovika ko mu je dono užnu kad ne vidi ženu. A on kaže da je on sam pono i užnu.

Al kraljov sin ne viruje već kaže:

– Vi cigurno znate ko to piva, pa Vas lipo molim da mi kažete. Ako je muško biće mi drug, a ako je žensko biće mi divojka.

Sad otac kaže:

– Ja bi Vam kazo, al mi je sramota.

Kraljov sin toliko stane navaljivat da čovik na kraju sve ispripovida kako je bilo. Kraljov sin kaže ocu da

nje, pa je metne nuz njeg na konja. Kad su prošli kroz kraljovu kapiju ona se stvori u najlipšu divojku na svitu, a u ruki je držala vlat žita.

Kralj dođe do divojke najstarijeg sina. Ona je držala u ruki crvenu ružu. Divojka sridnjeg sina je držala u ruki bilu ružu, a divojka najmlađeg sina je držala vlat žita.

Kad je kralj to video zdravo se obradovao pa kaže:

– Ti si donela vlat žita što je najlipše od svakog cviča. Ti ćeš znat i šporotvat i cinit kruv.

Vama ču ostaviti svoje kraljevstvo.

I tako je žabica postala kraljica.

*Bunjevačka narodna bajka
Ispripovidala: Ana Vojnić Kortmiš*

Divanimo o bajki

Opiši žabicu divojku i njezine roditelje.

Zašto se žabica divojka dopala kraljeviću?

Zašto je kralj odabro baš žabici divojku?

Šta je bajkovit elemenat u ovoj narodnoj bajki?

Zašto je žito tako važno i šta od njeg sve dobijamo?

Koji naciolani praznik Bunjevacima ima veze sa žitom? Zbog čega je on bitan za Bunjevce?

MESO U VODI

Ključne riči
ker, komad mesa, potok

Jedared jedan omanji ker krene malo u šetnju u selo. Razgleda on tamo vamo kad kod jedne mesare nađe u čoši jedan oveći komad mesa. Dođe bliže pa se misli: „Poist ne možem sve odjedared, a mož naić kaki veći ker pa otet od njega.“ Gustira on tako i nagustira da on meso odnese kući, pa će ga tamo na miru poist. Izašo je već iz sela, pa se raduje što mu niko nije oto meso. Dok ne dođe do salaša moro je priskočit jedan jendek. Kad je došo do jendeka a ono teče lipa bistra voda. Baš je tio da priskoči kad vidi u vodi da još jedan ker drži meso. Skoči u vodu i otmeme mu meso. Kad se voda zamutila nesto i ker i meso, a i njegovo odnela voda pa je osto i brez svojeg.

Bunjevačka basna
Ispripovidača: Ana Vojnić Kortmiš
„Tandrčak i njegovo blago 3“

Divanim o basni

Šta je ker našo? Šta je nagustiro?
Odredi osobine kera u ovoj basni?
Zašto je baš ker prikazan u ovoj basni?
Šta možeš naučiti iz ponašanja kera u ovoj basni?
Odredi pouku basne.
Pokušaj se sitit poslovica koje slično poručivaju.

Manje poznate riči
jendek, m. rod – jarak, rov
nagustirat – smislit

Zadatak

Napiši sastav na temu **Bio sam nezadovoljan/nezadovoljna**.

LAKUMIĆI

Zadatak

Raspitaj se, pa napiši recept šta je sve potrebno da bi se napravili lakumići i kako se prave. Možeš zalipit i sliku na kojoj su lakumići.

Praktičan rad na času:
pravljenje lakumića

Lakumići

A large, blank sheet of white paper with horizontal blue ruling lines, designed for handwriting practice. The paper is oriented vertically and occupies most of the page below the image of the bread. It is set against a background of light gray, abstract geometric shapes that resemble crumpled paper or architectural facets.

TAMBURA

Ključne riječi
tambura, žica, instrument

Tambura je narodni trzački instrument. Ona je tradicionalni instrument Južnih Slovena. Prva tambura koja se spominje je asirska tambura i potiče iz dalekog vremena prija naše ere.

Ime tambure potiče od persijske riječi t-n što znači žica. Nastarili su sačuvani pisani istorijski dokumenti potiču iz 1551. godine u Bosni. Kasnije se tambura proširila u Slavoniju, na Kosovo i Metohiju, u Vojvodinu, kao i u jedan deo južne Mađarske.

Pajo Kolarić, osnivač prvog tamburaškog orkestra u Osijeku, učinio je tamburu popularnim instrumentom.

Među prve tamburaše ubrajaju se: Marko Nešić, Isidor Bajić, Mita Orešković, Stipan Mučić, Joca Mlinko Mimika i Pere Tumbas Hajo.

Kadgodašnja tambura je imala dvi žice, a današnja tambura ima pet žica. Tambura četvoroglasnog sistema ima čistiji i jači ton. Današnji oblik tambure potiče od peštanskih graditelja, a po predanju današnji oblik – sistem prineli su do Subotice i dalje muzičari iz Baje, između 1890. i 1910. godine.

Lazar Malagurski, „Priručnik za tamburu i metodiku”,
Subotičke novine, Subotica, 1986.
21–23. str.

Zadaci

1. Opiši tamburu.
2. Navedi imena poznatih tamburaša.
3. Od koga potiče današnji oblik tambure?

Slušanje muzike

- Tamburaški orkestar

Prelo

BILI ŠLING

Ključne riči

šling, bili vez

Posebno pripoznatljiva narodna umitnost kod Bunjevaca je bili šling koji se izardživa na bilom platnu i bilim pamučkom. Bunjevci su priuzeli nemačku rič „šling“ za sve vrste narodnog veza i tako ga koriste u svom jeziku: šlingovanje, šlingeraj, šareni šling, bili šling, šlingovana bila ruva, šlingovana uzgljanca, šlingovani bili keceljac... Postoji bili šling, rađen svilenim, zlatnim i srebrnim koncom.

Bunjevkama je vezenje bila ona vrsta rada koji se obavlja u slobodno vreme. Dok su tkalje radile zimi, vezilje su svoj posao najviše obavljale liti. Po danu, na dobrom svitlu, na divanima. Cure su vrlo rano naučile šlingovat sa svojom mamom koja ih je učila kako se pripravlja štafir za udaju. U kući di je živilo više generacija, starije žene su prinosile svoje znanje i iskustvo s kolina na kolino. To je ono što možemo zvat bunjevačkim škulama i radionicama.

U ono vreme mašta je bila jedini, al neprisušni izvor i pokretač stvaralačkog poriva naše žene koja se bavila ovim poslom zbog unutrašnje nesavladive potrebe za dokazivanjom. Svojim upornim radom žene su dostigle vrhunsku priciznost u šlingovanju. Bilim šlingom su se ulipšavala ruva, peškiri, uzgljance. Motivi su najpre bili cvitni koje su žene same crtale inspirisane prirodom, pričrtavale s papira i to je bio tzv. šling po pismu. Pricrtavanje mustri na materijal – trukovanje – bio je najmučniji deo posla za svaku vezilju.

Šling – Bili vez

Manje poznate riči

štafir, m. rod – divojačka oprema za vinčanje
uzgljanca, ž. rod – jastuk

Zadaci

1. Šta saznajemo iz ovog teksta?
2. Saznaj koje ručne radove divoke danas rade. Opiši ji.
3. Ako je tvrdnja tačna, zaokruži DA, a ako nije, zaokruži NE.

Šling se kod Bunjevaca razlikuje po slidećim vrstama: bili šling, šareni, svilenim koncom rađen, rađen sa zlatom i srebrom.	DA	NE
Posebno pripoznatljiva narodna umetnost kod Bunjevaca je bili šling.	DA	NE
Bunjevcu su priuzeli tursku rič „šling“ za sve vrste narodnog veza	DA	NE
Bunjevke su naučile šlingovat kod kuće, od stariji.	DA	NE
Tkalje su radile zimi, a vezilje u jesen.	DA	NE
Svojim upornim radom žene su dostigle vrhunsku priciznost u šlingovanju.	DA	NE
Bilim šlingom su se ulipšavala ruva, peškiri, uzgljance, ponjave, kaputi.	DA	NE
Motivi su najpre bili cvitni.	DA	NE
Pričrtavanje mustri na materijal je trukovanje.	DA	NE
Trukovanje je najlakši posao za vezilju.	DA	NE

4. Zaokruži slovo isprid tačnog odgovora.

1. Razlikujemo:
 - a) bili šling
 - b) sivi šling
 - c) rupičasti šling
2. Bili šling se izrađiva:
 - a) na bilom platnu i bilim pamučkom
 - b) na srebrnom platnu i srebrnim pamučkom
 - c) na crvenom platnu i zlatnim pamučkom
3. Bunjevke su vezenje naučile:
 - a) u škulama
 - b) prinosilo se s kolina na kolino
 - c) na kursevima
4. Vezilje su vezle
 - a) liti
 - b) zimi
 - c) u proliće
5. Bilim šlingom su se ukrašavala:
 - a) ruva, peškiri, uzgljance
 - b) peškiri, krpore, uzgljance
 - c) marame, peškiri, salvete
6. Motivi su bili:
 - a) cvitni
 - b) šareni
 - c) kvadratići
7. Trukovanje je:
 - a) pričrtavanje mustri na papir
 - b) pričrtavanje mustri na materijal
 - c) pričrtavanje mustri na maramu
8. Šling po pismu je:
 - a) pričrtavanje mustri s papira
 - b) pričrtavanje mustri s platna
 - c) pričrtavanje mustri iz novina
9. Rič šling je:
 - a) nemačkog porekla
 - b) mađarskog porekla
 - c) bunjevačkog porekla
5. Na listu bloka pravimo ornament od razni šara. Trudi se da tvoj ornament bude što bolji i lipši.

ŽENSKA I MUŠKA SVEČANA BUNJEVAČKA NOŠNJA

Ključne riječi

nošnja, svečano ruvo

Svečanu narodnu nošnju oblačile su divojke za prigodne svečanosti: dužnjancu, berbanske balove i prela.

Svečane sukњe su bile od svile, somota, teške atlaske svile na plišave grane. Lipota ovi materijala danas se samo mož vidit u muzejskim el u porodičnim zbirkama. Svile su bile skupe al su i trajale zdravo dugo. Svilene sukњe su se ukrašavale portom, zlatnom bordurom, ali ona je izostavljena vrlo brzo, jel je svila sama po sebi bila tako lipa da je svaka bordura bila suvišna. Bordura se stavljala na jednobojnu svilu, somotu.

Svečanu narodnu nošnju činile su košulje koje su bile zlatom vezene na rukavima i oko vrata.

Prusluk je bio od svile el atlasa, opšiven zlatnom portom, bio je do struka, a zakopčavao se srebrnim tokama.

Suknja je šivena od najfinije teške svile, lionske, na grane, oivičena portom, zatim pregače štogod tamnije boje, opet ukrašene portom. „Igrač“ je pantljika široka 15–20 cm dužine tri metera. Vezivo se oko struka. Nijedna svečana nošnja nije imala iste šare.

Jopka je isto zimski odivni predmet, malčice je kraća od čurdije, uvik izrađivana od somota, ukrašena krznom kune zlatice.

Ženska svečana nošnja

Ženska svečana nošnja

Već u XX viku sve ove zimske predmete, skupe i zahtivne, zaminjiva dugački kaput sa astraganskim krznom crne boje, dužina im je skoro do članjaka. Taj zimski kaput rađen je pod uticajem građanske mode tog vrimena.

U svečanim prilikama nosile su se somotske, svilene, delinske marame i kajačice (crne marame).

Obuća je bila posebnog oblika, morala je zadovoljavat i štitit od ladnoće svaku žensku nogu, a morala je doprineti i lipoti i otmenosti bunjevačke nošnje.

VAŽNO JE ZNAT

Najlipša ženska ruva su bila od svile, koja se kupovala u Francuskoj u Lionu, marame na glavu iz Beča. Sve su to kadgodašnji trgovci kupovali i donosili u Suboticu i Sombor.

Dilovi nošnje

Muška svečana košulja

Prusluk se nosio priko košulje, bio je najčešće od crne čoje, uvik na zakopčavanje srebrnim pucadima. Mlađi momci, nediljom i svecima, nosili su prusluk od svile, el pliša.

Reklija je zdravo značajan odivni predmet, sa košuljom je činio cilinu. Izrađivan je od tamne čoje.

Čakčire upotpunjaju mušku odiću. Bile su uske i priljubljene nuz noge. Materijal je vunena čoja, ukrašena žinorima i obaveznim džepovima. Čakčire su svakako najvažniji dio muške nošnje, reklo bi se i odraz muškosti i ozbiljnosti. Svečanu obuću čine čizme.

Štap, sat i buđelar su obavezni dodatni dilovi nošnje. Stariji ljudi, virujemo iz potrebe, nosili su štap. Stap je bio od finog drveta zvani „višnjevac“. Sa početkom XX vika počeli su stariji ljudi nositi sat, uvik džepni, u džepu prusluka, prikačen lancom, srebrnim el zlatnim za petlju od prusluka. Samo je dida imo privilegiju da čeljad obavištava „koje je vrime“.

Tekst je priuzet sa sajta www.bunjevci.net iz knjige „Bunjevački običaji kroz literaturu i sićanja, kraj 19. i 20. vik – SEVER BAČKE“, prema Mariji Bojanin

VAŽNO JE ZNAT

Bunjevački muški prisluk imo je srebrna pucad. Šivena su od lionske svile, ko i ženska svečana ruva, samo je dezen prilagođen muškarcima.

Muška svečana nošnja

Momak i divojka u narodnoj bunjevačkoj nošnji

Šešir i šubara

Zadatak

Šta saznajemo iz ovog teksta?

Ako je tvrdnja tačna, zaokruži DA, a ako nije, zaokruži NE.

Svečanu narodnu nošnju oblačile su divojke za prigodne svečanosti: dužnjancu, berbanske balove i prela.	DA	NE
Svečane suknje su bile od cica.	DA	NE
Svečanu narodnu nošnju su činile košulje koje su bile zlatom vezene oko struka.	DA	NE
Ženski prusluk je bio do struka.	DA	NE
Pregača je bila ukrašena portom.	DA	NE
Prusluk je od svile el atlasa, opšivenog zlatnim portom, dostizo je tek do struka a zakopčavo se srebrnim tokama.	DA	NE
Jopka je zimski odivni predmet.	DA	NE
U XX viku žene počinju nositi dugačak kaput sa astraganskim krznom.	DA	NE
Svečane marame su somotske, svilene, delinske i kajačice.	DA	NE
Muške košulje su bile od grubog platna, dugački rukava, malo nabранe na leđima, a bile su komotne.	DA	NE
Prusluk se nosio priko košulje, bio je najčešće od crne čoje, uvik na zakopčavanje srebrnim pucadima.	DA	NE
Čakšire su široke pantalone.	DA	NE
Svečanu obuću čine čizme.	DA	NE
Štap, sat i buđelar su obavezni dodatni dilovi nošnje.	DA	NE
Samo je dida imo privilegiju da čeljad obavištava „koje je vrime“.	DA	NE

NAUČILI SMO

1. Objasni poruku pisme „Bunjevačkom rodu”, pisnika Marka Peića.

2. Najviša institucija bunjevačke zajednice je _____

3. Bunjevačka obilužja su: _____

4. Bunjevačka svečana pisma se naziva _____

5. Zakon o narodnim škulama donet je:

- a) 5. 12. 1926.
- b) 12. 5. 1962.
- c) 6. 12. 1926.

6. Podvuči imena prosvititelja koji su se borili da bunjevački jezik uđe u škule:

Blaško Rajić, Mijo Mandić, Marko Peić, Nikola Kujundžić

7. Osnovna glagolska vrimena su:

8. Napiši tradicionalan pozdrav Bunjevaca za Božić:

9. Prvo Veliko bunjevačko prelo je organizovano:

- a) 2. marta 1789.
- b) 2. februara 1879.

10. Na Dove iđu kraljice od kuće do kuće i pivaje kraljičke pisme: **DA** **NE**

11. Dužjanca se javno prvi put proslavila _____ godine.

12. Mastalundžije su:

- a) momci sa mladoženjine strane
- b) divojkina braća

13. Obično se groktilo na: _____

14. Prvi sakupljač groktalica je:

- a) Mijo Mandić
- b) Ivan Antunović
- c) Blaško Rajić

15. Navedi bunjevačke lirske pisme: _____

16. Izvedi prisvojne prideve od imenica: Anica, marica, kuvarica, Ljubica, Zorica.

17. Navedi jedno tradicionalno bunjevačko ilo: _____

18. Tradicionalni instrument Južnih Slovena je _____

19. Bili šling se izrađiva na _____

20. Tkalje su radile zimi, a vezilje liti. **DA** **NE**

21. Žensku svečanu narodnu nošnju čine: _____

22. Mušku svečanu narodnu nošnju čine:

Ričnik manje poznati riči

5. razred

- adet**, m. rod – običaj
- am**, m. rod – deo konjske opreme koji služi za vuču
- ambetuš**, m. rod – predoblje al nezaziđano i brez pendžera i brez vrata
- asimilacija**, ž. rod – gubljenje svoje osobenosti, samosvojnosti u kontkima sa drugima
- badnjača**, ž. rod – kolač koji se peče za Badnje veče drvo koje se uoči Božića meće na vatru (njime se pale sviče, a u sobu ga unosi položaj)
- bandaš**, m. rod – pridvodnik u žetvi, najbolji kosac
- bandašica**, ž. rod – partnerka pridvodnika u žetvi, najboljeg kosca
- belaj**, m. rod – nevolja
- blagdan**, m. rod – svetac
- blago**, s. rod – bogatstvo, imovina
- brišim**, m. rod – svilen konac
- bućur**, m. rod – zavežljaj
- čaršap**, m. rod – stolnjak
- dar**, m. rod – poklon
- enge**, ž. rod – snaštine pratile u svatovima
- fodor**, m. rod – karnerić
- friška**, – sveža
- institucija**, – ž. rod – ustanova, zavod ustanova uređena za naročiti cilj
- josag**, sr. rod – krupna stoka
- kadgod** – nekad
- karpelac**, m. rod – narukvica
- Kliderska beba**, ž. rod – kadgodašnja velika lutka, držala se u čistoj sobi na krevetu
- kloparati** – ritmičan zvuk gvozdeni točkova voza koji se kreće po šinama
- korlat**, m. rod – drvena ograda za krupnu stoku od horizontalno postavljeni gredica
- korto**, m. rod – korito za kupanje
- kruv**, m. rod – hleb
- kurjak**, m. rod – vuk
- mastalundžije**, sr. rod – momci sa mladoženjine strane. U stara vrimena oni su čuvali snašu da je ne otmu Turci. Išli su na konjima i bili naoružani.
- načičkan** – gusto nanizan, namećan
- natrag** – nazad
- nedogled** – široka i velika površina koja se pruža u nedogled
- obuka**, s. rod – odića koja se oblači
- odbor**, m. rod – grupa ljudi koje upravljaju el pomažu u razvoju određene oblasti npr obrazovanje, kultura...
- odjedared** – odjednom
- ostit** – ositit
- ošinit** – jako udarit
- pantljika**, ž. rod – uska traka od tkanine za ukras
- pantljike**, ž. rod – mašne
- perlica**, ž. rod – cvit od veštačkog materijala jel živog cviće (njom se kite svatovi)
- pojilo**, s. rod – mesto di se stoka pojti
- položaj**, m. rod – gost za Božić
- poljub**, m. rod – skraćeno od poljubac
- pregršt**, m. rod – količina koja stane u dva spojena dlala
- risar**, m. rod – kosac, žeteoc, onaj koji kosi žito
- risari**, m. rod – kosci, žeteoci
- rondzat** – gunđat, prigovarat
- rorata**, ž. rod – svakodnevna jutarnja misa za vreme adventa (došašća) prid katolički Božić
- rozolija**, ž. rod – okičena boca u kojoj je rakija, nosi se u prošnju
- ružit** – grdit
- salonski šećer**, m. rod – dio božićne tradicije, služili su za ukrašavanje božićne grane
- sigranje** – igra
- sokak**, m. rod – ulica
- spratit** – utirat digod
- staćale**, ž. rod – jedan od dvojice čuvara, momaka i izvodi je iz njezine kuće u odlasku na vinčanje
- starešina**, m. rod – prvi u nekoj grupi, zajednici
- studenac**, m. rod – izvor vode
- svatovac**, m. rod – vesela svatovska pisma
- svud** – svugdi
- šamadla**, ž. rod – drvena stoličica, niska u obliku klupice bez naslona, na sridini ima prorez za držanje rukom pri nošenju
- šilježe**, sr. rod – jagnje od šest miseci
- šlingeraj**, sr. rod – rupičasti vezeni detalji na tkanini
- špediter**, m. rod – zaprežna kola
- šporovat** – štedit
- trevit** – kad se štograd desi
- trevit** – kad se štograd desi
- tunja**, ž. rod – žuti plod jakog mirisa
- tušta** – puno
- upregnit** – vezat konja nuz rudu
- uštirkane** – metnit u štirak koji drži tkaninu da bude ukrućena
- uzgljanca**, ž. rod – jastuk
- vašanga**, ž. rod – maskirano lice, čestitar (kod običaja za Poklade i Božić)

vaške, sr. rod – psi, kerovi
volarice, ž. rod – štala za rogatu stoku
vranac, m. rod – konj crne dlake
zagorkinja, ž. rod – iz gore

zdravo – vrlo, jako
žalovac, m. rod – žalosna pisma, piva se kad snaša izlazi iz roditeljskog doma

6. razred

adet, m. rod – običaj
aršina, m. rod – stara mera za dužinu, 0,71 m
astragan, m. rod – krvno od jagnjeta
bajska škula – stara škula u Subotici, danas OŠ „Đuro Salaj“
bang, ž. rod – banka
„**bezec čutka**“ – uzvik u sigri
brondze, sr. rod mn. – zvona na ovnovima pridvodnicima
burunžuke, sr. rod – turcizam tanka svilena tkanina, koprena od prozirne tkanine
cimer, m. rod – naziv, natpis
čakšire, m. rod – muške pantalone sužene uz list noge
čardak, m. rod – spremište za kuruz u klipu
čičoka, ž. rod – vrsta krtolastog zeleniša
čutka, ž. rod – dio koji ostane kad se okruni kuruzni klip
čuvarna, ž. rod – štedljiva žena, čovik ...
drinopoljka, ž. rod – iz polja kod Drine
enga, ž. rod – pratilja snaše u svatovima, drugarica, diveruša
falinga, ž. rod – mana, nedostatak, pogriška
galiri, ž. rod mn. – kragne
grifla, ž. rod – tvrda kamena pisaljka, pisalo se sa njom samo po kamenoj ploči
harapaš – zalogaj
jacint, m. rod – zumbul
jaraša, m. rod – dugačak prokop, iskopan u zemlji, za odvod vode
jendek, m. rod – jarak, rov
karuce, ž. rod – laka kola sa federima koja vuku konji
Kasina, ž. rod – Pučka kasina, najstarija bunjevačko udruženje osnovano 1878. godine koje je organizovalo prvo Veliko bunjevačko prelo.
krpna beba – lutka od krpa
marvu, sr. rod mn. – krupna stoka
nagustirat – smisliti
navijeke – navik, zauvik
nukuje – motiviše

peca, ž. rod – pijaca
pod prstenom – verena
pođani, m. rod – gosti u svatovima kod divojačkih roditelja koji uveče prije ponoći idu u goste mladoženjinoj kući
pohiti – pozuri
pokrovom, ž. rod – poklopac na mrtvačkom sanduku
ponjava, ž. rod – čaršap, pokrovac od grubog platna
pramca, m. rod – pridnji dio broda
razastrla – raširila, raskrilila
reduša, ž. rod – žena koja u kući vodi domaćinstvo
rovaš, m. rod – drvena ograda na bunaru
rozmarin, m. rod – ruzmarin
slime, sr. rod – uzdužna noseća greda kuće
smušavat – izvodit vragolije
srebrnjaci, sr. rod mn. – novac iskovani od srebra
starešina, m. rod – prvi unikoj grupi el zajednici
sukno, s. rod – vunena tkanina
svekar, m. rod – muževljev otac
škatulja, ž. rod – kartonska kutija
šlingeraj, ž. rod – vez, rupičanje
štafir, m. rod – divojačka oprema za vinčanje
štranga, ž. rod – uže, debeli kanap
„**Trumanova jaja**“ – Posli drugog svetskog rata Amerika je slala u naše krajove ranu za narod pošto je vladala glad. U paketima su bila i jaja u pravu. Pošto je tadašnji pridsidnik Amerike bio Truman, ta jaja su prozvali „Trumanova jaja“.
uzgljanca, ž. rod – jastuk
virange, ž. rod – zavesa
Voden ponедилjak – prvi dan Uskrsa kad momci idu polivati cure vodom
zabati, m. rod mn. – trouglasti dio zida iznad bočne strane kuće
zjalit – blenit, zazjavat
zvonar, m. rod – čovik koji u škuli zvoni zvoncem za kraj i početak časa.
žoržet, m. rod – fina svilena el vunena tkanina

SADRŽAJ

Peti razred

Predgovor	3
Bunjevci	6
Poriklo i istorija Bunjevaca.....	6
Bunjevačke institucije.....	11
Podila rečenica prema komunikativnoj funkciji.....	14
Ej, salaši	16
Bunjevačke nastambe	16
Subjekatski skup riči	18
Bunjevačke narodne umotvorine	20
Podvikuje bunjevačka vila	23
Bunjevačka obilužja	23
Ivan Sarić	25
Razlike u deklinaciji srpskog jezika i bunjevačkog jezika	27
Božićna zvizda	31
Bunjevački božićni običaji	31
Predikatski skup riči	36
Nek se znade da Bunjevac živi	39
Prominljive vrste riči	39
Neprominljive vrste riči	40
Prelo	45
Bunjevačka nošnja	47
Sićanje	52
Svadbeni običaji kod Bunjevaca	53
Običaj na Cvitnu nedelju	56
Običaj na Uskrs	57
Virovanje u bolje sutra	59
Groktalice, lirsko-epske pisme	60
Upravni i neupravni govor	63
Tradicionalne vrednosti	64
Običaj na Dove	64
Bunjevačka kujna	66
Bunjevački slikari	68
Pravopisne vižbe	73

Šesti razred

Lipota se širi svud	74
Dužijanca	76
Slamarstvo kod Bunjevaca	78
Bunjevačkom rodu	84
Nacionalni savit bunjevačke nacionalne manjine	85
Bunjevačka udruženja	86
Bunjevačka zastava, grb i svečana pisma	87
Dan Velikog bunjevačkog prela	91
Dan Dužijance	92
Dan Velike narodne skupštine u Novom Sadu 1918. godine	93
Dan osnivanja Nacionalnog savita	94
Homonimi, sinonimi, antonimi	95
Iz školskog života	98
Prve bunjevačke škule	101
Osnovna glagolska vrimena	107
Upotriba velikog slova	111
Bezlični glagolski oblici i njeva primena u bunjevačkom jeziku	112
Bunjevački narodni običaji	114
Bunjevački narodni običaji na Božić	114
Bunjevački narodni običaji na prelo	116
Bunjevački narodni običaji za Uskrs	118
Bunjevački narodni običaji na Dove	121
Bunjevački narodni žetveni običaji	123
Bunjevački svatovski običaji	125
Bunjevačke epsko-lirske pisme groktalice	127
Moj rodni salaš	130
Bunjevačke lirske pisme	130
Građenje riči	133
Narodno stvaralaštvo	136
Specifične glagolske promine u bunjevačkom jeziku	136
Tambura	143
Bili šling	144
Ženska i muška svečana bunjevačka nošnja	146
Ričnik manje poznati riči	152

Мирјана Саванов Сузана Кујунџић Остојић	Mirjana Savanov Suzana Kujundžić Ostojić
БУЊЕВАЧКА ЧИТАНКА Буњевачки језик са елементима националне културе за 5. и 6. разред основне школе	BUNJEVAČKA ČITANKA Bunjevački jezik sa elementima nacionalne kulture za 5. i 6. razred osnovne škule
Прво издање, 2021. године	Prvo izdanje, 2021. godine
<i>Издавач</i> Завод за уџбенике, Београд Обилићев венац 5 www.zavod.co.rs	<i>Izdavač</i> Zavod za udžbenike, Beograd Obilićev venac 5 www.zavod.co.rs
<i>Ликовна уредница, дизајн и корице</i> Биљана Савић	<i>Likovna urednica, dizajn i korice</i> Biljana Savić
<i>Графички уредник</i> Владимир Патачи	<i>Grafički urednik</i> Vladimir Pataki
<i>Лекћура</i> Др Татјана Богојевић	<i>Lektura</i> Dr Tatjana Bogojević
<i>Корекћура</i> Завод за уџбенике	<i>Korektura</i> Zavod za udžbenike
<i>Илустрације</i> Немања Ристић Бранислав Бане Керац depositphotos.com	<i>Ilustracije</i> Nemanja Ristić Branislav Bane Kerac depositphotos.com
<i>Обим штампарских табака</i> <i>Формат 20,5 × 28,5 см</i> <i>Тираж 600 примерака</i>	<i>Obim štamparskih tabaka</i> <i>Format 20,5 × 28,5 cm</i> <i>Tiraž 600 primeraka</i>
Предато у штампу године Штампање завршено године	Rukopis predat u štampu godine Štampanje završeno godine
<i>Штампа</i>	<i>Štampa</i>